

TARA BĂRSEI

- A. A. Mureșianu:** „Iluzia dacică“ (V)
Candid Mușlea: Protopopul Gheorghe Haines (1769—1812)
Carol M. Göllner: Memoriile anterioare proclamației dela Islaz

PARTEA LITERARĂ :

- Ecat. Pitiș:** Moș Crăciun
Al. Lascarov-Moldovanu: Flori de lumină
Ernest Bernea: a) Psalm
b) Noapte
Aurel P. Bănuț: Viața omenească
I. Focșeneanu: Soclul fără statuie
D. Olariu: a) Mare altfel
b) Neliniști
Al. Ceușianu: Epilog
Aurel Marin: Orb
H. W. Longfellow-
C. Comanescu: Păzește !
H. Petra-Petrescu: Stingere
Gh. D. Banu: a) S'ârșit de poveste
b) Cu vremea
S. Tamba: Din stânga și din dreapta
Sever Pop, E. Pitiș, { Dări de seamă
I., Ax. B.: {
Bibliogr., Din corespondența redacției,
Paginile administrației

280068

ȚARA BĂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

SUB CONDUCEREA PROFESORULUI AX. BANCIU

Redacția și }
Administrația } Str. Mureșenilor No. 22, I. Brașov

Abonamente și achitări de abon. se pot face și la d. *D. Berbecar.*
com., Str. Voevodul Mihai 7.

ABONAMENTUL

PENTRU UN AN LEI 260 ACHITAT DECURSIV LEI 300 NUMĂRUL LEI 50
Pentru străinătate Lei 400—

INFORMAȚIUNI

Pentru autori

Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază.

Autorii, ale căror articole urmează să se publice, vor fi încunoștințați despre aceasta.

Extrase din articolele publicate în revistă se pot face plătitându-se tipografiei numai costul hârtiei și trasului.

O coală 16 p. formatul revistei.

50 ex. Lei 320, 100 ex. Lei 440, 200 ex. Lei 540

8 pag.

50 ex. Lei 230, 100 ex. Lei 270, 200 ex. Lei 320

Revista noastră tipărindu-se într'un număr limitat de exemplare, nu putem trimite câte două exemplare din același nr. în contul *unui* abonament. Ni s'ar descompleta colecțiile de rezervă. De aceea, rugăm pe toți abonații noștri ca, în interesul lor, să ne avizeze din vreme în caz că și-au schimbat domiciliul sau n'au primit vre-un număr. Reclamațiunile prea întârziate nu le putem lua în considerațiune.

*
Oricine reține vre-un număr, se consideră abonat.

*
Meseriașilor și negustorilor care vor abona revista, achitând anticipativ costul abonamentului pe un an, dacă ni se cere, li se va anunța gratuit adresa în corpul revistei, anul întreg.

*
Cei care ne vor face 10 abonamente, plătite înainte, vor primi revista gratuit un an.

Administrațiunea.

Lucrările și revistele primite la redacție
vor fi amintite la „Bibliografia“ acestei reviste.

Reproducerea, fără indicarea izvorului, este oprită.

ȚARA BÂRSEI

APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

Redacția și administrația: BRAȘOV, STR. MUREȘENILOR No. 22

Anul VI.

Ianuarie-Februarie 1934

No. 1.

Iluzia „dacică“

de Aurel A. Mureșianu

V

Importanța cea mare a etnologiei pentru studiul formării și evoluției popoarelor iese din ce în ce mai mult la iveală. Pragmatismul stăpân până mai ieri în știința europeană pierde din ce în ce mai mult din teren. Ideile preconceptuate ale școalei vechi, nu puțin influențate de antagoniștii noștri seculari, încep să facă loc unor vederi mai clare și mai apropiate de adevăr asupra formării și evoluției poporului nostru românesc.

Istoricul român a trebuit și trebuie să lupte nu numai cu primitivitatea și insuficiența izvoarelor literare antice și cu interpretarea lor de multe ori unilaterală și tendențioasă de către învățații străini, ci, în primul rând, și cu concepțiile fundamentale greșite asupra evoluției popoarelor care au dominat până acum în știința europeană.

Faza staționară în care pare a fi intrat civilizația noastră după ultimele invazii turco-tătare, a îndepărtat privirile cercetătorilor noștri dela marile și periodicele migrațiuni ale popoarelor dela începutul și de dinaintea erei creștine. Epoca năvălirilor barbare dela începutul evului de mijloc, care a pus capăt imperiului roman, n'a fost decât o verigă din lungul lanț al năvălirilor și migrațiunilor popoarelor europene și asiatice. Aceste migrațiuni au schimbat de atâtea ori fizionomia etnografică a continentului nostru și au dus cu timpul la formarea, prin amestec repetat, a atâtor popoare deosebite. Inghițind rămășițele mai vechi ale raselor mediterane, ele au „arianizat“ sau „indo-germanizat“ aproape întreaga Europă.

Stând sub influența inerției și a stabilității aparente din viața de astăzi a popoarelor, învățații n'au dat destulă atențiune rolului însemnat pe care l-a jucat *dinamismul* în evoluția lor primitivă și importanței lui în marile transformări pe care le-a suferit în decursul mileniilor etnografia continentului nostru.

Mulți dintre scriitorii clasici ai anticității ne vorbesc despre mișcările și migrațiunile popoarelor de atunci, însă nici unul nu ne înfățișează mai plastic epoca formării și expansiunii, între Marea Adriatică și Dunăre, a poporului roman de Răsărit ca înțeleptul și adâncul cugetător Seneca. Unde găsim o explicație mai vie a însemnătății dinamismului creator în evoluția popoarelor, izvorit din însăși natura în eternă transformare a universului, ca în următorul pasaj din admirabila sa scriere: *De Consolatione. Ad Helviam Matrem*, Cap. VI—VII:

„Natura cerească e în continuă mișcare; aleargă și lucrează cu pașii cei mai iuși. Privește la stelele care luminează lumea; niciuna din ele nu stă, ci se mută neîntrerupt dela un loc la altul... Eternă este mișcarea și drumul lor dela un punct la celalalt... Cum ai putea deci crede ca spiritului omnesc, care este compus din aceleași elemente ca și acele ființe divine, să-i displacă variația și migrațiunea când însăși natura lui Dumnezeu (natura Dei) găsește plăcere și existență în schimbul grabnic și neîntrerupt?...”

„Indreaptă-ți acum privirea dela cele cerești la cele pământești. Vei vedea aici *gînți și popoare care și-au schimbat așezările*. (Videbis gentes, populosque mutasse sedem). Ce caută în mijlocul regiunilor Barbarilor cetățile grecești? Ce caută graiul macedonean între Indieni și Perși? Schitia și întregul acel ținut al gîntilor (gentium) fioroase și neîmplăzite ne arată cetăți aheene întemeiate pe țărmurii pontici. Nici asprimea iernii îndelungate, nici firea aspră a locuitorilor, asemănătoare cerului lor, n'au împiedecat pe oameni de a-și strămuta acolo locuințele lor. În Asia sunt o mulțime de Atenieni. Miletul a populat 75 de orașe răspândite în toate părțile. Toată coasta Italiei spălată de Marea de jos a format Grecia Mare. Pe Tuști îi revendică Asia.¹⁾ Tyri locuiesc Africa, în Spania Cartaginieni. Pireneii n'au oprit trecerea Germanilor; prin locuri neumbrate și necunoscute s'au străcurat cu ușurință camenii, târînd copii, femei și părinți bătrâni cu dînșii...”

„Este deci hotărît, că nimic n'a rămas pe locul pe care s'a născut; omenirea se găsește neîntrerupt pe drumuri și în fiecare zi se schimbă ceva pe întinsul pământ. Orașe nouă se așează din temelii; nume nouă de popoare se ivesc, iar cele de dinainte se sting, sau se prefac contribuind la înălțarea unuia și mai puternic.”²⁾

1) În urma descoperirii unor asemănări între inscripțiile ne-grecești aflate pe insula Lemnos și inscripțiile etrusce, părerea originii Tuscelor sau Etruscilor din Lydia (Asia Mică) a câștigat din nou teren în știința modernă.

2) Illud itaque est manifestum, nihil eodem loco mansisse, quo gentium est. Assiduus humani generis discursus est. Quotidie aliquid in tam magno orbe mutatur. Nova urbium fundamenta iaciuntur: nova gentium nomina, extinctis prioribus, aut in accessionem validioris conversis, oriuntur.

„... Dar apoi acest popor (al Romanilor) câte colonii n'a trimis el în toate provinciile? Oriunde Romanul învinge, acolo și locuiește. La acest schimb al locurilor își înscriau cu plăcere numele și colonul bătrân îi urma peste mări părăsindu-și ogoarele.“¹⁾

Prin anii 40 d. Hr., pe când Seneca scria acestea, cucerirea și colonizarea romană ajunsese de mult la Dunăre, punând stăpânire pe amândoi țărmurii acestui râu, pe care flota romană putea să trimeată ajutoare și cetăților comerciale de la gurile Ni-strului, Bugului și din Crimeea :} Tyras, Olbia și Chersonesus. Influența romană trecuse chiar și dincolo de Dunăre, căci în anii 51—53 d. Hr. vedem pe puternicul guvernator al Moesiei, Tiberius Plautius Silvanus Aelianus supunând pe „Bastarnii, Roxolanii, Sarmații și Dacii“ de peste Dunăre și „mutând peste 100.000 de locuitori *transdanubiani* cu femeile, copiii, principii și regii lor dincoace de fluviu, făcându-i să plătească tribut“, precum ne spune o celebră inscripție, din fericire păstrată, a timpului.²⁾

Care au fost cauzele acestor mari și neîntrerupte mișcări ale popoarelor de atunci? Iată o întrebare care ne va putea duce mai ușor la deslegarea complicatei probleme a etnografiei Europei vechi. Insuși Seneca însiră între aceste cauze: războaiele, răscocalele, suprapopulația și alte cataclisme pământeste. Precum se vede Seneca a avut în vedere în primul rând lumea cultă mediterană de atunci, căci el a uitat să amintească că în Nordul Europei, și mai ales în stepele „șchitice“, existau popoare întregi fără locuințe stabile, „nomade“, precum le numeau chiar și Grecii cei vechi, și cari se războiau în continuu cu vecinii lor.

¹⁾ Hic deinde populus quot colonias in omnes provincias misit? ubicunque vicit Romanus, habitat. Ad hanc commutationem locorum libentes nomina dabant, et relictis aris suis trans maria sequebatur colonus senex.

²⁾ Mommsen găsește în această inscripție nu numai dovada puterii de atunci a imperiului roman, care putea „să ocrotească și cetățile grecești dela Nipru și Crimeea“, ci și dovada „aluatului de popoare (Völkerstrudel) care dospea pe malul stâng al Dunării“ (Mommsen, *Römische Geschichte*, V, p. 199). — Cu toate acestea, Pârvan scrie: „Putem bănui că acești „regi“ sunt Geții câmpiei moldo-valache... Civilizația indigenă a Bărăganului trebuie să fie în liniile ei fundamentele getică... se impune ca să găsim în săpăturile protoistorice din câmpia munteană forme de cultură, fie strâns înrudite, fie chiar identice cu cele contemporane din Carpați“ etc. etc. (Getica, p. 104—5).

Foarte puține popoare ale Europei barbare de atunci practicau agricultura; cele mai multe trăiau din vânat și pescuit și din păstorit. De aceea nici guvernământul lor nu putea să aibă forme stabile și fixe. C. Cornelius Tacitus, care a ajuns și epoca împăratului Traian, scrie, vorbind despre migrațiunile Galilor, că ținuturile dintre Rin și pădurile hercynice formaseră proprietatea comună a locuitorilor și „nu fuseseră împărțite de nici o putere regală“ (*nulla regnorum potentia divisas*), iar ținuturile ocupate odinioară, în regiunea pădurilor hercynice, de Boii galici „*își păstraseră încă numele Boiemum . . .*” *deși își schimbaseră locuitorii (mutatis cultoribus).*“¹⁾

Astfel de migrațiuni de popoare și „schimbări de locuitori“ fuseseră la ordinea zilei în Europa de dinaintea erei noastre. Istoriografia clasică nu ne-a păstrat decât amintirea migrațiunilor mai mari cari au fost adevărate cataclisme sociale și cari au avut o repercusiune mai puternică și asupra lumii civilizate de atunci. Cine n'a auzit de marea migrație însoțită de crâncene lupte a Cimmerienilor dela Nordul Mării Negre povestită de Herodot? Herodot ne și spune că această migrațiune, care a adus atâta pacoste și dezastru asupra multor orașe grecești, a fost provocată de năvala „Schifilor nomazi“ (Istoria I, 15), iar despre acești Schiți ne spune, tot el, că fuseseră alungați „de Massageți“ (Idem, IV, 11). Cine și-ar putea explica numeroasele transformări și catastrofe, constatate prin descoperirile arheologice de acum câteva decenii, prin cari a trecut celebra Troie a epopeii homerice, fără invaziile catastrofale ale unor popoare mai puțin civilizate din Nordul Europei? Câte nu ne povestesc cele nouă straturi, atât de deosebite unele de altele, ale așezării troiane din decursul celor trei milenii de dinaintea lui Hristos? Deja straturile III și IV ne arată un regres provocat de pătrunderea unor popoare mai primitive. O nouă schimbare și înflorire ne arată Troia VI, Troia lui Homer, dela sfârșitul mileniului al doilea înainte de Hr. Troia VII pare a ne arăta urmele năvalei cimberiene din veacul al 8-lea înainte de Hr. ș. a. m. d.²⁾

1) De moribus Germanorum, cap. 28.

2) Schuchhardt, *Alteuropa*, ed. 2-a 1926.

Câte năvăliri n'au trebuit să treacă și peste Peninsula Balcanică, pentruca „Tracii“ lui Homer, luptători în războiul troian cu care de luptă și înarmați ca și Aheenii, să facă loc „Tracilor“ primitivi de mai târziu? Cine nu cunoaște influența cea mare a migrațiunii doriene în istoria veche a Greciei? Cum s'ar putea explica, fără aceasta, epoca de decadență care a urmat, după frumoasa perioadă de cultură creto-myceniană? Dar acele puternice migrațiuni mai vechi ale ramului grecesc al Indo-Europenilor? Nu vor fi fost și ele provocate de năvălirile altor popoare nordice? Ce-i va fi făcut pe Aheenii și pe Danaizi să amenințe în veacul al 13-lea în. d. Hr. până și Egiptul Faraonilor? Dar migrațiunile phrygio-bithyno-mysiene despre care ne vorbesc istoricii și geografii vechi?

Marile și neașteptatele schimbări constatate de arheologi în ținuturile noastre la începutul epocii de fier nu se pot explica decât prin puternica invazie „cimmero-schitică“ și împrăștierea în toate direcțiunile a popoarelor de aici provocată de ea.¹⁾ Urmărilor acestei invazii au fost incalculabile; ele au provocat „dărâmarea civilizației bronzului în Dacia“, cum spune așa de nimerit regretatul Pârvan (Getica, p. 324).

Este în afară de orice îndoială că cea mai mare parte a populației nordice a Peninsulei Balcanice și mai ales a celei din regiunile munților Haemus (Balcani) era compusă din imigranți de dincolo de Dunăre cari, copleșind pe aborigeni, au dat „Tracilor“ de mai târziu acea înfățișare nordică cu care sunt cunoscuți în epoca istorică greco-romană.

Se știe că la câteva sute de ani după invazia schitică, a urmat în țările noastre cucerirea celtică, pornită din Nord-Vestul Europei, mai ales pe Dunăre în jos. Unii arheologi streini atribue și invaziei celtice aceeași violență. Pârvan este de părere că ea ar fi fost o cucerire mai mult culturală și pașnică, deși recunoaște că, din cauza lipsei de cercetări suficiente, epoca fierului „este la

1) Invățații mai noi aduc în legătură cu aceasta și emigrarea „Tracilor“ spre Sud.* Pârvan așează această migrațiune, pe care o numește „getică“, între anii 900 și 600 în. d. Hr. El crede că și „Geto-Thracii“ dela Oder și Vistula au fost împinși acolo tot pe atunci de Schiți (Getica, p. 137). El vede pe Agathyrsi așezându-se în Ardeal numai pe la anul 700 în. de Hr. (Getica, p. 337).

noi foarte obscură chiar și pentru specialiști“ (Getica, p. 391). „Ca și în vestul Galliei — scrie Pârvan — hallstattul e în Dacia foarte târziu. Incepând de abia în secolul al VII-lea în. de Hr.; el e turburat de Scythi, apoi de Celți în evoluția sa. *O industrie getică a fierului I am putea spune că nu există*“ (Getica p. 391).

Țările noastre se reculeg însă în curând și în perioada așa numită La Tène (vârsta 2-a a fierului, dela 300 în. de Hr. — 50 d. Hr.) „o frumoasă, nouă, puternică și bogată civilizație de influență celtică înflorea pretutindeni și nenumărate așezări nouă se înființau pretutindeni în câmpiile roditoare dimprejurul masivului carpatic“ (Getica, p. 563). Pârvan e de părere că „Celții, Bastarnii, Scythii și Sarmații, continuu în mișcare spre Sud, sunt încet-încet sau înfrânți sau îmblânziți și așezați“ și că „Geții reușesc din nou a cuceri întâetatea printre neamurile dela Dunăre... și prin anul 70 a. Chr. Burebista *getul* unește într'un singur regat!) toate neamurile *națiunii sale* până în Carpații nordici și până la Pontul Euxin“ (Getica, p. 653).

Ca și pretinsa „națiune“ a lui Burevista, tot așa și influența „getică“ asupra culturii acestei epoci este mai mult o presupunere sentimentală a (învățaților noștri,²⁾ pentru că și „ceramica, cu totul caracteristică și extrem de bogată, a stațiunilor La Tène ardelenene... stabilește o *legătură intimă, chiar de origini, cu ceramica celtică de pe valea Dunării de Sus*“ (Getica, p. 565).

Precum vedem, etnografia așa numitei „Dacii“ a suferit în veacurile de dinaintea erei noastre prefaceri și schimbări fundamentale. Aceste schimbări n'au fost însă nici cele din urmă și nici cele dintâi. Astfel de mișcări de popoare, în toate direcțiunile, au avut loc și în epocile cele mai îndepărtate și mai puțin cunoscute ale istoriei și ele au fost cu atât mai mari și mai dese,

1) Totuși Pârvan e nevoit să recunoască, câteva rânduri mai jos, că „Scriitorii antici *nu știu să povestească aproape nimic despre Dacia propriu zisă*“ și că „toată atenția lor e îndreptată acum spre luptele provocate de *migrațiile sarmate*“.

2) Pârvan motivează presupusa fabricare indigenă „după modele celtice“ a vaselor în „Dacia“ cu împrejurarea că Celții n'ar fi ocupat „în număr mai însemnat decât Moldova, în vreme ce Ardealul și Țara Românească au fost atinse numai la periferii de migrațiile ori așezările celtice. Deci, continuă Pârvan, o mare parte din vasele „celtice“ din Dacia *au trebuit să fie fabricate de Geții*“ (Getica, p. 562).

cu cât ocupațiunea primitivă a oamenilor, vânatul și prada, îi împingea mereu spre regiuni nouă și necunoscute. Arheologia a dat de urmele migrațiilor etnice încă în epoca neoliticului. Astfel s'a constatat că, înainte de era creștină cu trei milenii, situația culturală și etnică a regiunilor balcanic-dunărene era cu totul alta, Ele formau atunci o unitate culturală cu ținuturile dela Răsărit de Carpați, până dincolo de regiunile Podoliei, Kievului și Ucrainei, caracterizată printr'o perioadă de înflorire a *ceramicii pictate*. Arheologul german Dr. Hubert Schmidt face următoarea interesantă descriere a situației etnografice și culturale a Europei mijlocii de atunci:

„Din neoliticul târziu(cătră anul 3000 în. de Hr.) cunoaștem pe purtătorii culturii danubiano-balcanice cu ceramică pictată, cari pătrund spre Răsărit până în regiunea Chiëvului și Charkovului ca aducători ai primului metal... Alte valuri de culturi și de popoare pleacă în vremuri deosebite din Germania de Nord și de mijloc (locuită atunci numai în parte de Germani — A. A. M.) spre Ost și Sud-Ost, peste Polonia, Galiția și Ucraina și și mai departe până în Caucaz, răspândind în însoțire cu elemente din regiunile dunărene, mai cu seamă formele epocii de piatră nordice. Astfel purtătorii acestei culturi (a *ceramicii pictate*) cedează în fața presiunii și ajung treptat până în, Thessalia și cercul Mării Egee și până în Creta de unde privesc spre un viitor mai măreț“.¹⁾

De urmele acestor migrațiuni ale popoarelor europene au dat nu numai arheologii ci și indogermaniștii. Concordându-se cercetările și ale unora și ale celorlalți, s'a constatat că așa numitele popoare indo-europene sau indo-germanice au ocupat înainte de asta cu mii de ani alte regiuni decât acelea pe care le ocupă astăzi. S'au făcut și încercări — se 'nțelege cu mai multă sau mai puțină aproximație — de compunere a unei hărți etnografice a Europei preistorice. Pe această hartă *Germanii* nu ocupă încă decât Sudul Suediei de astăzi și Danemarca cu unele regiuni vecine. Germania de azi este ocupată în cea mai mare parte de *Celți* (la Sud) și *Illyri* (la Răsărit). *Italicii* ocupă regiunile Bavariei și Austriei actuale, dintre Dunărea de sus și Alpi. Vecini, la Răsărit, cu *Italicii* sunt *Grecii*, așezați cam între râul Mureș și Balcani. La

¹⁾ Dr. Hubert Schmidt, *Vorgeschichte Europas, Grandzüge der alt-europäischen Kulturentwicklung*, Lipsca 1924. vol. I. p. 61.

Nord-Ost de Greci, până în Podolia și până la Marea Neagră găsim pe „*Thraco-Phrygi*“. Ucraina și Rusia mică de azi sunt ocupate de „*Indo-Iranieni*“. La Nord-Vestul acestora sunt *Slavii*, iar pe *Baltici* îi găsim ceva mai spre Răsărit de locurile pe care le-au ocupat mai târziu.¹⁾

Lăsând la o parte marea problemă, nerezolvată până acum, a originii „*Indo-Europenilor*“, pe care învățaților germani de astăzi le place a o căuta în Nordul Europei, trebuie să recunoaștem că *marea diferențiere dintre limbile aparținătoare acestui grup de popoare n'a putut fi decât rezultatul migrațiunilor lor periodice și a amestecului lor repetat și continuu în decurs de mai multe mii de ani.*

Nu se știe încă când s'a întâmplat marea migrațiune a acestor popoare spre Miază-zi, unde, ajungând în contact cu popoare mai civilizate, au îndeplinit frumosul rol istoric de mai târziu. Este însă sigur că această migrațiune nu s'a întâmplat deodată, ci treptat și în perioade diferite. Știința arheologică mai nouă presupune în vremea preistorică și protoistorică nu mai puțin de 14 astfel de migrațiuni consecutive ale „*Indogermanilor*“ în toate direcțiunile.²⁾ Despre originea nordică europeană a Grecilor și Italicilor ne vorbea de altfel și vechea tradiție a istoriografiei clasice. Intre cei dintâi cari o amintesc este însuși Aristoteles.

Este iarăși sigur că aceste mișcări de popoare n'au fost aparițiuni izolate, ci înlănțuiri a unor întregi fenomene dinamice în evoluția omenirii. Aceasta am putut-o constata mai sus și la mișcările etnice din prima fază istorică a continentului nostru.

În dosul popoarelor cari năvăleau în Peninsula Balcanică și Asia Mică peste vechii „*Pelasgi*“ și „*Lelegi*“ de aici, veneau alte valuri de Nordici europeni și de Răsăriteni asiatici și iranieni. Am văzut ce urme adânci au lăsat în regiunile carpato-dunărene năvălirile schitice și celtice din epoca fierului. Invasia celtică provoacă și ea o contra-invasie a popoarelor dela Nord și Răsărit. În suta întâia înainte de Hr. etnografia ținuturilor viitoarei Dacii romane suferise adânci modificări. *Marea acțiune războinică a lui*

1) Wilke, *Archäologie und Indogermanenproblem*, Halle, 1918.

2) G. Kossinna, *Ursprung un Verbreitung der Germanen in vor- und frühgeschichtlicher Zeit*, Lipsca, 1928.

Burevista de prin anii 70 în. de Hr. n'a fos în realitate decât o urmare a aglomerării roiurilor de popoare pornite din Nordul și Răsăritul Europei spre Dunăre. În urma Bastarnilor germanici cari trec Dunărea încă prin anii 170. în. de Hr., au venit și alte neamuri, care nu toate au fost înregistrate de istorie. Puțin înainte de Burevista apar la Dunăre și Sarmășii, cunoscuți mai înainte în regiunile Donului. Cu ei se întâlnește mai întâi, în regiunile Dunării proconsulul roman Appius în an 73 în. de Hr. (Florus, Epitome, III, 4). Intre „Sarmășii“ nu se găseau însă numai urmașii Mezilor iranici și ai Amazoanelor lui Herodot, ci între ei se numărau acum și alte popoare nomade și războinice care cutreerău atunci stepele Rusiei de astăzi. Intre acestea erau și vestiții Roxolani călări, pe cari Strabon îi așează între „triburile probabil de origine germanică ale Bastarnilor.“¹⁾ Ba în noțiunea cuvântului „Sarmat“, care înlocuia acum pe cel vechiu de „Schit“, începu a intra și întreg Nordul etnic european dela Răsărit de Germania. Am văzut chiar și pe Iuliu Caesar așezând în vecinătatea dela Răsărit a Germanilor pe „Sarmășii și pe Daci“. Aceste două nume apar de acum înainte concomitent în luptele dela Dunăre ale Romanilor, fiind însoțite uneori chiar și de numele Suevilor, Cattilor, Burilor și a altor popoare de origine nordică.²⁾

1) Cea dintâi dată sigură despre trecerea Roxolanilor peste Dunăre o avem dela Tacit (Ist., I, 79). În iarna anului 69 în. de Hr., după ce impresoră și nimicesc două cohorte romane, ei năvălesc cu 9000 de cai în Moesia și o devastează, sunt însă bătuți și zdrobiți de Romani. Roxolanii formează una dintre primele avalanșe pornite spre Sud ale *Ruotsilor* scandinavi cari vor juca mai târziu un rol atât de însemnat în istoria Rusiei și a Rușilor cărora le vor da și numele. „Finnii și Esthii scrie istoricul suedez Munch — numesc și astăzi pe Suedezi *Ruotsalaine*, iar pe Ruși și Slavi *Waelaine* adică Venzi“ (P. A. Munch, *Die nordisch-germanischen Völker*, traducere de Claussen, Lübeck, 1853). Roxolanii luptau cu săbii mari pe care le prindeau cu amândouă mâinile. Ei erau îmbrăcați dimpreună cu caii lor în zale de piele și *apar astfel, în oastea lui Decebal, și pe Columna Traiană.* Această origine nordică a Roxolanilor este confirmată și prin geograful Ravennat din veacul al VII d. Hr. care scrie că „în dosul Roxolanilor este marea insulă Schythia — veche, numită de Iordanes Scanza (Scandinavia)“. Ei sunt numiți de Strabon „tribul bastarn cel mai nordic“.

2) În introducerea Istoriei sale Tacit, vorbind despre evenimentele mai însemnate ale veacului I. d. Hr., amintește în același loc pe Sarmășii, pe Suevi și pe Daci. Pe timpul împăratului Othon, Romanii sunt atacați de Roxolani, sub Vitellius de Daci și sub Vespasian de Sarmășii. Pe Cattii germanici îi amintește alături de Daci și poetul Statius (Silvae, III, 3):

Haec est quae victis parentia foedera *Cattis*,
Quaeque suum *Dacis* donat clementia montem.

Această presiune dela Nord și Răsărit asupra ținuturilor Mysilor și Tracilor lui Homer, Agathyrșilor și Sigunilor lui Herodot, Bastarnilor lui. Tit Liviu și Dacilor lui Iuliu Caesar, are de urmare o oprire, pentru scurt timp, a tendințelor centrifuge ale popoarelor dela Nordul Dunării. Burevista, cuceritorul, le deschide drumul peste Dunăre și, după ce zdrobește pe Celți și supune pe „Tracii“ sudici, se gândește chiar la o expediție în Italia. Burevista cade însă victimă unei răscoale și împărăția de o clipă a „celui mai mare dintre regii Traciei“ se desparte iarăși, după cum ne spune Strabon, în mai multe părți.

Mișcările popoarelor nordice europene continuă și în deceniile următoare. Intre acestea vedem apărând în regiunile noastre chiar și neamuri *de origine fineză*. Sunt Sarmații *Iazigi*,¹⁾ cari năvălesc asupra ținuturilor nordice ale Ungariei de astăzi „împingând pe Daci spre râul Tisa“ (pulsī ab his Daci ad Pathissum amnem), precum ne spune Pliniu cel bătrân (Ist. Nat. IV, 25). Ei năvălesc în țările noastre și pe la Răsărit, urmând pe vecinii lor roxolani și bastarni, și trec și Dunărea. Ovid amintește de mai multe ori, cu spaimă numele lor. Moldova și Țara Românească sunt copleșite de invadatori. Dracii propriu ziși dispar aproape cu totul de aici sau sunt siliți să treacă Dunărea;²⁾ ei nu se mențin însă în număr mai mare decât în regiunile veslice ale Ardealului, unde noul și agerul șef Decebal, marele „ciurpan,“ nu găsește altă scăpare din situația strâm-

¹⁾ Spre deosebire de cavaleria grea a Roxolanilor, luptători cu săbii și lănci lazigi apar mai ales ca o cavalerie ușoară, înarmată numai cu arcuri. Presupunerea noastră că numele acestor *Iazigi* stă în legătură cu ocupația lor de arcași și că vine dela cuvântul *ij*, care în limba fineză însemnează *arc*, am găsit-o ulterior confirmată și de unii filologi maghiari. Cuvântul *ij*=*arc* și *ijász*=*arcaș* se găsește și în limba maghiară, care este compusă din elemente fineze, turco-mongole și slave. După Tacit, Finezii (Fenni) erau vecini cu Sarmații și cu Venedii (Venzi) slavi și întrebuițau ca arme numai arcul (Germania, 46). Despre Venzi ne spune Tacit că „cuttoreau prădând întreaga regiune păduroasă și muntoasă dintre Finezi și Peucini (Bastarni).“ Tot Tacit scrie despre Finezi că „din lipsa fierului“ (inopia ferri) ei își fac săgețile „*cu vârful de os*“. Același lucru ni-l spune Pausanias (I, 21) despre *Sarmați*, adăugând că aceștia întrebuițeau *osul* și pentru fabricarea vârfului lăncilor. Zalele lor în formă de solzi erau făcute din copite tăiate de cai.

²⁾ Asupra amestecului cel mare de popoare de aici pe vremea lui August vezi citatul din Strabon la nota 5 a cap. II. al lucrării de față. Amestecul a fost foarte mare și la Sud de Dunăre. Strabon cunoaște în regiunile Macedoniei chiar „*popoare care vorbesc două limbi*“ (Geogr. VII, 7).

rădă decât în alianța războinică cu neamurile vecine și o puternică ofensivă împotriva Romanilor.

Știm care a fost sfârșitul acestei întreprinderi temerare. „Dacia“ a fost curățită de locuitorii ei, nimiciti în războaie, alungați peste hotare sau colonizați în provinciile romane mai vechi, într'un grad atât de mare, încât cel mai sânguinos cercetător de de până acum al trecutului „Traciilor“, Wilhelm Tomaschek, se vedea nevoit să constate la 1893 că *„din Dacia romană nu a ajuns la cunoștința noastră nici măcar o singură zeitate dacică și nici măcar un singur nume de persoană dacică“*.¹⁾

(Va urma).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Die alten Thraker, I, p. 105. — „Elementul dacic — scrie Tomaschek — a fost cu totul respins (verdrängt) și toată lumea vorbea limba romană“. Acest sistem de colonizare radicală fusese practicat de Romani și în alte regiuni. Și Mommsen constatase același lucru. In ce privește numele „tracce“ aflate în inscripțiile din Dacia, ele se datoresc militarilor veniți din provinciile dela Sudul Dunării. Numele de origine panonică și illyră întrec însă de multe ori numărul acestora. Inscriptia „Zamolxi O(ptimo) M(aximo) Getarum populari etc.“ publicată în colecția Ackner și Müller (Römische Inschriften in Dacien, Wien 1865, Nr. 663), ca fiind găsită la Turda, este considerată și de Mommsen falsificată.

Protopopi de altădată ai Braşovului.

Protopopul Gheorghe Haines. (1769—1812)

de **Candid C. Muşlea.**

Oraş vechiu de graniţă, înzestrat cu atâtea frumuseţi naturale, cu o industrie şi un comerţ înfloritor, şi mai târziu centru puternic al ortodoxiei, Braşovul este una din cele dintâi localităţi, în care Românii din Ardeal au putut să-şi ridice un impozant lăcaş de rugăciune, în vremuri, când alţii nici nu îndrăsneară măcar să se gândească la un astfel de lucru. E adevărat că această monumentală biserică, închinată Sf.-lui Nicolae, s'a zidit în afară de zidurile cetăţii săseşti de odinioară, şi anume în singurul cartier românesc de pe atunci al Braşovului, în Şchei. În vremurile acelea, când Românii erau întrebuinţaţi numai ca păstori şi la lucrarea pământului, când legea lor nu era recunoscută ca cealaltă din ţară şi când nu li se permitea să aibă nici case, nici altă proprietate înlăuntrul zidurilor cetăţii, nu e lucru de mirare că nu li se da voie să-şi facă biserici între ceilalţi locuitori, privilegiaţi, ai oraşului.

Ceea ce n'au putut face Românii, au făcut — după vreo 300 de ani, când împrejurările se schimbaseră cât-de-cât — alţi ortodocşi, şi anume membrii companiei greceşti, neguţători streini, veniţi din principatele române, din Bulgaria, Serbia, Albania, Peloponez şi Arhipelag, cari, având capitalul lor, aduceau tot felul de mărfuri din Orient şi mai târziu şi din Occident, şi cari, — începând cu a. 1678 — se bucurau de diferite privilegii, fiind scutiţi şi de anumite sarcini publice, având o organizaţie specială a lor, alegându-si dintre ei un jude şi juraţi, cari să hotărască în neînţelegerile ivite între ei, precum şi în alte lucruri cari îi priviau.

Acestor streini, în a căror companie pătrunseră cu timpul şi câţiva Români, li se dădu dreptul să-şi aibă în oraş o capelă, — într'o casă închiriată — unde să poată asculta în limba lor cuvântul lui D-zeu.

Serviciul religios era făcut de preoți români, din oraș, sau din alte părți, precum și de călugări aduși din mănăstirile principatelor și din Grecia, cari însă trebuiau să se oblige printr'un revers că nu vor întreprinde nimic ceea ce ar fi în paguba statului și a bisericii românești unite cu Roma.

Această capelă exista pe la anul 1750 — dacă nu și mai înainte — căci se cunoaște un revers din a. 1752, al unor călugări, iscălit de Ioan (Iovan) Sârbul ca jude al companiei și juratul Manole Kalfovici, cu litere cirilice, și de alți 2 jurați, cu litere grecești.¹⁾ În ce stradă și în ce casă va fi fost cea dintâi capelă, nu se mai știe. Mai în urmă era în casa cu Nr. 414, colțul dintre Str. Spitalului și Târgul Boilor (azi Str. N. Titulescu).²⁾

Capela aceasta era însă neîncăpătoare pentru credincioși. Ce e mai mult, după câțva timp numărul credincioșilor ortodocși se mărise prin intrarea în cetatea Brașovului a câtorva meseriași și neguțători români, cari la început nici nu aveau intrare în capelă³⁾ și cari, spre deosebire de companiști, erau numiți „cives graeci ritus“ sau „possessionati cives“, între cari erau și câțiva Greci brașoveni și Bulgari și cari, după edictul de toleranță al blândului și luminatului împărat Iosif al II-lea, s'au gândit să-și facă și ei o biserică, ca să nu mai fie siliți a alerga pentru orice slujbă la bisericile din Șchei și din Brașovul-vechiu, (ridicată în a. 1783), ceea ce era și mai greu noaptea, când porțile cetății se închideau. Au lansat deci o listă de colectă pentru adunarea fondurilor necesare, listă la care au contribuit și ei, dar și numeroșii boeri români refugiați aici din Moldova și Muntenia în urma evenimentelor din 1769.

Între cei dintâi cari au semnat această listă a fost și bogatul neguțător din București Panaiot Hagi Nica, despre care Ioan Cav. de Pușcariu spune că era Român⁴⁾, și care a contribuit cu 6000 lei turcești (6300 fl.) precum și câțiva cetățeni din Brașov

1) Ein Unbefangener: „Ein juridisch-politisches Charakterbild getreu nach dem siebenbürgischen Leben gezeichnet“, Sibiu, 1868, pg. 9—10.

2) Denkschrift zur Beleuchtung der Rechtslage der griech. Kirche „Zur Heiligen Dreifaltigkeit“ in Kronstadt, Budapesta 1881, pg. 9.

3) Denkschrift der Romanen griech. or. Religion aus der innern Stadt Kronstadt, Brașov, 1869, pag. 5.

4) „Notițe despre întâmplările contemporane“, pg. 140.

așa că în curând s'a adunat o sumă de 15.638. fl. 24. cr. cu care în 15 Oct. 1785 s'au cumpărat casele cu Nr. 32 și 35, ale Sașilor Cronenthal și Lang, din Târgul Cailor (astăzi Str. Gh. Barițiu), tăinuindu-se la început scopul urmărit. de teamă că nu li s'ar aproba cumpărarea dacă s'ar ști că vreau să-și facă acolo biserică. De aceea, la început casele au fost înscrise pe numele neguțătorilor Constantin Geanli, Dimitrie Dima, Mihail Christof și Nicola Ștefan. După câteva luni însă, la 28 Ianuarie 1786, s'a făcut cererea pentru zidirea unei biserici pe seama tuturor credincioșilor ortodocși din interiorul orașului, cerere scrisă în limba română și semnată de 32 neguțători greci și români, căreia i-a urmat alta, semnată de 17 măcelari români și înfârșit o a treia, colectivă. la 17 Aprilie, în limba latină ¹⁾. După multe tergiversări și „conscriptii“ de tot felul, Magistratul orașenesc dă la 14 Iunie (No. 194/1786) aprobarea zidirii bisericii, dar în fundul grădinii, și cu condiția să nu se schimbe coperișul casei, să nu se clădească turn pe acest coperiș și să nu se pună, *n'ci odată și sub nici un pretext, nici clopote, n'ci vreo așa numită toacă.* („Nie weder eine so genannte Toake, noch einige Glocken unter irgens einen Vorwand aufhängen sollen“). [Extras din protocolul ședințelor Magistratului din 14. VI. 1786. No. Arhivei: 2521/1792].

Trei ani mai târziu însă li s'a dat voie să-și ridice un turn și să-și aducă și clopote (No. 482/1789).

Clădirea bisericii s'a terminat, după unii în 1787 și după alții în 1788, ²⁾ iar sfințirea ei s'a făcut în 1789, având hramul „Sf. Treimi“. Ea există și azi, sub numele de biserică „grecească“.

Grecilor companiști nu le convenia însă ca în oraș să fie o biserică ortodoxă, în care să nu fie și ei stăpâni și de aceea au cerut — încă înainte de a fi sfințită — episcopului dela Sibiu, Nichitici, sârb de origine, să li se dea și lor intrare în

¹⁾ Nicolaus Strevoi în: „Aktenmässiger Sachverhalt des Kirchenstreites der gr. or. Bürger rom. Nationalität gegen die gr. or. Bürger griechischer Zunge wegen der Dreifaltigkeits Kirche in der innern Stadt Kronstadt, Braşov 1881“, susține că și pescarii români au făcut o cerere în acest sens, la 13 Aprilie.

²⁾ Bart. Baiulescu: Monografia comunei bisericesti gr. or. rom. a Sf. Adormiri din cetatea Braşovului, 1898. pg. 10.

noua casă a lui Dumnezeu. Incezuți în privilegiile lor, ei ceruseră de mai mult timp încă să fie independenți și să-și aducă după placul lor călugări și preoți din alte țări, dar prin decretul cancelariei aulice din 26 Noemvrie 1771 li s'a răspuns că în cele spirituale vor sta sub jurisdicția episcopului ortodox, iar în viitor li se vor da preoți sfințiți în țară, pentru că cei streini, sub pretextul că vin din locuri sfinte, adeseori obișnuiesc să stoarcă bani dela popor, în paguba preoților de aici. Compania făcuse recurs contra acestei ordinațiuni, comunicate cu No. 2869 din 19 Decemvrie 1771 al guvernului și astfel, în urma deciziunii preaînalte din 18 Dec. 1771 No. 5 și prin decretul curții, No. 43. din 10 Ian. 1772, li s'a permis, ca în cazul când între preoții de aici nu s'ar afla nici unul potrivit, care să știe și grecește, cu prealabila învoire a guvernului și a episcopului, să-și aducă preoți din afară, comunitatea garantând pentru moralitatea lor și că nu vor întreprinde nimic contra statului și a liniștii publice.

Astfel se întâmplă că în 5 Iunie 1788 se face o învoială, redactată în limba română și tradusă în latină, între cetățeni și companiști, în care învoială, la pct. 4. se spune că, deoarece preotul grecesc Cristofor Dimitrie, — care slujise mai înainte în capelă — în urma bătrânețelor abia mai e în stare să-și îndeplinească serviciul, toată comunitatea grecească se învoiește (in id tota graeca communitas consentit) să-și aleagă un alt preot, care să fie sfințit de episcop și să fie subordonat preotului pe care-l aveau. În punctul 5 se mai spune că, deoarece la înființarea bisericii civii nu au avut în vedere decât preamărirea lui D-zeu, ei nu cer nici o despăgubire dela companie, cu toate că li s'a oferit, și nimeni nu va lucra contra, nici atunci, nici în viitor, nici pe față și nici pe ascuns, obligându-se atât în numele lor, cât și în al urmașilor, că cine ar face lucrul acesta, să fie scos din comunitate.

Din aceasta reiese clar că biserica e numai opera civilor, iar compania nu participase în nici un fel la întemeierea ei.¹⁾

Aceste puncte sunt aprobate în Brașov, la 31 Mai (10 Iunie) 1788, de către episcopul Nichitici, iar chestia ocupării postului

1) Ein Unbefangener: op. cit. pg. 21.

de preot s'a amânat pe ziua de 13 Iunie, când s'au învoit, la pct. 3., pentru un capelan supus parohului și ajutor, anume Macarie dela mânăstirea Sinaia,¹⁾ rămânând ca mai întâiu să se ceară aprobare dela locurile mai înalte, deoarece era supus strein. Tot atunci s'a hotărît ca „apostolul și evanghelia, fiindcă se cetește grecește, să se cetească și românește și din strana cea dreaptă să fie cântarea și cetania grecește, iară din stânga să cânte românește a pururea“.

După câteva luni însă Grecii n'au mai respectat învoiala făcută și atunci părintele Macarie, primul preot român la această biserică, se reîntoarce în mânăstirea dela Sinaia și în locul lui veni Popa Petru din Câmpina. La 19 Februarie 1789 însă companiștii se jeluiră guvernului (No. 1279 gov.) arătând că numai ei au privilegiul de a avea o biserică ortodoxă în cetate, iar civii numai prin uneltiri au obținut aprobarea zidirii bisericii celei nouă în detrimentul privilegiului companiei, apoi că biserica a fost zidită cu bani cari trebuiau să fie ai capelei grecești, și tot ei invinuiu acum pe Români că ar fi călcat învoiala, spunând că au interzis preotului capelei intrarea în biserică și că au adus un preot și cantor român fără aprobare mai înaltă.

O lună mai târziu, la 27 Martie 1789, s'au plâns și Românii guvernului, arătând că părintele Cristofor de teama dușmanului (războiul ruso-turc din 1787—1792) s'a refugiat în Septemvrie 1788, fără a spune cuiva ceva, lăsând grija serviciului în seama Popii Petru, care cu toate primejdiile a stat la postul său. După ce a trecut însă pericolul, Cristofor s'a reîntors și fără știrea civilor a intrat în capela veche, de unde a luat toate odoarele, deși după zidirea bisericii ea fusese închisă și episcopul oprise a se mai oficia acolo serviciul divin.²⁾

Civii cerură deci să li se permită să-l țină pe Popa Petru și conform ordinațiunilor în vigoare să-și aleagă un preot integru din țările Majestații Sale, cu atât mai mult, cu cât *ei* au zidit biserica din mijloace proprii, din cari l-au susținut și pe preot, adăugând că sunt 400 suflete și că nu au nici o legătură, nici cu compania grecească, — care constă numai din 25 familii — nici cu cei din Șchei, cari își au biserica lor.

1) B. Baiulescu: op. cit. pg. 83.

2) Ein Unbefangener: op. cit. pg. 26.

Guvernul a încredințat oficiul din Trei-Scaune să cerceteze atât jalba companiștilor cât și a civilor români și să raporteze, iar Consistorului i-a făcut cunoscut, la 7 Aprilie 1789, cu No. 2709, că Românilor din Brașov li se dă voie să-și aleagă un preot al lor. Cercetările au durat mult timp și Panaiot H. Nica, care între timp fusese primit în companie, fiind întrebat pentru ce fel de biserică dăduse cei 6300 fl., răspuse că pentru credincioșii de religia ortodoxă. Atunci companiștii îi aruncară vorbele: „Blestemat să fii, tu și banii tăi, căci cu ei ai făcut o biserică în detrimentul nostru.“ La întrebarea dacă în capelă se făcuse vreodată serviciu divin în limba română, preotul Bucur din Brașovul-vechiu răspuse că el aproape 4 ani a făcut slujba românește în toate Duminecile și numai la prasnice mari s'a făcut grecește, iar după ce preotul grec s'a îmbolnăvit, s'a făcut alternativ.

Procesul verbal a fost prezentat guvernului la 12 Iunie 1789 și acesta l-a înaintat, cu No. 5046 guv., la 27 Iunie 1789, episcopului Adamovici, căci Nichitici murise. Prin adresa însoțitoare, episcopul era chemat de urgență la Brașov, ca să împace cele două partide, din cari cea mai vinovată era compania, și să caseze capela — ceea ce ar fi trebuit să se facă imediat după terminarea bisericii — iar odoarele ei să fie duse în biserică. Ce privește pe preot, în caz că partidele nu s'ar învoi să aibă numai unul singur, care să știe și grecește și românește și căruia să i se dea și un capelan subordonat — ceea ce ar fi mai de dorit, deoarece între doi preoți s'ar ivi fără doar și poate neînțelegeri —, iar în caz contrar să li se dea voie ca pe lângă preotul român să-și aleagă și un preot din statele Majestății Sale, care să știe și grecește, pentru Grecii cari nu știu românește.

Prea Sfinția Voastră — zice încă guvernul — să caute a-i îndupleca să se mulțumească cu unul și același preot cunoscător al celor două limbi și în tot cazul cu un capelan, și numai în caz de nereușită, să propună doi preoți diferiți, dând de mai înainte unuia din ei prioritatea.

Episcopul Adamovici veni pe la mijlocul lunii Noemvrie 1789 la Brașov și, după ce nu-i succese să împace partidele,

asistat de 2 funcționari ai Magistratului și de doi consilieri consistoriali, duse la îndeplinire ordinul guvernial, casând capela și odoarele ei dându-le, pe lângă inventar, bisericii celei nouă, iar pe preotul ei Cristofor, — deoarece nu respectase învoiala făcută și se refugiase părăsind biserica, apoi reîntorcându-se deschisese, fără a avea drept, capela și slujise în ea, precum și pentru alte multe fapte contrare ordinațiunilor mai înalte, din care cauză civii nu-l mai voiau ca preot — îl îndepărtă din post și-l înlocui cu preotul grec Ierotei Stamati, pe care-l ceruse comunitatea și care avea să servească cu preotul român. Tot atunci fixă însă și limitele comunității celei nouă și făcu un statut nou, în care între altele se plânge de administrația rea făcută de membrii companiei, cari nu vreau să se supună nici jurisdicției statului nici a episcopului, și cari în viața lor n'au prezentat episcopului nici cea mai mică socoteală despre venitele și cheltuielile capelei. Raportul și statutul au fost aprobate de guvern (No. 29 din 21 Ianuarie 1790) și de cancelaria aulică transilvană (No. 2989 din 15 Martie 1790) iar la 17 Aprilie același an, cu No. 2606, guvernul ordonă: 1. Indrumarea membrilor companiei — cari sunt puțini la număr — la biserica cea nouă. (N. Străvoiu, în op. cit. pg. 3, susține că companiștii au fost duși cu asistență militară în biserică!) 2. Capela să rămână închisă. 3. Preotul din Muntănia (Petru!) să officieze pentru toți neuniții fără deosebire, fiind supus în cele spirituale jurisdicției episcopului. 4. Deficitul de 2000 fl. amintit de episcop în administrarea capitalului capelei să-l acopere — dacă se va constata că există — cei responsabili.

Companiștii însă tot nu s'au lăsat, și între altele au cerut din nou: 1. Să fie scoși de sub jurisdicția episcopului. 2. Preotul român să fie îndepărtat și 3. Ei să-și aducă un călugăr grec din Arhipelag.¹⁾

Cererile lor au fost însă respinse cu ordinațiunile guverniale din 17 Aprilie, No. 2550, 23 Aug. 1790, No. 6664 și 15 Febr. 1791, No. 513.

În acest timp, la 1790, sosește la Brașov Gh. Haines, primul preot român stabil la biserica din Cetatea Brașovului (despre al

¹⁾ Vezi mai pe larg: N. Iorga: Acte românești și câteva grecești din arhivele companiei de comerț oriental din Brașov, Vălenii-de-Munte, 1932

cărei trecut mai sunt atâtea de spus, dar nu în cadrul acestui studiu) care din cauza încăpățănării, ambiției și lăcomiei câtorva neguțători streini, a dat atâta de lucru autorităților statului și bisericii noastre și pe care — după procese, cari au durat aproape o sută de ani — am pierdut-o, atât din vina noastră, cât, mai ales, a altora¹⁾ — dar nu fără speranța de a o recâștiga, cum spun și Românii brașoveni în memoriul lor din 1868, adresat ministerului de culte și instrucție publică: „Dreptul nostru asupra acestei biserici nu l-am cețat niciodată și nu l-am pierdut niciodată legal, cum n'am pierdut niciodată definitiv nici dreptul de composesiune“.²⁾

I.

Original din comuna Mohu, de lângă Sibiu³⁾ — unde însă nu mai există acest nume — la 1789 el funcționa ca diacon, apoi ca protopop și dascăl în acel oraș,⁴⁾ iar în 1790, înainte de a veni la Brașov, era președintele Consistorului, ai cărui membri se recrutau dintre preoții și protopopii din apropierea Sibiului. Episcopul, care ținea mult la Haines, nu se va fi despărțit ușor de serviciile lui, dar își va fi zis că la Brașov trebuia trimis un om inteligent, rezolut și energic, care să poată pune piciorul în prag față de neastâmpărații și nesăturații Greci companiști. Astfel la 24 Noemvrie episcopul Adamovici face cunoscut Magistratului săsesc că — la cererea tuturor cetățenilor neuniți din oraș și din alte părți, cari cercetează biserica din Cetate —, îl trimete pe Gheorghe Haines la Brașov, numindu-l capelan pe lângă preotul grec, în care post fusese ales încă atunci când episcopul fusese aici (No. 2331/1790).⁵⁾ Faptul acesta nu le-a plăcut de loc Grecilor, cari înșiși mărturisesc că numirea aceasta a stârnit între ei un adevărat val de indignare (einen wahren

1) I. Cav. de Pușcariu: op. cit. pg. 149.

2) Denkschrift der Romanen . . . , pg. 26.

3) Trandafir Scorobeț: „Telegraful Român“ No. 4 din a. 1931.

4) N. Iorga: Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria, pg. 86.

5) Toate actele al căror număr este închis în paranteze, sunt din Arhiva Municipiului Brașov.

Sturm der Entrüstung)¹⁾ și cari încep din nou să se agite. Ei se adresează mai întâiu deputaților brașoveni, rugându-i să intervină ca să nu mai fie sub jurisdicția episcopului, dar aceștia află cererea lor ne-la-loc. (No. 1115/791.) Se jeluesc apoi directoratului regesc regional, cerând ca preotul român să fie scos din biserică, deoarece în Brașov sunt 4 biserici românești cu 7 preoți, iar episcopul să le refacă capela și să le dea odoarele luate cu forța. (Arhiva Munic. Brașov, acte necatalogate.) Se plâng apoi la guvern și la curte că Haines e un „Valah cu o fire și un caracter de nesuferit“, că e unul dintre „clienții și servitorii“ episcopului, că le-a fost impus cu forța, adus la Brașov „contra oricărei așteptări“ dela Sibiiu, unde era diacon. (Acte necatalogate.)

La câteva luni după aceasta episcopul raportează guvernului că preotul grec Ierotei Stamati n'a voit să depună jurământul de credință față de capul statului, nici cel de ascultare și supunere față de episcop, pretextând că numai 4 luni va rămânea aici, când se va aduce apoi alt preot (No. 1534/791).

Guvernul dispune ca Stamati să depună jurământul, iar comunitatea și compania să fie îndrumate a-și angaja alt preot și, dacă e posibil, unul născut în țară. (No. guv. 5251 din 17 Iunie 1791.)

În 1792 companiștii și alți Greci din oraș cer ca în locul preotului român să li se dea un preot grec, pentru ca și copiii lor să poată fi instruiți în limba lor maternă (No. 1522 din 30 VI. 1792), iar la câteva săptămâni cer din nou să fie neatârători de episcop, dar guvernul răspunzându-le că cererea nu e întemeiată, îi îndrumă să se liniștească („ea cum seria admonitione, ut semet ad quiettem disponat...“ (No. 1938/1792).

Grecii companiști își aflară însă nu peste mult un aliat puternic în Sașii brașoveni, cari nu se temeau de cei câțiva neguțători streini privilegiați, în timp ce prosperarea și înmulțirea Românilor în Brașov li se păreau periculoase pentru națiunea lor și pentru ceea ce numeau ei unire și puritate săsească (und für das, was sie die sächsische Einigkeit und Reinigkeit

1) Denkschrift zur Beleuchtung . . . , pg; 23.

nannten).¹⁾ Nu le mai convenea apoi nici faptul că Românii cetățeni se încuibașeră în centrul orașului și-și făcuseră biserica tocmai pe locul cumpărat dela un Sas de-ai lor, Cronnenthal, care ajunsese consilier aulic.²⁾ Astfel încă în 1792 și Sașii sunt contra lui Haines, și în urma repetatelor cereri ale Grecilor de a-l scoate pe acesta de la biserică, Magistratul încredințează pe doi consilieri ai săi să cerceteze: cari parohieni sunt *pentru* și cari sunt *contra* menținerii preotului român. Aceștia prezintă un tablou, din care reiese că din 52 de voturi 13 sunt pentru menținere (între cari sunt și Greci) iar 39 contra (între cari sunt și Români, ca Gh. Nichifor și I. Boghici). Tabloul e prezentat la 14 Oct. 1792 (No. 2470/1792), iar după câteva zile se mai dau 4 voturi pentru Haines de către cei cari nu fuseseră în Brașov când se făcuse cercetarea (No. 2472/1792).

În același timp — și parecă aproape ca o sfidare, — la 9 Oct. 1792 episcopul comunică Magistratului, cu adresa No. 308, că în locul răposatului preot Bucur din Brașovul-vechiu, care conducea protopopiatul în locul lui Gh. Radovici de la biserica Sf. Nicolae — destituit fiindcă încuviințase căsătoria a doi tineri fără învoirea părinților — numește ca administrator interimar al tractului pe... Haines, preotul dela biserica din Cetate. (No. 2432/1792.) Între actele necatalogate ale Arhivei Municipiului Brașov se află și un extras-copie a unei scrisori din 21 Iulie 1791 a lui Gherasim Adamovici către Grecii brașoveni, care, dacă e autentică, explică procedura de mai sus, a episcopului: „De acum înainte nu vom îngădui ca preotul românesc să se cheme capelan și să fie supus preotului grecesc ce se va aduce, ci într'o asemenea“. Iar mai jos: „Ficiorul slujniciei asupra vrea a moșteni, împotriva cuvintelor Apostolului ce zice: „Nu va moșteni ficiorul slujniciei cu ficiorul cei slobode“.

1) Interesant este că acestea le spune chiar un Austriac—Alois Sentz, doctor în drept și profesor de procedură judiciară austriacă la academia de drept din Sibiu, născut la Brünn în anul 1823, care mulți ani a fost redactor la „Siebenbürger Boten“ apoi colaborator permanent — și care sub pseudonimul „EIN UNBEFANGENER“ scrie broșura citată „Ein Charakterbild“ (pg. 36-7).

2) Ioan Cavaler de Pușcariu: op. cit., pg. 143.

II.

În acest timp viața lui Haines la biserica Sf. Treimi — unde-și avea și locuința — era un lanț nesfârșit de șicane și persecuții. Grecii îl urau peste măsură, fiindcă era Român și le sta în drum, oprindu-i de a-și face jocul în biserică, și se jeluiau în toate părțile că e imposibil ca cineva să fie totodată și capelan și protopop, și mai mare și mai mic, și slugă și stăpân și să fie declarat „fiu liber“, pe când preotul grec era numit „fiu de slujnică“ (Acte necatal.), iar Șasii îl urau fiindcă nu voia să se plece înaintea lor, cum se plecaseră câțiva din preoții români brașoveni, ba de multe ori nici nu le lua în considerare autoritatea, trecând peste ordinele ce i se dădeau. Chiar și unii din Români îl urau și-l denunțară Magistratului că e favoritul episcopului și că face ce vrea, deoarece Haines trimetea la închisoare pe cei ce nu se supuneau autorității sale. (No. 2517/1793).

Acuze peste acuze i se aduceau și denunțuri peste denunțuri, când la Magistrat, când la episcop, la guvern și chiar la curtea împărătească, dar din toate s'a știut scoate cu fața curată. El își făcea datoria, ba — ce e mai mult, — încercă să facă ceea ce nu făcuseră mulți protopopi înaintea lui: să ridice moralul preoțimii, să o scoată de sub jurisdicția Magistratului și să-i apere drepturile și prestigiul.

În 1793 inspectorul dominial sas raportează Magistratului că Haines a dat ordin să se publice în toate bisericile din Bran că nimeni nu mai poate fi cununat fără aprobarea sa, aprobare care până atunci se da de castelanul din Bran. S'o fi făcut aceasta chiar din ordinul episcopului, — cum zice istoricul sas G. von Hermann¹⁾ — și totuși era un mare curaj din partea unui preot român să se ia la harță cu puternicul Magistrat brașovean, care dispuse ca tot castelanul să continue a da aprobarea. Haines însă nu se dădu bătut (No. 1555/1793.)

La începutul anului 1794, când episcopul era în Brașov, Haines se prezintă primarului și-i anunță că în ziua de Bobotează Românii vreau să treacă în procesiune prin oraș și su-

1) Das alte und neue Kronstadt, vol. II, Sibiu, 1887, pg. 569.

burbii, cerând să nu fie împiedecați... Cine mai auzise o asemenea îndrăsneală?... Valahii să aibă obrăsnicia a trece cu episcopul și cu preoții lor, cu prapori, cădelnițe fumegânde și făclii aprinse, în portul lor pitoresc, prin fața caselor județului, senatorilor și centumvirilor, în cetatea unde odată voiseră să pătrundă înarmați, escaladând bastioanele și zidurile ei groase, înconjurată cu șanțuri adânci pline cu apă!

Procesiunea nu s'a făcut, căci primarul n'a aprobat-o, deoarece — zicea el — ceea ce vreau să facă Românii e o inovație și ea va face o impresie rea, cu atât mai mult, cu cât era chiar o zi de târg de săptămână și s'ar fi produs prea mare aglomerare. Poate însă că Haines tot ar fi scos-o cumva la capăt, dar în urma lui s'au prezentat primarului: județul companiei grecești, Dimitrie Diamandi, și preotul grecesc Constantin Antoni, iar din partea neguțătorilor din oraș Dimitrie Dima și Nicola Ștefan, declarând și ei că ceea ce vrea să facă Haines e o inovație și să nu se creadă cumva că ei au pus-o la cale. (No. 104/1794).

Tot în 1794 Haines dă ordin ca un Român din comuna Baciș să fie arestat pentru că se cununase la un preot unit. (No. 586/1794).

În anul următor el protestează la Magistrat contra arendașului din Vlădeni, Dillmont, care încasase de la fiecare preot român de acolo câte 17 cr. pentru recrutare, și cere ca preoțimea să fie scutită de astfel de sarcini, iar Magistratul dă ordin să se restituie preoților taxa luată. (No. 543/1795).

Tot atunci protestează și contra vortmanului din Cristian, care zălogise pe preotul român de acolo și pe mai mulți credincioși, deoarece în ziua de Sânpetru săsesc ieșiseră la lucrul câmpului, spunându-le: „Ori țineți toate sărbătorile săsești, ori plecați din sat!“ Haines arată Magistratului că nici o confesiune nu poate fi silită a ține sărbătorile altei confesiuni. Magistratul îi dă satisfacție, dar îi face cunoscut că putea să-și păstreze expresiunile necuviincioase și să nu-l mai importuneze cu astfel de intervenții ne-la-loc. (No. 1340/1795).

Ura* Sașilor contra lui Haines crește și mai mult când acesta se plânge episcopului că Magistratul se amestecă în jurisdicția bisericească. Episcopul Adamovici se adresează la 30

Dec. 1794 guvernului, amenințând că dacă se va mai repeta cazul, va porni acțiune fiscală contra Magistratului. Acesta răspunde că Haines a violat jurisdicția civilă, care de mult s'a acordat națiunii săsești și a fost aprobată nu numai prin §. 3 din diploma împăratului Leopold, ci și de toți urmașii lui, iar această jurisdicție nu poate fi violată de nici un preot valah. Constituția bisericii ortodoxe, la care se provoacă Haines, îi e absolut necunoscută. Să nu mai îndrăznească deci a da ordin ca cineva să fie arestat (era vorba de o cununie), nici să nu mai treacă peste jurisdicția Magistratului, și să fie dojenit și îndrumat să respecte legile. (No. 399/1795).

În 1796 preotul Constantin din Turcheș, fiind chemat în fața judecătorei, Haines nu-i dă voie să se prezinte. Magistratul raportează guvernului că acest preot neastâmpărat se amestecă în toate și că din timpuri străvechi numai Magistratul ca domn de pământ are aici jurisdicție și nimănui nu i-a trecut vreodată prin minte să se amestece în astfel de lucruri și să-și ia o astfel de îndrăsneală. (No. 472/1796).

Tot în acel an guvernul comunică Magistratului că a cerut episcopului să-l dojenească pe Haines, pentru că, fără a i se cere, a dat ordin să se publice în biserici aprobarea, care privia numai pe preoții din Bran, de a-și aduce vin din Muntenia pentru trebuințele bisericii și ale lor proprii. (No. 936/1796).

Haines înghite, dar nu tace, căci, la câteva săptămâni, la jalba preoților din Zărnești, că arândașii de acolo scot pe oameni în Dumineci și sărbători la vânat și la pescuit, spunându-le că și în pădure se pot ruga lui D-zeu, protopopul se adresează Magistratului, și-i arată că arendașii folosesc pe oameni „spre hazna domnului și cu paguba legii. Pentru care nu lipsesc a aduce Cinstitului Magistrat aminte că oamenii dacă nu vor avea supunere la lege, nici supunere mai marilor nu pot avea, fiindcă legea este frâul oamenilor să se ferească de rău și să facă bine. Avem multe pilde pe oameni care au lăsat legea lor. Ce au ieșit dintr'înșii? Ba tocmai articolușul dietii din 1791 pentru religia noastră hotărît nu suferă pe oamenii noștri nimenea împotriva legii lor a-i îngreua“.... Magistratul decide să ancheteze cazul, iar lui Haines îi răspunde să nu se amestece

în astfel de lucruri, ci să îndrume pe preoți a se adresa direct Magistratului. (No. 2490/1796).

Cu Grecii trăia tot rău. Dovadă e ordinul (No. 7067 din 31. Nov. și 14 Dec. 1796) care comunică deciziunea preainaltă din 30 Sept. 1796, ca neguțătorul Gh. Marco să fie aspru dojenit pentru îndrăsneala de a-l fi injuriat pe preotul român în biserică. (No. 2669/1796).

Văzând Sașii și Grecii că în felul acesta nu-și ajung scopul, Panaiot Hagi Nica promise că va face o fundație de 20000 fl. pentru o școală grecească și pentru ajutorarea populațiunii sărace, dar numai cu condiția ca preotul român să fie scos de la biserică.

Nica fiind în etate de 87 ani și Grecii temându-se să nu moară, interveniră la Magistrat să-l scoată pe Haines din locuința, pe care acesta o avea în curtea bisericii.

Haines, bazându-se pe o dispoziție a Consistoriului, nu vru' să iasă. Atunci i se mai dădu un termen de opt zile, și dacă nici până atunci nu va ieși, se vor vedea siliți să-l scoată ei (No. 4/1797).

El protestează contra ordinului magistratual de a evacua locuința (No. 27/1797.)¹⁾ Panaiot de asemenea se plânge la 29 Dec. 1796, că Haines, împreună cu doi martori: divizorul Lange și un secretar, au dat năvală în casa sa, voind să-l silească să declare dacă a spus sau nu că nu va face cele două fundațiuni până când capelanul român nu va fi îndepărtat dela biserică. El cere să se ordone preotului român să nu-l mai neliniștească în boala sa și să nu-l mai injure. (No. 56/1797).

Haines se plânge și Consistorului, arătând că la 7 Aprilie chemându-l neguțătorii greci și partea cea mai mare a Românilor ce se țin de parohia Cetatea Brașovului, de toată slujba preotească l-au oprit și l-au lipsit de plata sa, ba și din casa bisericii i-au dat ordin să iasă.²⁾

Consistorul cere Magistratului să-l reintegreze, dar acesta răspunde că nu poate, deoarece Românii din Cetate au, în caz de boală, pe preoții deia Sf. Nicolae, cari nu sunt departe și

1) Anexa I.

2) Anexa II.

cari înainte de numirea lui Haines au îndeplinit toate slujbele pentru bolnavi, ba chiar și preotul grecesc cunoaște limba română atât încât să poată face aceste servicii, pe cari le-a și făcut în timpul deselor absențe ale protopopului. (No. 2766/1796).

Astfel omul a fost scos din casă în vreme de iarnă, luându-i-se, cu ajutorul autorităților, ferestrele dela locuință, și a rămas și fără parohie, căci era greu de luptat și cu Grecii și cu Sașii, cari aveau la curtea împărătească pe referentul lor Cronenthal.

La protestele lui îndârjite, guvernul ordonă Magistratului să nu i se dea nici parohia din Cernatu, nici alta din district. Se făcuse adecă împotriva lui un alt denunț greu, anume că ar fi stăruit ca bogata văduvă a lui Irimie Țarcă din Satulung să se căsătorească cu preotul Nicolae Popovici din Cernatu, dar și aceasta nu era decât o manoperă a Sașilor și a Grecilor, căci guvernul constată el însuși după câteva luni, că Haines nu are nici o vină în aceasta cauză. (No. 298 și 1031/1797).

Cronicarul sas Hermann,¹⁾ care din arhiva municipiului aflase de acuza ce i se aducea în legătură cu această cununie — pentru care ar fi fost și amendat cu 40 fl. — a avut cunoștința de bună seamă și de actul No. 1031 din 1797, în care guvernul constată că Haines nu e cu nimic vinovat de această căsătorie, dar nu vorbește nimic despre aceasta. În schimb își varsă toată ura împotriva preotului român, descriindu-l astfel: „Popa Haines era o creatură a episcopului valah Gherasim Adamovici, care îl și numise administrator al bisericilor valahe de aici. Sumeția, avariția, și încăpățânarea îl caracterizau. Pentru a-și satisface aceste patimi, nu lăsa nici un mijloc neîncercat, nici o ocazie nefolosită și se lăuda cu sprijinul protectorului său... Obrăsnicia lui merse și mai departe... și înfârșit abuză atât de mult de autoritatea sa, încât epitropii valahi adresară jalbe chiar la Magistrat ca să fie îndepărtat din protopopie.“²⁾

De fapt, după ce Grecii l-au alungat, Haines și-a aflat alt dușman, pe Românii din Șchei, al căror protopop, Gh. Radovici, era destituit de 6 ani, și cari în repeșite rânduri ceruseră ca

1) Op. cit. Vol. II. p. 570.

2) Ibid., vol. II. pg. 569.

Radovici să fie reintegrat, deoarece la biserica lor era obiceiul din vremuri străvechi, ca unul din preoții de acolo să fie protopop, și nu un strein.

În 1797, fiindu-le teamă că Haines, rămas fără parohie, vrea să se stabilească la biserica lor, episcopii cer Magistratului să intervină la guvern pentru ca lui Haines, care prin tot felul de intrigi vrea să ajungă protopop al Țării Bârsei și preot la biserica Sf. Nicolae, și care în acest scop vrea să meargă chiar la Viena, să i se dea altă parohie și să nu i se permită a merge la curtea împărătească. (No. 620/1797).

Haines prezintă atunci un „atestat“, iscălit de toți preoții din district, afară de cei dela Sf. Nicolae, în care se spune între altele că s'a purtat bine ca protopop, cu dreptate, cu omenie, fără greutatea preoților, cu sârguință spre binele cel de obște, spre hazna înălțatei împărății, cu osârdie bună îndemnător, a căruia viață și purtare bună până acum tuturor a fost și este bine plăcută, și poftesc și de aici înainte a fi protopop, socotind mai departe că prin bună purtarea sa și înălțata împărăție de multe folosuri va fi câștigată.¹⁾

Intr'aceea guvernul, cu toate că-l află nevinovat în cauza văduvei Țărcă, îl scoate pe Haines vinovat de alte lucruri — vorba lupului cu mielul! — și cere Consistorului să-l transfereze în altă parohie. (No. 1031/1797).

Haines, voind probabil să tragă o-ață dulce prin gura guvernului și a curții, întoarce foaia și comunică guvernului că prin intervenția sa s'a adunat în comunele acestui district suma de 439 fl. ung. ca dare benevolă de războiu și că tot în acest scop Zărneștii au renunțat la suma de 800 fl. iar Branul la 700 fl. pe cari aveau să-i primească ca despăgubiri din războiul cu Turcii.

Atunci guvernul, cu adresa din 2 Ianuarie 1798, socotind că și-a ispășit greșeala de a nu se fi supus Magistratului, și sperând că în viitor va rămânea în marginile slujbei sale, ba intervenind și Consistorul, și mai văzând că fostul administrator protopopesc e lipsit și de mijloace, îl reintegrează, cu condiția expresă să nu locuiască în oraș, ci în district, să observe cât

¹⁾ Anexa III.

mai conștiincios supunerea ce o datorează Magistratului, să se ferească a nu mai da prilej la denunțuri și să-și vadă de slujbă. Altcum, dacă i. se vor prezenta din nou plângeri în contra lui, fără considerare și indulgență va ordona să fie destituit. (No. 189/1798).

Unde-și va fi avut acum sediul de administrator, nu știm. În același an însă el protestează contra amestecului sfatului săsesc din Râșnov în jurisdicția bisericească. (No. 2614/1798) și intervine ca fiul neorusticului Gh. Burdulea din Blumâna, care fugise de teama recrutării, să fie scutit de armată, deoarece a frecventat 7 ani școala românească și acum, pe lângă o simbrie mică, învață pe copiii Țiganilor de acolo să cetească. (No. 3041/1798).

În 1798 Haines amendează cu 7 fl. pe I. Moțcoiu din Bran, pentru că acesta ar fi promis să-și mărite fata după fratele preotului Oprea Jaja, dar s'a mai răzgândit și a măritat-o cu altul. Magistratul raportează guvernului că Haines pune și acum tot felul de sarcini și amenzi pe oamenii de rând. Dacă va fi aflat vinovat, să restituie banii și să fie pedepsit, fiind știut că legea interzice amendarea oamenilor. (No. 3252/1798). La anchetă Haines susține că a luat dela Moțcoiu un taler, dar nu ca amendă ci... ca dar. (No. 2056/1799).

Denunțurile contra lui curg din toate părțile. Preotul Bucur Pușcașu, din Tohanul-nou, și fiul său se plâng că arândașul de acolo și Haines vreau să le pună cu sila încă un diacon. (No. 79/1799). Guvernul ordonă să se facă cercetare, atât în cazul dela Bran cât și în cel dela Tohan. (No. 455/1799).

La rândul său Haines se plânge Consistorului că arendașul dela Crizbav disprețuește religia, silește pe Români să iasă în Dumineci și sărbători la vânătoare și-i oprește de a merge la biserică. Dacă țărani îi spun că au sărbătoare, îi întreabă: „Cine a fost Hristos?“, le spune că pot trăi și fără slujbă dumnezeiască și-i sudue de suflet și de cruce“. (No. 1042/1799). Magistratul cercetează cazul, și decide ca lui Haines să i se dea să înțeleagă că dacă obsearvă astfel de lucruri în district, să nu le raporteze imediat Consistorului, ci inspectorului dominial sau Magistratului, cari vor cerceta și vor lua dispozițiuni, iar în

chestii politice să nu se amestece, ci jalbele să le prezinte fie inspectorului, fie Magistratului. (No. 1042/1799).

La anchetă însă Românii din sat spun că jalba a fost făcută... fără știrea lor și cele spuse în ea... nu sunt adevărate! Anchetatorul senator Clompe propune atunci ca acest preot nestâmpărat, care a făcut jalbe false și i-a iscălit pe oameni fără știrea și voia lor, să fie îndepărtat pentru totdeauna din acest district, iar Magistratul propune guvernului să-l pedepsească și să-l trimeată de aici în altă parte. (No. 2041/1799).

În același an guvernul, aflând dintr'o adresă a Consistorului, că Haines s'a amestecat într'o cauză care aparținea judecătoreiei, îndrumă Consistorul să-l dojenească și să-i aducă la cunoștință că dacă se va mai amesteca în astfel de lucruri, își va pierde slujba. (No. 1474/1799.) Ca să se justifice, Haines răspunde între altele Consistorului: „Nici eu, nici namesnicii mei nu suntem îngeri să știm ceale din lăuntrul omului, ci ceale ce vedem și auzim acealea știm și judecăm. Judece Cinst. Consistorium cel ce iaste de altul înșelat, au cel (ce) au înșelat, care trebuie canonit?” (No. 1509/1799).

Acum îl acuză și comandamentul general că, fără știrea lui, Haines a dat permis de căsătorie invalidului G. Lur din Brașovul-vechiu cu o fată din Schei. Haines răspunde că nu era atunci în Brașov și încredințase pe namesnicul din Prejmer, Radu Popovici, să libereze biletele iscălite mai înainte de el. La anchetă invalidul spune că Haines era în Brașov, la locuința lui din casa Dillmont, și după ce i-a cerut să-i plătească 17 cr., a spus preotului din Prejmer să-i facă biletul și Haines l-a semnat, iar tinerii au fost cununați de preoții din Brașovul-vechiu, Dim. Irimie și Nic. Rusoiu. (No. 1586/1799).

(Va urma).

Memorii premergătoare proclamației dela Islaz.

de Carol Göllner

După înăbușirea mișcării revoluționare din Moldova, la București se presimte că încurând va izbucni și în Țara Românească o mișcare de regenerare națională. Pentru a cerceta starea spiritelor, Talaat Effendi este trimis din partea porții Otomane în Țara Românească, unde sosește la 25 Mai 1848¹⁾. Comisarul turcesc se arată înțelegător față de ideile liberale și intră în contact cu conducătorii partidului național, din partea căruia primi un memoriu, care exprima „Dorințele Țării”.²⁾ Reformele ce se plănuiau în Muntenia erau cu totul de altă natură decât cele cerute de adunarea dela hotelul Petersburg, Muntenii nemărginindu-se la îmbunătățirea situației triste a țării în cadrul Regulamentului Organic.

Punctele mai importante ale memoriului înaintat comisarului turcesc erau: O reprezentare mai dreaptă a claselor sociale în Adunarea Obștească, plătirea dărilor de toate clasele sociale, desființarea robiei Țiganilor și împrumutarea sătenilor clăcași, prin despăgubire, responsabilitatea ministerială și desființarea titlurilor de boerie.

În afară de acest memoriu, mai avem două memorii premergătoare proclamației dela Islaz. Un memoriu îl reproduce în rezumat ziarul săsesc „Siebenbürger Wochenblatt”³⁾, altul îl găsim publicat în colecția „Anul 1848 în Principatele Române”.⁴⁾

Comparând memoriul publicat de „Siebenbürger Wochenblatt” cu celelalte două memorii, reiese că nu poate fi vorba de un rezumat făcut după aceste memorii, ci este un rezumat al unui memoriu dispărut, sau nepublicat până acum. Chiar datarea acestor trei memorii confirmă această presupunere. Memoriul publicat de „Siebenbürger Wochenblatt” este în orice caz an-

1) Cf. Raportul No. 2230 al Cărmuirii de Brăila către Departamentul Trebilor din Lăuntru, Anul 1848 în Principatele Române, vol. I, p. 403.

2) Ibidem, vol. I, p. 438—442; Câteva fragmente ale acestui memoriu sunt reproduse și de Colescu-Vartic în 1848, zile revoluționare, p. 128—130.

3) Cf. S. Wochenblatt, No. 30, 1848.

4) Cf. Anul 1848 în Principatele Române, vol. I, p. 376—378.

terior datei de 20 Martie / 1 Aprilie, când corespondentul din București al ziarului „Siebenbürger Wochenblatt“ îl rezumă. Memoriul al doilea, înaintat Domnitorului Gheorghe Bibescu, datează din Aprilie, iar memoriul al treilea, prezentat lui Talaat Effendi, trebuie să fie posterior datei de 25 Mai, când sosește comisarul turcesc la Brăila.

Și dintr'o comparație a textelor rezultă că rezumatul memoriului reprodus de „Siebenbürger Wochenblatt“ este independent de celelalte memorii. Astfel găsim în acest memoriu desideratele: demisia miniștrilor și desființarea „tributului rușinos către Poarta Otomană“, necuprinse în memoriile publicate în colecția „Anul 1848 în Principatele Române“. Atitudinea ostilă, exprimată în acest memoriu, față de Poarta Otomană, îl deosebește mai ales de memoriul înaintat lui Talaat Effendi, unde găsim fraza „...[Românii] țin azi mai mult decât oricând să se pună sub egida integrității Imperiului Otoman“.1)

Memoriile analizate ne dau posibilitatea să urmărim evoluția ideilor liberale ale partidului național până la proclamația dela Islaz.

Reproducem rezumatul memoriului publicat de „S. Wochenblatt“:

„Călăuziți de această nemulțumire, 280 de boeri de rangul I, II, III s'au hotărît să redacteze o petiție cerând abdicarea tuturor miniștrilor, regularea procedurilor judecătorești, desființarea tributului rușinos către Poarta Otomană, nedemn de o nație liberă, înființarea gardelor naționale, desființarea cenzurei, libertatea cuvântului — boerii din clasa a patra mai cereau încă desființarea nobilimii, distribuire a egală a impozitelor, desființarea clăcii și emanciparea totală a clăcașilor“.2)

1) Ibidem, vol. I. p. 440 „...ils [les Valaques] tiennent aujourd'hui plus que jamais à se plaser sous l'égide de l'intégrité de l'Empire ottoman“.

2) „Von dieser Misstimmung geleitet haben sich 280 Bojaren der 1, 2 und 3. Klasse zu einer Petition bestimmen lassen, in welcher sie um Absetzung aller Minister, um Regulierung des Gerichtsverfahrens, um Aufhebung des schimpflichen einer freien Nation unwürdigen Tributs an die Pforte, um Errichtung einer Nationalgarde, um Aufhebung der Zensur, um Redefreiheit die der 4 Klasse auch noch um Aufhebung des Adels um gleiche Verteilung der Steuer auf Alle und Aufhebung der Frohdienste und völlige Emanzipation des Bauern baten.“

Moș Crăciun

Un Moș Crăciun cu păr de vată,
Musteți și barbă tot la fel,
Căciula mare, țuguiată
Să nu-i înghețe capul chel,

Se strecurase 'ntr'o vitrină
Cu coșu-i plin de jucării,
Pândind momentul ca să vină
Să 'mpartă daruri la copii.

E încărcat și mare coșul
Și-i prins cu chingi pe subțiori;
Îmbujorat la față, Moșul
Privește blând la trecători.

Un băețas c'o ținută mare
(Ar fi 'ncăput într'ânșă trei)
Mergând pe drum la întâmplare
Își curmă pașii mărunței.

Din coș se strâmbă o paiată,
Un maimuțoi îi face semn;
Colea sunt turte cu dulceață
Și dincolo soldați de lemn.

El n'are bani și n'are tată,
Căci l-a pierdut de mulțor,
Iar țundra mare-i căpătată —
Dar vail cu cât năvalnic dor

Ar strânge'n brațe maimuțoiul,
Ar așeza soldații'n rând —
Îi vin dorințe de tot soiul,
Și turta-i place, că-i flămând.

Sărmanul! El e dintr'o mie
Copilul cel mai blând, mai bun
Și nu 'nțelege cum nu știe
De toate-acestea Moș Crăciun.

Ecat. Pitiș

Flori de lumină

Puțin credinciosule!...

Nici eu, nici prietenul meu nu credeam să reușim în drumul ce făceam la un puternic al zilei, cu o rugămintă dreaptă. Prietenul meu dorea să fie mutat dintr'un oraș în altul, unde-și avea așezarea și rostul familiei.

— „N'aș zice nimic — mi se plângea el — dacă aș fi singur. Dar ce mă fac eu, la vremea asta, cu copiii și cu școalele lor? Dacă nu mă mută, sunt nenorocit“.

Fusesem, cu câteva zile mai înainte, pe la ministerul de care atârna soarta prietenului — și nu isbutisem să fac nimic. Ii dădusem o telegramă, spunându-i să vină, că e greu.

Și acum, mergeam cu capul în pământ, spre locul pe care îl presimțeam ca pe unul al înfrângerii. Nu ne vorbeam unul altuia, dar ne simțeam duhurile încărcate de indoială. Mergeam ca să mergem.

In suflul meu era întunec și mâhnire. De obicei, cea dintâi împiedecare era la ușa de intrare.

Ajungem.

Pun mâna pe clanță, sigur fiind mai dinainte că voi fi oprit. Mirare!... Portarul nu ne spune nimic — și deschizându-ne ușa, ne dă drumul înăuntru.

Ceva mi se mișcă în suflul...

Ajungem la ușa marelui slujbaș de care atârna soarta prietenului meu și a copiilor săi.

Mai întotdeauna, aici mi se punea împiedecare mare. Sau: „Treceți la domnul șef de cabinet“ — sau: „Domnul director e în comisie“ — sau: „Azi nu primește...“

Eram sigur că și acum voi auzi una din aceste opriri.

Intreb:

„Pot intra?“

Aprodul îmi zâmbește omenește și zice:

— „Poftiți!“

Intru singur.

In picioare, domnul director îmi ascultă plângerea și, surâzând, ia condeiul și scrie: „Se încuviințează“ — grăește apoi:

— „Să se dea de îndată în lucru, și prietenul dumitale poate lua singur hârțile...”

Les aiurit. Niciodată nu isbutisem să fac o ispravă așa de bună într'un răstimp de câteva clipe.

Afară, prietenul, cu privire de îndoială, mă întreabă din ochi; — îi răspund: „S'a făcut...” Se uită la mine și nu crede.

Am simțit atunci o arsură în sufletul meu, ca o dojană venită din văzduhuri:

— „O pușin credinciosule, de ce te îndoiești?...”

...Și cât umbra unei sclipiri, peste suflet mi-a trecut negrăit de dulcea mângâiere a lui Iisus.

...O, pușin credinciosule!...

Darul Ierarhului.

Stăteam în pridvorul unei bisericuțe de sat, într'o înserare potolită — și prietenul meu zicea :

— „Eram mâhnit cum rare ori în viața mea fusesem. Se ridicaseră asupra mea ponegritori și defăimători, din pricină că mă nevoiam și eu în căile Domnului. Il cunoscusem în miezul vrâstei mele, — și cuprins de părere de rău pentru vremea când nu-L cunoscusem, năzuiam acum să rescumpăr această ticăloasă uitare cu o râvnă mai mare de mărturisire. „Răscumpărați vremea, că zilele sunt rele...” Și dacă bârfitorii s'ar fi legat de păcatele mele, le-aș fi mulțumit — și i-aș fi rugat: „Dați cu putere în sufletul meu cu dojana păcatelor mele, ca astfel să scânteze mai tare credința pentru Iisus Isbăvitorul...” Dar ei s'au năruit asupra credinței mele, tăgăduind-o. Niciodată, în viața mea, cea petrecută departe de Domnul, n'aș fi bănuțit că voi suferi cândva atât de cumplit de tăgada ce mi s'ar face, cu privire la credința mea. Acuma trăiam și aceste clipe de foc. Așa era voia lui Dumnezeu. Se apropiau Paștile, — și mă întrebam cu duh de mâhnire: „Sunt, oare, Doamne, vrednic să apropii buzele mele de sfântul Tău potir?” Cu lacrimi în suflet, cugetam că nu-s vrednic.

În vremea aceea, uitasem cu totul că, mai înainte cu un an, trimiseseam Ierarhului meu iubit, un vraf de manuscrise, cu rugarea să le vadă și de va crede, să le dea tiparului, Erau manuscrisele credinței mele, — ale slăbănogiei mele în Domnul...

Stăteam copleșit de mîhnire, în chiar Săptămîna Sfîntă a Pătimirii — și gîndul, speriat de singurătatea și de necruțătoarele amenințări ale răutății oamenilor, nu avea pe ce să se așeze, întru potolită odihnă.

Ridicam privirea spre Crucea care purta pe ea cea mai mare și cea mai nedreaptă durere, — și nu mă simțeam vrednic să-mi odihnesc ochii mai mult pe strălucirea ei Dumnezească.

Eram în întristare de moarte.

Un om a bătut atunci la ușa mea. Era un poștaş, care-mi aducea un pachet.

Privesc — și tresar. Pachetul îmi venea din mîna iubitului Ierarh.

Era în Vinerea Paștilor — și afară era soare blajin.... Deodată, o lumină bună se abătu asupra sufletului meu: „Oare?”

Desfac... O carte se desprinde din foile groase ale pachetului.

Era cartea credinței mele... Ierarhul o tipărise, fără să-mi dea vre-o știre — și acum trimetea darul său pascal, — al dragostei sale, cătră nevrednicul său fiu duhovnicesc.

Ochii mi se umplură de lacrimi. Pe un loc alb al cărții, Ierarhul scria: „Mulțumesc fiului meu duhovnicesc pentru acest frumos dar de Sf. Paști, pe care ni l-a dat din roada sufletului său credincios...”

Am mulțumit atunci cu adîncă smerenie, ponegritorilor mei — și m'am rugat lui Dumnezeu să-mi întărească slăbănoaga mea credință.

Cei doi frați.

Erau doi frați buni, de tată și de mamă, — dar numai unul din ei cunoștea pe Dumnezeu. Celălalt, zicea că el n'are nevoie de Dumnezeu.

Și, într'o zi, fratele credincios a mers la cel necredincios și i-a zis, rugându-l:

— „Frate, îmi trebuie un sac de grâu, să fac pâine la copii — dă-mi tu, — și, la vreme, ți-l voi întoarce îndărăt cu asupră măsură...”

Fratele cel necredincios i-a răspuns:

— „Nu pot să-ți dau, că-mi trebuie și mie...”

Celălalt i-a zis:

— „Dar bine știi că tu ai mulți saci în hambarul tău. Am văzut când i-ai adus de la câmp... Dă-mi așa dar și mie unul, că mare nevoie am...”

Fratele i-a răspuns:

— „Am, — nu zic; da-mi trebuiesc toți, că nu pot eu ști ce fel de vreme va veni. Cu dragă inimă ți-aș da, dar nu pot...”

Și fratele a plecat întristat, că nu are grâu, dar mai vârtos că n'a putut pătrunde la inima fratelui său.

Fără să vrea — și nevăzut — la vorbirea lor fusese față și un vecin, — sărac, plin de nevoi; dar cu setoasă credință în Dumnezeu.

Aflând de năcazul omului credincios și-a zis cu grăbire în duhul său:

— „Am doi saci cu grâu. Ii voi da unul — și, mare-i Dumnezeu, n'are să mă lase la nevoie.”

Și dupăce a lăsat să cadă noaptea, a mers în chilerul său — și luând în spinare un sac cu grâu, a pornit spre casa „fratelui” său în Domnul.

Mergea și nu simțea nici o greutate, de par'că ar fi dus un sac cu puf.

Ajunse la casa „fratelui” său, lăsă sacul jos și, în taină, l-a chemat pe el la poartă:

— „Iertare îți cer frate — și te rog să nu-mi iai în nume de rău. Fără să vreau am auzit vorbirea ta cu fratele tău și m'am mâhnit... Iată, frate, ți-am adus eu sacul cu grâu de care ai nevoie. Ia-l — și nu te supăra... Ia-l — și-ai să mi-l dai înapoi când vei putea, — sau niciodată... Ți-l dau în numele Domnului, — și El ne va purta de grijă la toți...”

Și amândoi s'au îmbrățișat acolo, la poartă, ca doi frați buni ce erau, în Domnul Iisus...

Și tot în clipa aceea, vecinul cel credincios, a uitat că a dat sacul cu grâu.

Cuprins a fost însă de uimire când în vara viitoare toată țarina a făcut grâu pușin, numai a lui a rodit de cinci ori mai mult ca a celorlalți...

Pe urmă, simțind în toate mâna lui Dumnezeu, i-a adus slavă și smerenie.

Al. Lascarov-Moldovanu

Psalm

*Ascult vremea cum petrece
Acul morții prin stejar ;
Ochiul cerului e rece,
Rodul vieții frânt și-amar.*

*Ascult gândul cum se pleacă
Sub noianul de 'ntrebări ;
Drumul cu pustiu se 'mbracă
Și m'aruncă peste zări.*

*Doamne, dă-mi un leac din soare
Să-mi spăl rănilor 'nflorite,
Să pot da întruchipare
Lumilor nebănuite.*

Ernest Bernea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Noapte

*E noapte liniștită și cerul înstelat,
E ca de sticlă verde cu aur fin punctat.
O casă, două, trei și-alături un copac,
Pământul doarme-adânc și gândurile tac.*

*Singurătați de lumi pierdute'n veșnicii
Clipesc în câte-o stea cu raze aurii.
Din bolta înălțată amvon în infinit
În depărtări grăește un suflet negrăit.*

Ernest Bernea

Viața omenească *)

1.

Etapele

Des-de-dimineață, în revărsatul zorilor, te ridici sprinten din proaspătul tău așternut; sufletu-ți odihnit și trupul reîntinerit par ale copilului nou-născut... și zburzi... și cânti... și râzi!

*

La ameazi însă, îndoit de greaua-ți povară, tu lupți bărbătește sub soarele arzător, câștigându-ți, în sudoarea frunții, pânea cea de toate zilele.

*

Iar pe'nserat, când ziua cade ngenunchiată de noapte, te'n-torci acasă cu capu'n pământ, trudit, nerăsplătit... și-un dor de-a nu mai fi și-o sete de-a sfârși cuprind ființa ta îmbătrănită, îmbolnăvită... și podidindu-te plânsul: ai vrea să mori!

2.

Prețul vieții tale?

*E în dinarii, ce i-ai dat săracilor;
în hrana și beutura, întinsă flămânzilor și nsetaților;
în suferințele trupești și sufletești, ce le-ai alinat;
în dreptatea, ce-ai înfăptuit-o și'n cinstea, ce-ai păzit-o;
în gândurile bune și'n simțirile nobile, semănate cu dărnicie
peste toate câmpurile pământului;
în bruma de adevăr, pe care neostenita trudă a minții tale
l-a statornicit, spre vremelnicul folos al semenilor, într'o lume
vecinic schimbătoare și'n vecinică căutare...*

3.

Cui folosește viața ta?

O viață poate fi fulgerător de scurtă, rămânând vecinic pilduitoare.

Alta, metusalemică și totuși deșartă și fără de'nțeles...

*...Cui folosește și ce-ți folosește viața, mai lungă decât veacul:
dac'o trăiești în îngustimea cămăruței tale, numai pentru tine;*

*) Din cartea „Când inima scrie plângând“...

dacă-i stearpă de gânduri profunde și de simțiri înalte, care să-ți zbucescă din suflet, făcând ocolul lumii — cum, într'o clipită străfulgeră din stațiunea lor împrejurul globului undele radiofonice — purtând pe firele nevăzute, peste toate granițele, comori de 'nvățătură și cântece și veselie, pentru toți fiii pământului..;

dacă n'o jertfești zi de zi, fărămă cu fărămă, pe altarul obștei, împărțind sufletul tău hrană tuturor: prietenilor și dușmanilor, bunilor și răilor și... nebunilor, care, poate ntr'o zi, te vor prinde și lega și lovi și judeca și răstigni între tâlharii de rând, cum au făcut ticăloșii de jidovi-farisei cu blândul și nevinovatul învățător Iisus..;

dacă nu-ți faci din viață făclie 'nvăpăiată, care să lumineze până 'n clipita când, mistuindu-se 'ntreagă, să cadă 'n țărâna și pulberea drumului... ?

4.

Merindea de-acasă...

Marele noroc... cel mai de seamă, ce-l poți avea în lumea mai repede-trecătoare decât o nălucire, este merindea cea bună și aleasă, ce ți-o dau părinții în clipa tainică a zămislirii tale — ca s'o ai pe tot drumul cel nou și necunoscut, ce-ar fi să fie al luminei, al triumfului și bucuriei...

*

Trupul sănătos, voinic și frumos, al ori-cui, binefăcătoare arătare este ochilor privitori, dar lipsit de minte îmbelșugată, puțin folos va putea aduce insul acesta chipeș și sie-și și 'mprejurimei sale.

*

Mintea cu carul, chiar geniul, neincopciate fiind de trainică sănătate trupească, însemnează adâncă știrbire adusă ființei, menite să semene Dumnezeuului celui înfrumusețat și armonic.

*

Dar când îți va fi scris nenorocul, ca 'n trupul plăpând și neconținut pătimind să 'nchizi o miște atotcuprinzătoare, atinsă și-aceasta de germenul boalei fără de leac: în bobote mari vei trăi arzând într'una; neostoit zbuțum te va frământa ziua și noaptea; un uriaș beteag vei fi, zăvorât într'o sărmană cocioabă; zguduitoare pildă de tragic înfățișa-vei în lumea, prin care numai odată și 'n unică formă poate trece tot muritorul...

5.

Numai când vei fi singur...

Numai când vei fi singur-singurel, în domul întunecat, din inima codrului; sau îți vei roti ochii extaziați, din culmea 'nneacă-tă'n tăcere a muntelui; sau vei înmărmuri ca o stană de piatră, în nemărginirea nisipurilor pustiei; sau vei sălta nebunește 'n „găuacea de nucă“, biciuită de huetul haotic al talazurilor — numai în aceste clipe de 'nspăimântătoare măreție te vei simți **una** cu Cel ce te-a desprins din neființă, învrednicindu-te să-i vezi uriașa, orbitoarea strălucire:

În multicolorele și de viață dătătoarele raze ale sfântului soare; în lunecușul fără de zgomot al lunii, pe vânăta boltă cerească; în neostoitul clipocit al stelelor, semănate peste toate înălțimile și adâncimile nopții; în sistemele fără de număr ale sorilor, spuziți peste necruprinta imensitate a „căii lactee“; în hora grandios-roditoare a tuturor lumilor văzute și nevăzute —

... O, bucură-te, îți zic, din tot sufletul tău, omule, de marele și neprețuitul dar ce-l primiși dela Domnul și până-ți este încă ziua luminată, tu laudă-I făpturile Sale minunate, în cântec de slavă și'n strune de-alăută și'n fluerele fermecate ale-organelor și tot mai dinadins le proslăvește cu și mai întraripate cuvinte, sau le-admiră, îngenunchiat în mută și-adâncă evlavie, căci poate mâne îți va suna ceasul din urmă și-aplecându-ți creștetul tău ostenit peste glia cea umedă și rece, vei readormi... începând somnul cel fără de cumpăt și fără de măsură...

6.

Rugăciunea celui ce și-a pierdut viața...

Doamne, Dumnezeu! meu!

Smulgându-mă din haos, Tu m'ai trimis în lumină, iar eu, ca un pidosnic, caut mereu umbra și 'ntunerecul;

Cu mărinimie dăruitu-mi-ai feluriți talanți, iar eu, ușuraticul cel nebun, i-am risipit pe toți, de-alungul cărărilor străbătute;

Tu ai arătat minții mele iscoditoare comorile neasemănate ale strălucirii Tale, dar nevrednicul de mine, în loc să Te proslăvesc, Ți-am luat numele cel sfânt în deșert;

Ca un părinte bun și 'nțelegător, Tu mi-ai iertat de nenumărateori greșalele, iar eu, mincinosul și ticălosul, am recăzut în același păcat;

Și iată-mă-s trăind, de zeci de ani, fără să Te mai caut, fără să Te mai simt și-am viețuit în neștiire, ca vita, mâncând și bând și nici măcar înmulțindu-mă, ca aceasta;

Dar Tu cu milă cătând la stârpiciunea inimii mele, m'ai muștrat întâi cu blânde cuvinte, m'ai cercat apoi cu 'ndelungate suferințe trupești și sufletești, dar orb la toate semnele Tale, am rămas același înrăit în rele;

... Și nici nu mai știu, cum mi-a trecut copilăria cea făr' de scop și tinerețea de trândăvie și desfrâu și bărbăția cea istovită și stearpă de fapte mari. . . și iacă, trecut sânt de jumătatea vieții și-s stând acum în pragul jalnicei bătrâneți, căci simt cum mi-se topește 'n-cetișor uleiul din candelă și ca mâne se va stinge poate 'n ultimul pâlpăit. . .

Și-atunci veni-va — vai mie! — judecata-Ți din urmă, Doamne, și ca un vierme neputincios mă voiu târi prin țărână, căci ochii mei împăinjenți nu vor putea 'nfrunta fulgerătoarea strălucire a feții Tale și'n clăntănitul dinților, dârdâind ca'n friguri, de frică și de-a-spra strânsoare a remușcărilor mele, Tu mă vei întreba cu glas adânc de clopot, aind prin străfunduri de hăuri:

— „Cât ți-a fost ziuă, spune-mi, tu ce-ai lucrat?“....

... Dar gol voiu fi și de răsuflet și de cuvânt, însă plin de căință și ae rușine, în sufletu-mi mânjit și turtit și nevolnic și nici măcar plânge n'oiu mai putea și, scârbit, îți vei întoarce sfânta Ta față dela mine și-oiu rămânea năuc, amușit, împietrit, prinzând rădăcini pe locul osândeii, unde mă vei uita pentru toți vecii vecilor. . .

Ci'n frângerea mânilor mele, plângând în hohote, mă rog astăzi Ție:

Indură-Te de mine și iartă-mă, Doamne. . . ; ridică de pe sufletul meu umbra desnădejdiei, ce se 'ntinde 'ntunecându-mi și bietele zile din urmă. . . ; ajută-mi, să ies la lumină din vâltoarea negrelor răătăciri, că-s în ceasul al unsprezecelea și-mi pierd viața toată. . . Doamne, Dumnezeu! meu!

A. P. Bănuț

Prin „Țara Bârsei“, refracții.

Socul fără statuie

*Pe soclul acesta 'ntre timpuri hotar,
Iobagii-au răbdat un stăpân împietrit;
Nemușcat de furtuni și nebiruit
De fulgere, 'n juru-i bătăi de amnar.*

*Dar gândul de aur, închis în granit
De vraja urzită 'n descântec barbar,
Și-aprinse 'ntr'o noapte, sub pasul lunar,
Comoara de flăcări... Și l-a prăvălit.*

*Azi văduva piatră se crapă'n tăceri,
Cum veacul trecut înălța în furtuni
Un demon, culcat în mormântul de ieri.*

*Doar pasărea nopții, cu ochii tăciuni
Mai arde în vânăț strigoii ce gem
Pe locul în veci deslegat de blestem!*

Ion Focșeneanu

Mare altfel

Pe sârme înfundate de țimbale,
Din nesfârșite plaiuri verzi de apă,
Se chinuie adâncul în zăbale;
Miresme iuți prin aer crud înțepă.

O, marea 'nlănțuită cât e zarea,
Iși sfâșie cămașa strâmtă 'n vânt,
Că se înăbușește marea, marea,
In cele două laturi de pământ.

Un cimitir — și 'n loc de cruci: catarte.
Corăbiile albe, solitare,
Par niște morți ce s'au trezit din moarte
Și s'au sculat cu crucile 'n spinare.

Un singur piept de apă, în tremolo,
Pe culmea orizontului pierdut,
Ar vrea să 'mpingă marea mai încolo —
Dar marea nu-i nimic din ce-am crezut.

Dumitru Olariu

Neliniști

*S'a hotărit: e noapte.
O stea, în vârf, albastră,
Pe căi de proaspăt tapte
Se 'nchiagă 'n vremea noastră.*

*Un duh? o nouă fiară?
Iubito, fii aproape!
Și era terțiară
Abia ieșia din ape...*

*Slobod dibaciu săgeata
Și-avântul ei se frânge,
Pe când în peșteri tata,
Intâiul tată, plânge.*

*Ca doi cerești ostateci,
Din nou alături, iată,
Pândim cu ochi sălbateci
La fiara de-altă-dată.*

Dumitru Olariu

Epilog

de **Alexandru Ceușianu**

Am vrut să mi se prefățeze cartea ce aveam de gând să scot de sub teascul tiparului. Ce era mai simplu, decât să-mi procur un catalog de librărie și să consacru timp de-o oră, alegerii unui autor, chemat să-mi fie nașul operei literare.

În definitiv, prefața e cheia izbândeii, — e, dacă mi-e permis să fac o asemănare cutezătoare: hârtia cleioasă pe care se așează roiul de muște. Roi, zic, și înțeleg în realitate roi de cititori — fiindcă interesează numai pagina cea dintâi. Ai prefața?... ai recomandația unei celebrități? — te poți socoti încălecat pe năbădăiosul Pegasus.

Așa am făcut. Am cumpănit cu luciditate lista oamenilor consacrați și m'a furat imediat convingerea, că acela care avea cea mai lungă trenă de publicații literare, trebuia să fie alesul meu. Asta-i. Când urmează să iai o hotărîre, ai nevoie de-un criteriu — de-un punct fix în spațiu — ca să scoți, cum zicea deja venerabilul Arhimede — pământul din fonciara sa așezare.

Mi-am scos deci cinstitul Eu, din nesiguranța eternelor șovăieli, pornind la drum. Subsuoari strângeam cu senină satisfacție ghiozdanul în care rânduiseam filă de filă evaziunile din mine însumi, îngrijit scrise și curat învălitate. Pe lângă aceasta, înfățișare de artist în devenire — păr vâlvoi și pălărie cu boruri — iată arsenalul de artificii, ca generosul meu prefațator să n'aibă motiv să-mi refuze încurajarea.

La îndelungatele și repetatele apăsări pe butonul soneriei, auzii o târșăiala de pași ce se apropiară de porțiță. Un valătug cărnos, — probabil bucătăreasa — ticăind neputincioasă la clanța ușii, îmi deschise cu vorbele:

„Domnul nu e acasă.”

„Nu e acasă?”

„Nu e!” — și matroana avu o tresărire grăbită să închidă porțița. Pusesem însă piciorul în prag.

„Doresc să-i vorbesc maestrului cu privire la o lucrare a mea” — și scosei din ghiozdan feciorelnica legătură de file.

„Dați-le 'ncoa!“ — zise femeia, sigură de sine și îmi smulse teancul, — probabil din obicinuință cazurilor similare. Nu s'ar putea afirma că era sensibilă. Degetele-i slăbinoase îmi ciufuliră hârtia imaculată, boțind netezimea în chip barbar. Zbârlindu-mă până în adâncul rărunchilor de atâta impietate, îmi căscai gura a revoltă:

„Grijește!“

„Grijesc, — vai de mine — cum să nu grijesc!“ — și complet impasibilă îmi trânti ușa în nas.

Aceasta a fost introducerea.

După o săptămână de chinuitoare nesiguranță — dacă da sau nu — a sosit timpul să mă prezint din nou la înaltul patron literar. Imi luai inima 'n dinți, și pornii. În drum, îmi alcătuiam crâmpie de elocință.

Așa, — pentru agrăire. Așa, — pentru mulțumiri. Așa, — pentru o rușinoasă și prea modestă explicare a talentului literar. Simțeam par'că deja pe umăr bătaia de încurajare. O îmbrățișare. O sărutare pe frunte — și prefața cu elogioasă apreciere a lucrării.

„Pe mine mă cauți tinere?“

Așteptasem deja o bucată de vreme la portiță și la auzul glasului mă întorsei ca o sfârlează. Un bătrânel, cu sprâncene stufoase, cu mutră incoloră, își trecu cheia în portiță, poftindu-mă să intru. Il urmaii fără cuvânt, debordând de recunoștință și grațitudine față de acest om în mâna căruia simțeam că-mi zace întreg viitorul. Mai mult, — gloria.

„Șezi, te rog“.

„Oh, — Vă mulțumesc“.

„Imediat sunt gata“.

Bătrânelul își luă un halat alb, se spală cu meticulozitate pe mâni, își potrivește alți ochelari la nas și făcu un gest învitător. Sub imperiul unei sugestii neplăcute, cercând zadarnic să profer dorința mea de a-i cunoaște părerea asupra lucrării ce-i prezentasem, mă așezai într'un jilț confortabil de piele. Câteva mișcări de pedal și mă simții ridicat la înălțime, față la față cu generosul meu protector.

„Cască, te rog, gura!...“

„Cum?“

„Gura, — să văd care dinte...”

Emoție fulgerătoare. Cetisem „Geniu și nebunie“ de Lombroso, dar memoria nu-mi inventariase asemenea act de insanitate. Privirea bătrânelului mă fascina ca ochiul unei păsări de pradă. Iris sur, — cu puncte galbene. Imi închipuiam ce sadică plăcere trebuia să-i procure resemnata mea docilitate, dar la câte nu consimte omul ca să-și asigure succesul. Pătruns de iremediabila necesitate a jertfei de sine, arătai la întâmplare:

„Nu cu degetul“ — îmi zimbi afabil.

„Asta“ — gălgăii eu bățâind limba când într-o parte, când în cealaltă.

Bătrânelul îmi ciocăni câțiva dinți, sănătoși tun și stăruind asupra unuia mai la fund, mă întrebă:

„Asta?”

„Ihî!“ — răspunsei, zgâlțâit de friguri și închisei ochii.

Un zbârnăit ca de motan moleșit mă făcu să-mi pierd noțiunea locului unde mă aflam. Simții degetele bătrânelului cum îmi apasă buza inferioară:

„Curaj!“ — îmi șopti el și dintr’odată simții o sfredelitoare durere. Primul impuls al conservării de sine mă ’nvita la un act de brutalitate față de acest nebun al literaturii. Imediat însă judecata mai bună — care la mine e un fel de virtute atavică — dobânda supramâna.

„Cugetă-te — îmi fortificam eu spiritul de rezistență — și Iisus a trebuit să moară pe cruce, ca să-și facă renume mondial — și Galilei să tânjească în beciurile Iesuiților — ca să devină celebru și așa mai departe și tu — micime — trebuie să suferi, ca să capeți o prefață cât mai răsunătoare de merite.

Tortura infernală a durat o eternitate — apoi o gură de apă calduță și bătrânelul mă felicită:

„Brav... brav...!“

„Și lucrarea ce v’am prezentat? — îndrăsnii eu să întreb, avid de recunoștință, observând, că după toate aparențele ședința se terminase.

„Lucrarea?“ — se miră bătrânelul.

„Nuvelele mele“ — încercai să-i aduc în amintire scopul vizitei mele.

„Eu sunt medic dentist“ — îmi răspuse el cu hotărîre — „și te invit categoric să-mi plătești osteneala. Ai niște dinți de piatră“.

Mutra mea trebuie să fi fost unică. Asemenea momente nu se prea repetă de două ori într'o viață de om și dacă portretul meu lipsește din volum, aceasta se datorește imposibilității (neiertată greșală a providinței) — de-a mi se fi eternizat această poză inimitabilă.

Uluirea mea a fost atât de complectă, încât a trebuit vreme, până să înțeleg, că mă oprisem cu o casă mai la vale, decât cea căutată.

După asemenea peripeții, precauția de mai târziu, e ca o manifestare de regret postum. Indrăsneala se fortifică până la acte de disperare și nimic nu mai poate rezista elanului. Barierele cad. Cetatea se cucerește cu asalt.

Bucătăreasa instruită să îndepărteze orice vizită neplăcută, era să cadă în brânci, când mă văzu ziua următoare, intrând violent prin ușa întredeschisă și urcând scara cu pas înaripat.

„Vai de păcate — mă dă afară — ai nebunit domnule“?

Mai mult din milă pentru bătrânețea ei, decât de intimidare, o lăsaî pe neprețuita paznică a căsii să mă ajungă.

„Nu se poate domnule, — nu e acasă“.

„Maestrul? Mai vorbește...“ Era atâta neîncredere fățișă în apostrofa mea, încât matroana se înmuia:

„Oprește-te domnule! — Lasă-mă baremi să te anunț“ — și mă pofti cu umilă resemnare în anticameră. Gâfăia biata și nu știa ce să facă cu mâinile.

Li supraveghiam demonic toate mișcările, — mersul tupilat — tremurata apăsare pe clanță — ochirea dibuitoare înlăuntru. Apoi se întoarse brusc, așternând degetul pe buzele carnoase și privind mă muștrător:

„Scrie“!

Oh sfânt moment de inspirație! Prețioasă revelație a unor puteri ce zac dincolo de ființa omenească. Stau aproape — nevrednicul — de sanctuarul unde acest har divin își picură mana spirituală asupra unui ales. Nu îndrăsnesc să răsufliu de emoție. Îmi pare că orice zgomot ar zădărnici ideii nepieritoare. Nici nu țin seama că bucătăreasa m'a părăsit și aștept... aștept... aștept...

Intr'un târziu, încep să mă uit la gravurile și tablourile prăfoase de pe pereți. Examinez cu pacientă încordare întortochiatele arabescuri ale zugrăvelii. Umblu în vârful degetelor și am o comoție lirică în clipa când mă găsesc în fața ușii maestrului. Aci e parnasul.

Cu infinită precauțiune apăs clanța și împing, profund înfiorat, canatul, cașicum aș deschide un tabernacol sacrosanct. Înaintea ochilor se perindă progresiv un scrin lung cât perețele plin de cărți, un stâlp de marmoră verde cu bronzul unui cap de bărbat — probabil bustul maestrului — apoi o masă de scris — un fotoliu gol — și într'un colț o colivie cuprinzătoare, în care sburdă o pasăre excentric penată, — un papagal.

Un cap chilug îi urmărește, cu vizibilă voluptate, zburătăiala și agitând un bețigaș alb de fildeș, își tot împintenează prizonierul.

„De ce n'ai zis salutare, Luchy?“

O voce răgușită cârăie aspru:

„Am vr. r. r. rut!“

„De ce mi-ai spus mai înainte „prostule“ Luchy?“ Cluj

„Am vr. r. r. rut!“

Și de-odată pasărea începe să bată cu putere din aripi. Probabil curentul sau prezența mea îi provocaseră agitația. Bărbatul mărunț din fața coliviei își întoarse chelia și mă descoperi cu vădită supărare. În ochii lui migdalini sălășluiește răutate reținută:

„Nu-mi aduc aminte să fi zis intră“.

„Să mă iertați!“

„Ești azi deja al cincilea nepofitt...“

Obrajii mi se învăpăiasă. Palmele imateriale au întotdeauna efect egal cu cele real aplicate. Incepui să-mi pierd siguranța.

„Literat tânăr... eh?“

Întregul meu conținut sufletesc e în furtună.

„Autor de tragedie... eh?“

„Nu maestre... nuvelele mele...“

„Nuvele?“ — Asta pare să facă impresie asupra lui. Mâna lui răscolește între vrafurile de hârtii, răspândite alandala pe masa de scris. Inima din mine se zbate cu putere. Acum ori niciodată.

„V'aș fi profund și nespus de recunoscător, dacă ați avea generoasa bunăvoință să consimțiți din înaltă condescendență...”

„Eh?” „Mai pe scurt, te rog”.

„O prefață...” zburcii din glas, condensând astfel într'o singură exclamație programul zilei. Omul din fața mea are o neobicinuită contracție a mușchilor faciali, — aș putea afirma un tic nervos. Imi dau sugestiv seama, că am strivit undeva o bătătură sufletească. Glasul lui tremură ușor de agitația lăuntrică

„Ți-or fi dat să sugi din sticlă cu biberon — pe vremuri — eh?”

Casc gura, cu desăvârșire incapabil să dau deslușiri asupra unor amănunte atât de antememoriale din viața mea.

„Sau ai căzut dela vre-o înălțime pe moalele capului?” — continuă investigațiile sale caustice maestrul.

„Nu, — răspund eu cu vizibilă concentrare a tuturor aducerilor mele aminte, — dar știu precis c'am șezut, copil fiind, într'un cui ruginit și taică-meu a fost teribil de afectat”...

„Am știut eu...” — se 'nsenină maestrul — c'a trebuit să ți se întâmple ceva, ce să impresioneze compoziția țesutului cerebral, fiindcă altcum... și aci maestrul se întrerupsese brusc. Luă o revistă de pe masă, uzată și trecută prin multe mâni, prezintându-mi ilustrația copertei care înfățișa o mulțime enormă — probabil un meeting antirevizionist.

„Vezi furnicarul mulțimii acesteia?” — mă chestionă sever.

„Văd...”

„Ichipuie-ți acum, că între miile acestea de capete te afli și mata”.

„Imi închipui...” (Ce era să fac?).

„Socoți posibil să te disting din mulțime tocmai pe d-ta?”

„Nu 'nțeleg...” (De fapt nu 'nțelegeam unde voia să ajungă).

„Să-ți scriu tocmai d-tale o prefață?”

„Dar...”

„Trece doar pe la mine exact atâta lume — sau poate chiar mai multă decum vezi pe această preareușită fotografie.

Formidabila putere persuazivă a maestrului dezarmează pur și simplu. O rezistență contra argumentelor sale este inimaginabilă. Totuși încerc; dovadă cât de tenace sunt:

„Vocație irezistibilă... modeste încercări... aspirația frumosului suprem...”

„Pr. r. r. rostule!”

Cărăiala agresivă a papagalului mă doboară. Privesc mușete la ciocul coroiat cum mușcă grătelele. Pupilele galbine-verzi împrășcă venin.

„Lasă Luchy, nu te agita” — îl mulcomește maestrul — și cu un gest înfuriat apasă butonul unei sonerii. Târșăiala de pași obosiți, ce se anunță de-afară, mi-e familiară. Bucătăreasa se introduce cu iuțea uimitoare prin îngustimea intrării și întreabă cu devotament:

„Grăunțe pentru Luchy, coane?” Luchy e netăgăduit papagalul.

„Asta mai târziu” — răspunde maestrul. „Caută-mi, te rog, lucrarea d-sale!...”

Bătrâna cearcă o identificare aparentă, apoi cu un gest de aducere aminte:

„Ah, știu...” și evoluând spre stânga, se oprește, cașicând ar fi greșit direcția, apoi iese precipitat pe ușă și reapare numai decăt, fâlfâind în mâna ei informă un teanc de file terciuite, mânjite, ireconoscibile.

Ochii mi se umplu involuntar cu lacrimi.

„Sunt autor ardelean... și credeam că pot avea ilustra d-voastră încurajare...”

„Salutar. r. r. re” — croncăne papagalul, de-mi vine să-mi răsbun asupra-i, cu ce-mi vine la mână. Mă rețin însă. Maestrul se uită la mine cu nemărginită ironie, ca la un animal interesant, dar de-o rară urâțenie și bățăia din cap.

„Ardelean... zici? Asta schimbă situația. Am să-ți dau o scrisoare de recomandație, cătră un coleg al meu, care moare după *frați ghe ghincolo*.

Și fiindcă mă vede scos din chiar rădăcinile ființei mele, adaugă:

„Are să-i facă mare plăcere, — te asigur”. Și în timp ce eu fac o aplecare mută de refuz, bucătăreasa îmi înfundă, maternal, teancul de hârtii în buzunar și pălăria în mână și mă lovește încurajator pe umăr:

„Are să-i facă mare plăcere!...”

Ajuns afară, c'un Eu sfărâmat și cu orgoliul distrus, aud cârăitorul glas al lui Luchy, răsbătând aspru și pregnant:

„Am vr. r. rut!”

Da, am vrut să mi se prefațeze volumul acesta.

Am vrut să cresc la adăpostul stejarului, fără să înțeleg adevărul că un lujer abia plesnit din coajă, nu se poate dovedi în umbra unui trunchi uriaș.

De ce să mint? Am vrut să mă urc spre culmile gloriei pe scara susținută de alții, cu pas ușor și înaripat. Să zbor ca o pasăre prinsă în colivia părerilor altora și involuntar mintea mea face legătură cu Luchy, papagalul maestrului, care nu se mai astâmpără și care urlă cu grai de goarnă de se cutremură păreții:

„Pr. r. r. rostule!”

Orb

*Azi, Doamne, sânt trist că sânt orb.
Pentru 'ntâia dată de când ochii
N'au văzut fluturarea unei rochii
Pe melodia unui trup. Singur, sorb*

*Aroma trecerii unei femei frumoase.
Nu m'ar durea că privirile-i nu-s pentru mine,
Gestul plin, de mângăere, pentru oricine, —
Ci numai odată s'o văd, în mătase!*

*Diminețile limpezi le-adulmecai pe rând,
Dogoarea soarelui o simții în față,
Clocotul surd de neatăvilită viață,
Serile reci, sărutul ploii, blând;*

*Dar sgomotul pașilor, cu ecoul înmîit
În sufletul ca un talger, pe drum,
Câte povești n'a revărsat duium
Lângă gândul speriat de întuneric neclintit?*

*M'am învățat să mă'nfior din auz
De minunile pe care ochii teferi le au:
Un cearcăn de lună, stelele — cum licăreau —
Un lan înflorit, ape vii de havuz.*

*Am plâns când n'am văzut odinioară
Un șoarec ce rodea, undeva, un lemn.
Și acesta a fost de sigur un semn
Că eram copil. Dar c'or să mă doară*

*Frumuseți ce oglindite lăuntric n'au
Grația mersului de-acum, de unde
Mintea mea să știe? Toate profunde
Dorințele, ca vipere-adormite ce-așteptau*

*Intr'un colț de inimă ori vis, lângă ape,
Au năvălit; mahnirile-mi resorb.
Întâia oară sânt trist că sânt orb
Și nu văd o femeie cum trece pe aproape!*

Aurel Marin

Păzește!

de *H. W. Longfellow*

*Cunosc o fetiță cu chip îngeresc,
Grijește!
Drăguță la vorbă, dar falsă-o găsesc,
Păzește! Păzește!
Să-i crezi nu e bine,
Căci râde de tine!*

*Ochi negri ea are, frumoși ca un vis,
Grijește!
Ți-arunc'o privire, vezi raiul deschis,
Păzește! Păzește!
Să-i crezi nu e bine,
Căci râde de tine!*

*I-ai crede de aur al capului păr,
Grijește!
Și tot ce-ți șoptește nu-i pur adevăr,
Păzește! Păzește!
Să-i crezi nu e bine,
Căci râde de tine!*

*De-ți face-o cunună din flori și din rod,
Grijește!
Să știi că-i tichie pe cap de nerod,
Păzește! Păzește!
Să-i crezi nu e bine,
Căci râde de tine!*

In românește de *C. Comanescu*

Stingerea

— Schiță —

Plopeanu și Tănăsescu sunt doi advocați dintr'un târgușor ... nu insistați vă rog, să însemnez aici din care anume târgușor. Ajunși acolo, ca să-și câștige clientelă, s'au folosit de toate mijloacele advocățești, adulmecând cu mirosul unui ade-vărat câine, nobil, de vânătoare, orice bârfeală, orice vorbă rostită pieziș, orice sclipit de ochi degradator, ca să le „umble pânza“. Nici Plopeanu nici Tănăsescu nu erau de-o pănură slabă, ci coșgogeamite oameni cu studii, chiar și prin streinătăți, cu cunoștințe vaste, cari ar fi putut să-și câștige pâinea și pe alte cărări, mai puțin încâlcite.

De când au venit în târgușor — și aceasta se întâmplase îndată după războiu — par'că intrase diavolul în mijlocul târgușorului. Fiecare avea orgoliul să-și aibă partizanii, tabăra sa proprie. În loc să lucreze braț la braț, ca întreg ținutul să înflorească, se îngrijise fiecare să-și aibă fițuica sa, în care, săptămănal, împrôșca pe adversar, frecându-l cu ou și cu oțet.

Era o curată batrahomiomahie — o luptă a broaștelor — în târgușorul celor doi advocați, luptă care storcea energiile, izidea forțele.

Plopeanu era însurat. Tănăsescu burlac.

Odată, se întâlniră, din întâmplare, într'o tabără de cercetași. Dar cele petrecute merită să fie povestite pe îndelete, de aceea cele ce urmează.

Plopeanu venise să-și ia fiul din tabăra cercetășească. „Jamboreea“ era tocmai pe sfârșite și avea, ca trimis din Anglia chiar, pe mâna dreaptă a generalului organizator Baden-Powell.

Cum, cum nu, se întâmplă să fie de față și Tănăsescu la serbarea de adio. Oaspetele englez se urcă pe estradă, aclamat vijelios de toți, mic și mare. Steagurile fluturau, mânilor se ridicau a salut, strigătele de „trăiască!“, „trăiască!“ se înmănușiau ca n'tr'un orcan. Unii din conducătorii cercetașilor și unii din cercetași, cari fuseseră la „Jamboreea“ din Birkenhead, îndemnau și pe alții să strige: „Hip! Hip! Hurra!“

— „Sănătate!“ salută trimisul lui Baden-Powell și din mii de guri răsună înapoi: „Sănătate“!

La un semn dat amuțiră toți — vorbea numai Comandantul cercetaș. Era rumen la față, cu ochii vii, pătrunzători, tip de anglo-saxon, bine legat — spătos — se vedea că era cercetaș de multă vreme, antrenat. Vorbea englezește — și fiecare propoziție i-o traducea un cercetaș român.

„De când am ajuns la granița țării dumneavoastră și până acum m'au primit fețe surâzătoare. Surâsul curat, surâsul tinăr, surâsul cinstit — încât mi-am zis: am intrat în țara surâsului!“

„Bravo! Trăiască! Hip! Hip! Hurra!“, strigau mii de voci.

„Țara surâsului — pe lângă toate greutatele vieții actuale!“
„Țara surâsului, într'o țară așa de bogată și de binecuvântată de Dumnezeu cu toate frumusețile naturii“.

— „Bravo! Trăiască!“

Când vorbea mai bine marele conducător al cercetașilor — se porni din marginea livezii o goarnă. Era tocmai clipa când trebuia să se sune „Rugăciunea“ și cercetașul dela post își indeplini datoria.

Sunetele „Rugăciunii“ cuprindeau întreg ținutul, cu accentele-i solemne, duioase, cucernice.

Cel dintâi care-și descoperi capul, fu oratorul, după el, ca la o poruncă prea înaltă, se descoperiră cu toții, dela cei de pe tribună, până la cel mai mic și mai îndepărtat cercetaș. În timp ce goarna își trimitea chemările de reculegere sufletească, fiecare spunea în gând un „Tatăl nostru“.

Un tablou înălțător! Cercul era albastru, întunecat, începea să clipească, ici-colea, câte o stea, înaintea tuturor luceafărul de seară. Marginea câmpiei era tivită cu roșul soarelui ce apunea. Par'că vorbea soarele cu păsările din crâng și le spunea: puteți să dormiți și voi la noapte! Plana în aier o destindere, un suflu de pace, de liniște mistică, întărită de licăritul câtorva focuri aprinse în diferite tabere cercetășești. Par'că se răspândiră principiile cercetășiei în atmosfera întreagă: să nu mințеști, să nu urăști, să ajuți, să iubești și ocrotești animalele, să săvârșеști în fiecă zi câte o faptă vrednică de laudă, să fii bun, bun și curat..

Plopeanu se simțea sub impresia „Rugăciunii“ ca după o spovedanie. Dacă regiunea începea să se contureze mai puțin respicat pe la periferie, fiindcă se lăsa noaptea, conștiința sa primea probleme rezolvate lămurit din baia aceasta sufletească.

Privea la tineretul acesta plin de vlagă, cu căutătura avântată, cu spontaneitatea juvenilă, atât de diametral opusă cu reticențele politicianiste — și i se ridică un nod în gât.

Ca sub puterea unei porunci imperioase se apropiè de Tănăsescu, pe care-l zări în mulțime și se duse drept la dânsul.

— „Domnule Tănăsescu, am o vorbă cu dumneata.“

— „Cu mine?“

— „Da, cu dumneata!“

Tănăsescu rămase uluit. Dușmanul său „de moarte“ să-l agrăiască?!

— „Te rog, vină, să ne plimbăm nișel“.

Tănăsescu dete din umeri: Oare ce va vrea omul acesta? Și el sta sub impresia „Rugăciunii“ și el se ridicase — sufletește — pe câteva clipe. Și dânsul exclamă în sine: Ce biete musculițe de o zi suntem cu toții! De aceea răspunse, nu: Cu plăcere!, ci: „Mă-rog“!

Acum erau pe un colnic și își steteau față în față.

Plopeanu începu vorba: Te-am isbit de multe ori pe *nedreptul*, Domnule Tănăsescu, și acum, sub puterea „Rugăciunii“ cercetașilor noștri, îmi pare *rău*“.

— „Dumneata spui asta?“ se miră, deconcertat, Tănăsescu, dar Plopeanu îi căzu în vorbă și urmă repede: „Nu știu cum vei primi dumneata cele ce-ți voi spune — dar conștiința îmi dictează, îmi poruncește, să mă apropii de dumneata și să ți le comunic, *fie ce-a fi!* Ascultă: Măine era să apară în „Trâmbița“ mea alt articol împotriva dumnitale. Te frec“.

— „Dar și eu te frec, stimabile, și eu te frec, în „Straja mea!“ zise, într'un ton reținut, Tănăsescu.

— „Bine — articolul din „Trâmbița“ *nu* va mai apărea! Am să stric zațul dela tipografie. E plin de venin articolul“.

— „Și al meu“.

— „Domnule Tănăsescu“, izbucni Plopeanu, „nu înțelegi dumneata că ne izidim energiile? Tinerii ăștia cercetași mi-au adus convingerea aceasta. Ochii lor curați mi-au spus: vrem o viață cinstită, nepângărită, laborioasă! *Ce exemplu le dăm noi?*“

Tănăsescu ridică din umeri.

Plopeanu urmă: „Ochii lor curați vor ceti mâine, iarăși bălăcărelile noastre. O să le infiltrăm în suflet zeflemeaua mușcătoare, ditirambii la adresa alor mei și disprețul față de tabăra dumnitale — alb și negru — înger și demon — și ei se vor apuca de cap și nu vor mai ști *cui* să creadă...“

Aici voi Tănăsescu să întrerupă, dar Plopeanu îl rugă, cu un gest al mâinii, să asculte. Tănăsescu se execută. „Avem javre în jurul nostru, și dumneata și eu, și javrele astea ne furnizează articolele cât mai veninoase ca să se oploșească și să se remarce în fața noastră. Un fel de trambulină pentru ei! Incă n'am ajuns la un stadiu de saturație cu invectivele? Le trebuie javrelor noastre și mai mult cățran? Să-i mai trimitem, pe cei ce umblă cu periuța după noi, și mai departe, prin saloane și pe sate, ca să alerge ca o turmă de mistreți sălbateci, cari calcă tot în picioare și svântă tot, de potopesc lanurile?... Nu ne gândim la cercetașii ăștia ai noștri? La ochii lor, la vigoarea lor, la sufletele lor curate? Spune și dta“!

Tănăsescu plecă pentru o clipă capul.

— „Domnule Plopeanu, mă găsești și pe mine într'un moment de gingășie, de elevație sufletească...“

— „Cum sunt și eu, și de aceea sincerității mele trebuie să-i răspunzi cu sinceritatea dumnitale“.

— „Da“, zise Tănăsescu, „de acord: ne avem fiecare javrele noastre. Așteaptă fiecare câte un os de ros“!

— „Așa e, domnule Plopeanu. E o luptă ignobilă după posturi, după sinecure, după un os de ros, cum spui dta. Dè-ai putea ceti în sufletul fiecăruia, când își scrie articolul veninos! Ce murdărie ai găsi“!

— „Și murdăriei ăștea să-i dăm noi prilej să se răspândească în ținutul nostru? Să le îmbătăm capul bieților oameni,

noi, conducătorii regiunii, cu teorii, cari, la urma urmelor, sunt niște chițibușerii advocățești, ca „să ajungă de-asupra clientela noastră?”

Urmă o tăcere. Amândoi se priveau drept în ochi.

Tănăsescu spuse apăsător, după ce suspină odată din greu: „Banu-i ochiul dracului, domnule Plopeanu! — A avut dreptate Românul năcăjit când a spus vorba asta!”

— „Și asta-i în mic, domnule Tănăsescu, câtă vreme în mare, tot așa se încolțesc pentru spurcatul ăsta de ban de multe ori și nu se gândesc la nimic nobil, la nimic sfânt, chiar po-
poare și țări!”

Plecară capul. Pădurea îi îndemnă să nu rupă firul conversației.

Acum începu Tănăsescu vorba.

— „De multe ori mi-e greață, domnule Plopeanu, de cele ce aud. Iată, stau și eu, ca lumea, la cafenea, în târgușorul nostru. Trece cutare și cutare. Ei bine, nu este *unul* să nu fie scărmanat de gurile simandicoșilor noștri concetățeni! Și vorba asta este contagioasă. Dacă nu le dai în glas — bagă de seamă! — ești un indeziderabil în societatea lor! Atmosferă de oraș de provincie, plin de mitocani ai vorbeii!”

— „Și noi să dăm nutreț mitocăniei acesteia cu scrisul nostru ca din topor?” — întrebă acuma Tănăsescu. „Ai dreptate. Dar ce să facem? Ce să facem?... Iacă... am să stric și eu zațul dela poezia ce mi-a cetit-o, ieri, javra de Poplica — și îi spun Poplica Vespasianu, în sinea mea. O poezie plină de zeflema, de răutate înăcrită, împotriva dumitale. Dar publicul, publicul citește astfel de —”

— „Publicul citește și aplaudă, dar te întreb, domnule Tănăsescu, dta și cu mine — oameni în toată firea, cu studii academice, cu un trecut, de care n'are să ne fie rușine — noi să ne creștem publicul și pe mai departe tot așa? *Unde vrem să ajungem?*”

Și amândorura le veni în minte, aproape involuntar, scena din berăria „Gambrinus”, când au sburat halbele, de au spart

capetele partizanilor adverși, când unul din „partizani“ s'a ales cu o mână fracturată, de a trebuit să fie dus la spital, când argumentul au fost scaunele, schilodite și ele, și bâtele electorale. Și „Trâmbița“ a scos atunci un număr special, cu fotografia celui stâlcit în bătai, prezentându-l ca pe un „martir“ al cauzei, câtă vreme era o pușlama patentă, bătăuș notoriu. „Straja“? Iși avea și ea „martirii“ ei. Publica și ea fotografiile „eroilor“ de o zi ai urbei.

Plecară amândoi capetele, rușinați, sub impresia reminișcențelor acestora.

— „Unde vrem să ajungem, domnule Tănăsescu?“, repetă Plopeanu. „O mulțime fără de conducători adevărați este o brută, căpabilă de orice!“

— „Ai dreptate!“ apăsă vorba asupra adevărului Tănăsescu.

— „Am ajunge să ne păruim pe stradă, ca besmeticii!
Asta o vrem?“

Plopeanu aruncă o privire peste taberele cercetășești și câștigă noi puteri. Urmă: „Ne-ar blăstema urmașii!“

Și Tănăsescu își plimbă ochii peste corturile, unde cercețașii, în jurul focurilor, își luau acum cina.

— „Cercetașul meu“, zise Plopeanu, „Luchi, are, după cum știi și dta, prescris în regulile cercetășești, să săvârșească în fiecare zi câte o faptă bună. Intr'o seară, desnodându-și cravata de cercetaș, care-i poruncește să-și aducă aminte de fapta cea bună, mi-a spus: „Tată! te'ntreb: de ce vă urîți voi așa de grozav?“ Vedeam că nu-și amintea de nici o faptă bună din decursul zilei și că voia să-și salveze conștiința, potolind patima tatălui său. Mi-a fost rușine de fiul meu, domnule Tănăsescu“, — zise Plopeanu. — „Vrem noi să ajungem, dela Țara surâsului, la Țara rânjetului, a *râsului roșu*?“

Sub impresia scenei descrise, duse Plopeanu dreapta spre Tănăsescu și decretă solemn: „De-am urma, am fi, amândoi, niște... *canalii!*“

... Fumul din pajiștea ce se pregătea să adoarmă, se ridică vesel, drept în sus. Cercetașii începură să cânte, cântece de pace, cântece de înțelegere reciprocă, cântece de înfrățire. Măine

se vor respira cercetașii în toate colțurile țării, ducând vestea cea bună, vestea cea mântuitoare...

Tănăsescu strânse dreapta lui Plopeanu, tot cu dreapta.

— „De mâine nu mai au trecere în fața mea javrele mele“.

— „Nici javrele mele!“

— „Ne vom înțelege împreună cum să dăm exemplul *bun!*“

Va fi greu la început, dar *trebuie* să învingem!“

— „Da!“

...Și oricât ar fi batjocurit zeflemeaua scârboasă gestul, amândoi întinseră mâinile spre cercetașii din vale, ca la salutul „Sănătate!“ și rostiră, privind-și drept în față: „*Pentru ei!*“...

Cu „Stingerea“ cercetășească, cu „Rugăciunea“ lor, s'a născut în pieptul lor simțământul datoriei de a se ajuta frățeste...

Sibiu, August 1933.

Horia Petra-Petrescu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sfârșit de poveste

Bunicul termină povestea...
Suflă în pipa lui de lut.
Cu fruntea rece, descrețită,
Gâdea bătrânul în trecut.

Eu făuream în cap eroii
Legendei ce-mi spusese moșu...
Vedeam pe Făt-Frumos în aur
Și 'n roș pe Impăratu-Roșu.

Afară vântul se juca
Izbind un nuc într'un zăplaz....
De ce?... nu știu, văzui la moșu
Un șir de lacrimi pe obraz.

Sibiu 1932.

Gheorghe Banu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu vremea

Am așteptat ca vântul să-mi aducă
Răvaș din țara florilor-plăpânde;
Brodă cu viorele și purtat —
Răvaș ușor, pe strune tremurânde —

Azi primăvara și-a cosit avutul
Și viorelele cu vremea s'au uscat....
Zefirul nu mai tremură prin frunze
Și'n țara florilor — văd bine-am fost uitat!

Sibiu 1932.

Gheorghe Banu

Din stânga și din dreapta

57.

Nu e frumos să tragi cu urechea la vorbele vecinilor, dar nici să tragi tu de urechi cu melița gurii tale pe cei din juru-ți. Și Românul — Românul nădrăgar — cam așa e: nu știe vorbi 'n surdină. Și n'ai avea nimic de zis, dacă cele ce spune l-ar privi numai pe el. Țipe-și gândurile cât de tare! De multe ori însă, ceeace strigă, atinge obrazul *neamului*. Căci sunt indivizi care, ori-cât ar fi de dezonorant pentru noi, ca neam, leagă de limba clopotului tot ce au putut prinde de după culise sau din anumite fabrici de adevăruri de poimâne, simțind par'că o drăcească bucurie a le striga nu celor cu care stau de vorbă — aceștia le-ar înțelege doar și spuse 'n șoaptă — ci urechilor străine. de multe ori spioane, din jur, bucuroase de a mai descoperi o pată în plus pe numele țării și al neamului ăstuia năpăstuit al nostru. Și aceștia, cu cât văd mai mulți ochi întorși spre ei, sau mai multă tăcere atentă la mesele 'nvecinate, cu atât devin mai declamatorici. Iar dacă-l pune păcatele pe careva să riște observația: — Mai încet că ne ascultă străinii și ne facem de răs, — își bruschează scurt precauțiunea și jena: — Ce-mi pasă!.. Las' s'asculte! Numai lașii nu 'ndrăsnesc să spună adevărului pe nume! Ca apoi, cu glas și mai ridicat și c'un gest de dispreț, să-ți adaoge: Cu lași nu 'ndreptezi țara!...

Așa m'am pomenit și eu într'o zi tras de urechi de glasuri revărsate din alvia calmului în cascada indignării și revoltei.

Erau trei, la o masă: doi mai tineri, mereu agitați, făcând aproape clăbuci la gură și, între aceștia, unul mai tomnatic, care clătina mereu din cap, privind peste ochelari când la unul când la altul, după cum se agita cel din dreapta sau cel din stânga lui.

— Ce? Nu-s bani? — țipa unul dintre cei tineri, încruntat și cu gâtul întins spre cel din fața lui, par'c'ar fi voit să-l ia 'n coarne. (Anticipez că ceeace reproduc eu e floare la ureche pe lângă celelalte auzite atunci). Da pentru cursuri de *coreografie*.—

— Ce-i aia? — întreabă celalalt, nedumerit.

— *Țopăială*, pe românește.

— ... pentru cursuri de topăială, zic, pela Paris — că de astea ne arde acum! — câte 100.000 lei de față pe an, sunt? Da pentru atâtea haite de maimuțe vopsite, întreținute prin străinătate din vistieria Statului pe urma protecției politicianilor, sunt? A Statului, pentru care cei de acasă sângerăm în cleștele „finanților“ și ca mâne — Doamne ferește! — vom sângera în vr'un nou războiu.

— Se vede că n'ai prea dat cu nasul prin ministerele noastre, de-alergi prin străinătate... N'ai trecut pe semne niciodată, de-o pildă, prin birourile Datoriei publice.

— Nu.

— Ei, dacă n'ai văzut manicuriste întreținute din bugetul Statului, du-te.

— Ce? Numai acolo? — al treilea.

— Cine-a spus că numai acolo? Eu am dat doar o pildă dintr'o mie.

— Așa da. Că le găsești unde nici nu visezi. Ascultă! Intr'o zi călătoriam pe linia Brașov-București. Intr'un vagon de cl. I., cu bilet de liber parcurs, o Miță... Imi bătuse la ochi de când urcasem în vagon.

— Cine-i fâstâcita aia de are bilet de liber parcurs? — întreb eu, curios, pe conductor, indicându-i din ochi pe *madama*.

— Cum, n'o cunoașteți?

— Nu.

— Se poate?

— Da ce persoană marcantă-i, de te miri?

— Păi o cunosc toți domnii parlamentari.

— N'o fi Mița S.?

Conductorul, drept răspuns, clipi din ochiul stâng.

— Și 'n ce calitate are biletul?

— Ziaristă!... — îmi lămurește ceferistul curiozitatea, zâmbind și ridicând din umeri, nedumerit și el.

Ei, să-i sară ochii din căpățină. cui a văzut vr'un șir scris de această „ziaristă“! — se blăstema cel care luase vorba din gura celuiilalt.

— Apropos — sare al doilea — da pe ziaristul Jean Dovleac, îl cunoașteți?

— Acum îi aud numele!... — ceilalți, de-odată.

— Ei, ăsta la fel: cl. I... liber parcurs... cică-i „jurnalist“ și 'mnealui.

— Poate-o fi! — cel mai în vârstă către cel agitat.

— Cum ești mata Mussolini și eu Hitler! Dacă o fi ăsta în stare să lege două fraze fără greșală, să nu-mi mai ziceți pe nume.

Te izbești însă de burta lui în toate trenurile... Ce-o fi n-vârtind?... dracu'l știe! Că n'are nici-o ocupație.

— Mai ocupație ca lipsa de ocupație, salariată din teșgheaua Statului și onorată cu bilet gratuit cl. I!...

— Și dacă ar fi numai atât! Dar un fost prefect spunea că-și smulge părul de năcaz că nu l-a dat pe mâna parchetului.

— Pentruce?

— Cică ar fi niște dovezi pela prefectură despre câteva sute de mii „incorporate“ de stimabilul. Și nimenea nu știe pentru ce. Căci nimenea nu l-a văzut încă pe acest grăsun măcar grohotind la vr'un bâlcu politic, necum muncind sau mângăind barem vreo hârtie în vr'un birou.

Dl fost prefect a tăcut însă molcum când avea dovezile la mână, fiindcă Jean era „de-ai noștri“. Azi dl fost prefect se scaldă 'n alte ape politice și... cică dovezile au rămas la prefetură; nu mai poate face nimic.

— Dar de Fero-chimica ați mai auzit ceva? Dar de spirarii negri? Dar de arderea registrelor dela fabrica de zahăr din Bod? De sumele fabuloase cu care au fost amendați (vorba vine!) atâți și atâți contrabandiști? De fondurile aviației, de care au întrebat luni de zile ziarele? De lefurile ca 'n povești ale guvernatorilor, directorilor, președinților și mai cum se întitulează cei din fruntea și din coada atâtor Case autonome și din atâtea consilii de administrație?

— Nu te iuți dom'le, nu te iuți!...

— Cum să nu mă iuțesc? Că mi-ar trebui vreme, nu unceas-două, ca să'nșir toate potlogăriile și nedreptățile.

— Câte le știi mata. C'or fi destule de care noi habar n'avem.

— Vezi bine... Și zice că nu-s bani? Nu-s da!... dar pentru mata și pentru alții ca mata, care stați cu diploma'n rame, pe părete, ca să scuipe pe ea toți derbedeii analfabeți, ghiftuiți cu salare pe nemuncite, câtă vreme voi vâriți ștergarul după curea — surdină mașelor — și vă târiți tinerețele pline de dorul muncii, din mila prietenilor și cunoscuților. Nu-s bani pentru cei care robotesc

din revărsatul zorilor până'n straja nopții! Dar s'au plâns vreodată că nu-s bani Grecoteiul Malaxa, Ovreii Aușnit, Anhauch, Grödel, Kramer, Dickin, Rubinstein, Gurtel ori Palaelibusii, Cauciucii, Romimanii — toată liota skodiștilor — „paiangenii“ ministerelor, ca să nu mai amintesc de nastaeștii care-și adună *lefurile* cu grebla?

Nu-s bani? Dar de unde răsar sutele de milioane necesare atâtor alegeri? De ce ies ăstea la iveală numai în astfel de ocaziuni și de ce stau tălinate când e vorba de schilavii războiului, de combustibilul, mâncarea și vata bolnavilor din spitale, sau când e vorba de plata salariilor și pensiilor la timp, de pâinea atâtor titrați ținuți pe drumuri, de combaterea atâtor boli care seceră viitorul neamului și-al țării?...

Nu-s bani? Dar pentru procese pierdute din cauza miniștrilor abuzivi și despăgubiri de zeci și zeci de milioane în dauna Statului sunt? Pentru acoperirea cheltuielilor bălciurilor politice sunt? Drumurile la București ale atâtor „patrioți cu durere de inimă pentru țară“ (știți: inima Românului din dosul șerpărului!) care „se expun la atâtea neajunsuri“ (ce nu face „patriotul“ pentru „scumpa“ țară!) ca să dovedească „factorului constituțional“: 1. impopularitatea guvernului, care trebuie gonit dela putere cu un ceas mai de vreme, până n'ajunge să dea țara de răpă și 2. popularitatea șefului, înaintea căruia bat talpa cu nădejde, — drumurile ăstea, zic, credeți că se fac pe degeaba?

Va să zică sunt bani, dar vedeți pe ce se cheltuiesc!...

— Ei da, decât cheltuielile acestor gonaci nu se acoper din fondurile secrete ale Ministerului de Interne. Astea sunt rezervate pentru iarmarocurile guvernamentale, — încearcă celalalt să mai rateze din coada vulpii.

— Desigur — răspunde antevorbitorul — că n'o să le pună guvernul la dispoziție partidelor din opoziție fonduri cu care să-i frângă gâtul. E la mîntea omului. Dar milioanele care se cheltuiesc pentru astfel de vifleimuri credeți că nu sunt dosite tot din blagoslovitele fonduri secrete în ajunul plecării din stranele țării? Vă puteți închipui să cheltuiască cineva pentru astfel de tîmbălauă bani strânși în sudoarea frunții lui?

— Nu-i așa? — se 'ndreptează apoi de-odată spre al treilea: tomnaticul cu ochelari care tăcuse pîn'aci.

Intrebat direct, acesta-și coborî bărbia 'n piept, ridică sprâncelele la mijlocul frunții și fixându-i pe de-asupra ochelarilor, începu domol, fără gesturi:

— Că banii contribuabililor se cheltuesc cu nemilua de „ai noștri“ — adeseori căzuți în domnie ca musca'n lapte — e perfect adevărat. Că despre fondurile aviației nu scapă nimenea dintre cei chemați lămuriri liniștitoare, — așijderea. Că se stipendiază fete pentru „studii coreografice“, — tot așa. Că se aruncă sute de milioane pentru „consultarea voinței Țării“...

— Consultare cu pușca, cu ciomagul, vâna de bou și urna inteligentă cu contabilitate dublă...

— Când examenul acesta hotărăște între *a fi* și *a nu fi*!

— ... la oala cu ciolanele...

— La „răspundere“ dom'le, — ridică glasul, autoritar, tomaticul. Ori mata n'ai cetit cu prilejul crizelor de guvern, cum își „asumă răspunderea“ fiecare șef, chiar șeful de partid?

Asumându-și deci răspunderea situației și încredințându-i-se șefului X. frânele guvernului, spune mata n'ar fi un dobitoc de pus în spirt și arătat în panorame dacă s'ar lăsa bătut și alungaț din fruntea bucatelor? Să stăm strâmb și se judecăm drept. Mata n'ai face la fel dacă ți-ai „asuma răspunderea situației“ și ți s'ar încredința hăturile guvernării?

— Intâi și 'ntâi eu nu mi-aș asuma nici o răspundere, fiindcă nu cunosc — deși poate-or fi — atâția oameni corecți pentru cari să-mi bag oricând mâna'n foc și cu cari să pot spera o îndreptare radicală a moravurilor care ne dezonorează pe toți.

Și'n al doilea rând, eu n'aș face alegeri dacă aș ști că n'am Țara cu mine și că trebuie să-i siluesc voința ca să-mi storc majoritatea necesară guvernării.

— Țara!... Țara!... Da mata știi ce-i Țara?

— Totalitatea cetățenilor României...

— Vax. Țara, dom'le, e un nas lung, pe care-l apucă, cine poate, și-l duce după sine, cât poate, vârindu-l, dacă poate, unde are interesul să-l vâre. Asta-i Țara, dom'le!... Și dacă ea se complace în rolul acesta, ce te faci mata avocatul ei nechemat?

— Dar și eu sunt un mădular al Țării!

— Mădular?... Mata ești pe acest nas o simplă zgrăbunță, pe care, pentru estetica nasului, o strivești și-i dai cu lapis.

Și-acum, să ne'ntoarcem de unde-am purces.

... Că s'aruncă sute de milioane pentru „consultarea voinței Țării“ sau pentru vifleimuri politice la București, — nu-i mai puțin adevărat. Moneda are însă și-un revers, de care nu vrei să

țineți seamă. Că de-ați ținea, ați exclama cu mine: Dă Doamne să nu fie de-a 'ndoasele!

— Aaaa!... izbucniră tovarășii ca de pe-același gâttej.

— Știam c'o să vă uimească această mărturisire. Decât,

— Ei, decât...

— Decât, judecă și matale. Dacă „hайтеle de maimuțe vop-site“, cum le spunea dumnealui, trimise 'n străinătate să 'nvețe „țopăială“, ar rămânea 'n țară, credeți că — șmechere și, probabil, iresistibile cum sunt — n'ar păpa de zece ori câte-o sută de mii? Și tot din lăzile Statului! In loc să 'njurăm, mai bine le-am zice deci bogdaproste celor care-au avut atâta glagorie 'n capadochie, ca să le 'ndepărteze cât mai mult de șerparul Statului!

Iar Mițele și Jeanii care bat gratis drumurile în compartimente cl. I, dac'ar fi siliți să-și stea pe coadă și nu le-ar mai cădea în cursul acestor voiajuri câte-o plească — Mițelor câte-un Jean cu vilă și mașină, iar Jeanilor câte-o Miță cu ceva gălbiori, vă gândiți ce ciupeală prin *tezaurul public*?... (Cine-o mai fi inventat și expresia asta mincinoasă? Căci dacă-i *public*, ar trebui să fie la vederea *tuturora* și pentru îndestularea *tuturora*, nu numai a celor cu aderențe prin stratosferă...).

Că coteriile ahtiaților de-a da iama prin stupii Statului duc zeci de mii de beregăți la București, la *congresul partidului*, iarăși să nu ne supere, dimpotrivă: să ne bucure. Cu ce-ar mai cârpi C. F. R.-eul fabuloasele-i deficite, dacă ar înceta și ăstea? Vă dați seama ce rubrică impunătoare pentru Casa Căilor Ferate atâtea congrese anual? Dacă v'ați lua osteneala să faceți odată socoteala incasărilor C. F. R.-eului pe urma lor, n'ați mai cârti. Unde mai pui apoi alișverișul pe care-l fac „congresiștii“ cârciumelor, hotelurilor, lui Tănase etc... Dar încălțămintele stricate de-atâta defilat, hainele rupte, șifonate, chica sbârlită, rufele îmbâcsite de nădușală, bătăturile strivite în învâlmășală... cari toate, toate, scot banul din buzunarul congresiștilor cu tăblițe, trecându-l în al pantofarilor, croitorilor, bărbierilor, spălătoarelor, pedicuriștilor etc.

E de mirat, cum oameni deștepți ca dl Cezar Mereuță, apoi proprietarii de hoteluri și ceilalți interesați din Capitală au putut pierde momentul, fără să se sesizeze de urmările atât de păgubitoare pentru ei, a contramandării scurgerii spre București a hăitașilor partidului dela putere.

— Ce puteau face?

— Cum ce puteau face? — repetă, enervat de întrebare, glăsuitorul. Dar Vodă e numai al unora, nu-i al tuturor? Și Palatul nu era în calea lor? Nu se puteau prezenta și ei în audiență, cum se prezintă oricare jantehaș, cerând amânarea rezolvirii crizei de guvern până după spartul târgului dela 15 Noemvrie?

— Că bine zice! — întrerupe unul.

— Iți dai mata seama ce condei pentru atâți bucureșteni debarcarea în aceeași zi a 100.000 de flămânzi din provincie? Dar liberalii duceau, cu siguranță, 200.000. Ca să nu mi se poată spune, însă, că exagerez, să-i reducem la jumătate. Ei, socotind de căciulă — cum socotise un ziarist — o cheltuială numai de 450 lei (drum, casă, masă) — netrecând în socoteală oalele sparte — suma cheltuită se ridică la suma respectabilă de 45 milioane lei, bani peșin. Sumă care intra în teșghelele bucureștene. Și dumnealor?... (în loc să 'ncheie fraza, vorbitorul, întinzând palma, suflă un fulg imaginar). Cu filosofia: pică pară mălăiață... — n'ajunge nimenea la creangă verde. Eu, nici 24 de ore nu l-aș mai fi tolerat pe dl inginer Mereuță în fruntea căilor ferate. Încă a doua zi l-aș fi trimis la plimbare. Mai poate fi vorba de rămânerea unui astfel de papă-lapte în fruntea unei instituții care are deficite de miliarde? Iată examenele acestor domni cu glasul scăzut, dar cu lefuri strigătoare, de-ar putea trăi sate 'ntregi din ele!

— Că zici ceva!

— Da nu-i așa? Pe câți falimentari nu i-ar fi pus în picioare alișverișul dintr'o astfel de zi! Dar medicii, farmaciștii, droghiștii, crezi c'au pierdut puțin? Și și nătăflețele ăstea au stat cu mâinile 'n sân, să le pice de-a gata porumbii fripți. Dacă-și puneau și ăștia 'n mișcare influența, împreună cu ceilalți păgubiți, nu cred să nu fi putut obține prelungirea crizei până după 15 Nov. De-acum, paște murgule...

— Dar ce au a face ăștia cu adunarea? — întreabă unul din ceilalți doi.

Cel întrebat, arătând spre al treilea:

— Întreabă-l pe dumnealui!

Cel vizat, arătându-și cicatricea unei răni dela cap:

— Tu ești virgin de ăstea, se pare; n'ai fost la astfel de congrese.

— Nu.

— Norocul tău și — vorba dumnealui — ghinionul medicilor și-al farmaciștilor.

— Vedeți, de aia ziceam să nu vă iuțiți, dacă vreți să judecați drept. Și tot d'aia zic iarăși: Dă Doamne alegeri cât ma adeseori!

— D-ta o zici?

— Vezi bine că eu. Fiindcă dacă mergem cu judecata numai un pic mai departe decât ni-e lungul nasului, trebuie s'ajungem la concluzia că, azi, alegerile pentru Corpurile Legiuitoare sunt cel mai indicat mijloc de a mai scoate și pune 'n circulație atât banii storși de teascu fiscalului pentru fondurile secrete, cât și pe cei ai celor cu degete lungi, ai gangsterilor politici, care, știind ce 'n-vârteli le-ar putea înlesni un mandat, sunt în stare să-și cheltuiască ultima lăscăe, ca să-și vadă numele ieșind biruitor din urnă. Și 'n vremurile ăstea de șomaj și desnădejde își mai deslipește Românul mâțele de șira spinării; ba-și mai cârpește și câte-un necaz din multele care-l copleșesc... Că 'n alegeri, și dacă nu plouă, dar pică... pică, totuși.

Și arătând spre unul din tovarăși — fiindcă mata spuneai că pentru alegeri se găsesc sute de milioane, dar pentru plata la timp a salariilor, pensiilor etc. ba, te rog să mărturisești, dar cu mâna pe inimă, dacă s'au plătit vreodată acestea mai regulat ca 'n vremea alegerilor?

— Ibrîșin cu miere tras prin gura flămânzilor în vederea votării.

— Ibrîșin-neibrîșin, e vorba să stabilim realitatea.

Nu sunt deci — în vremuri ca ăstea — așa de condamnat alegerile, cum s'ar părea la prima vedere. Unde mai pui apoi că 'n vremuri de pace, alegerile parlamentare sunt focul în care se călesc voințele ferme, sunt lupta care selecționează *caracterele*.

— *Ca-ra-cte-re-le?* — repetă unul ironic.

— Da, *ca-ra-cte-re-le!* Mata te-ai expune baionetei sau glonțelului pentru principiile politice ale candidatului matale?

— Cel care-o face, poate fi însă un exaltat...

— În comparație cu cel care se face camfor în caz de primejduirea pieluței... Dar dacă a jurat pe acele principii și ține să-și respecte jurământul?...

— În cazul acesta n'am zis nimic.

— Ei vezi? Va să zică alegerile pot fi și proba de foc a statorniciei sub același steag. Uite, chiar la alegerile acestea câți

trădători ai steagului căruia-i juraseră credință n'au ieșit la iveală. De ce?

— Fiindcă atunci când se 'nrolaseră sub el, credeau că, după guvernul care-a plecat, ei vor fi beneficiarii puterii, — îi dă altul răspunsul.

— *Caractere*. nu-i așa?

— Și *patrioți* care luptă pentru *principii*... — adaogă celalalt.

— Pentru principiile celui cu pâinea și cuțitul în mână.

— O societate conștientă, condusă de comandamentele moralei, ar trebui să stigmatizeze pe vecii vecilor astfel de cățeluși. Noi însă, în loc de a-i da la fund pe acești aviatori ai politicei...

— ... le strângem mâna și-i îmbrățișem.

— Ba-i și pupăm.

— *Votul*, dom'le, *votul*... De ce să-i dai cu piciorul când ți se oferă?

— Fiindcă îmbrățișarea dezertorilor demoralizează pe ostașii credincioși steagului.

— Câtă vreme va hotărî numărul voturilor, indiferent de cine sunt date, tot așa are să fie. E unul din relele, poate cel mai mare, aduse de sufragiul universal.

— Iarăși uitați de reversul monedei, — intervine cel mai în vârstă, care ne mai ajungând la vorbă, tăcuse în cursul dialogului din urmă, purtat de ceilalți doi — uitați că, dacă n'ar avea tot natul drept de vot, abia s'ar prelinge câte ceva din fondurile secrete și din wertheimurile ahtiaților de mandat, în chimirul celor flămânzi, cu sufletul în palmă. Răul e compensat deci și de-un bine.

Să-mi dați acum voie să reiau firul capetelor de acuzație aduse împotriva celor care-și *asumă răspunderea*.

Apoi, cu degetul arătător îndreptat spre conmeseanul din față-i :

— Mata te revoltai împotriva celor care-și „adună lefurile cu grebla“.

— Și mata nu te revolți? — întrebă, par'că ieșit din pepeni. cel vizat.

— Nu, fiindcă și eu sunt de părerea — pe care mata intenționat o ignorezi — a candidatului lui Grigorie Alexandrescu la Divanul Ad-hoc, că:

... „într'o țară fericirea generală se compune tot'dauna din acea particulară“.

Judecă și mata: Ce progrese, ce bunăstare obștească să realizezi cu sărântoci? Mata nu te-ai bucura să poți auzi măcar tot pe al sutălea Român laudându-se, cum se lauda acel candidat de acum trei sferturi de veac, și cum azi nu se laudă, dar *fac* — spre norocul Țării — încă destui *patrioți*: mavrozi, căpățâneni, stănești, popești, nițăbanci sau nastaești... cum îți place matală să-i botezi?

„Ca un iconom politic, prin mici slujbe, mici lefșoare,

Am îmbogățit *eu* statul, cumpărându-mi moșioare.

Iar guvernul ce văzuse vrednicia și talentul,

Imi da ranguri pe tot anul, siluind Regulamentul,

Pe când mulți păcătoși alții, lipsiți de capacitate,

Servind țării din pruncie, stau cu buzele umflăte“.

— Mai înțelege-te sfântul, că eu...

— Deși nu-i nimic greu de 'nțeles în ceea ce spun. Și te mai revoltai mata că nu se dă socoteală publică de sumele impresionante incasate pe urma introducerii timbrelor de aviație. Eu, regret că nu pot fi de acord nici în cazul acesta cu revolta matală. Ba, nu numai că nu mă revolt cu mata, ci, oricât m'ați condamna și de astă dată, zic: Dă Doamne s'ajungă cât mai puțini gologani din incasări la destinație!

— Asta 'nsemnează pur și simplu: complicitate! — se reped cu gura ceilalți doi, foarte indignați.

— Firește, dar cu cei care vreau *binele*, nu *răul* fiilor țării!

— Cum?

— Păi nu vedeți că nici nu s'au răcit bine trupurile scumpulor noștri aviatori de pe aerodromul X. și deja alte trupuri se scot din mare sau de sub fărâșăturile avioanelor din localitatea Y? Nu v'ați înspăimântat încă de-atâtea prăbușiri, de-atâta nenorocire?

— Vorbim de incasările pe urma timbrelor de aviație, dom'le...

— Păi eu despre ce vorbesc?

— Adică cum? Se prăbușesc aviatorii din văzduh, fiindcă n'ajung sumele incasate la destinație?

— Dimpotrivă, — replică cel cu ochelari. Se prăbușesc, fiindcă ajung. Că de-ar ajunge, unde trebuie, numai jumătate din sumele care se cheltuesc pentru cumpărare de avioane, și numărul avioanelor s'ar reduce la jumătate, deci, implicit, și numărul victimelor pe care le cere, la noi, aviația. Câtă vreme dacă incasările

ajunse la destinație se dublează sau triplează, firește că se dublează și triplează și parcul de avioane și, în consecință, și numărul durerilor jertfe de frați de același sânge. De aceea, repet: Dă Doamne să-și piardă destinația cât mai însemnate sume din cele incasate pe timbrul de aviație. Altfel, ne curățim cu toții: care *prin* avioane, care *sub* avioane.

Ceilalți doi se uitară lung unul la altul, par'c'ar fi voit să se 'nțeleagă asupra răspunsului drastic pe care să-l dea.

— Păi nu-i așa? — încheie tomnaticul, foarte serios, băgând de seamă că de continuat și-așa nu mai poate fi vorba.

— Ascultă stimabile, — începe cel mai bun de gură, trăgându-și, nervos, scaunul mai aproape de masă. Aveam în liceu un profesor de limbile clasice, foarte original. Dar despre originalitatea lui, poate altă dată.

Intr'o oră, enervat de felul cum schingiuia un coleg versurile Iliadei, se adresează clasei:

— Care știți scanda frumos, așa cum v'am învățat eu?

Din banca penultimă se ridică o mutră, serioasă de tot — în izbitor contrast cu felul ei de a fi. Patruzeci de perechi de ochi jucăuși, din patruzeci de fețe înviorate de speranța unui intermezzo hazliu, se 'ndreptară de-odată spre cel ridicat în picioare.

— No cântă domnule! Da frumos...

Cămaradul, degajându-și puținel gâtul din gulerul cam strâmt și dregându-și glasul, începu într'adevăr să cânte.

Nu știu dac'o fi 'nțeles ceeace scanda, dar hexametreei lui Homer par'că ne vâriseră arcuri sub șezut, că 'ncepurăm să sălțăm în bănci par'c'am fi fost toți încălecați pe calul lui Mihnea din balada lui Bolintineanu.

Incurând însă ochii noștri se deslipiră de carte, urmărind numai atitudinea profesorului. „Cântărețul“ îl imita așa de perfect în ridicarea și coborîrea glasului, în pianissimo-uri și 'n crescendo-uri, în timbrul vocii chiar, încât dacă nu l-am fi văzut, am fi jurat că scandează profesorul.

Cu mâinile peste gură, gata de a da — într'un hohot homeric — cinstea pe rușine, așteptam, cu respirația reținută, intervenția care nu mai putea întârzia.

Fața profesorului se coloră de-odată de-o undă de roșată. Arcul încordării noastre stă să plesnească. Acum... acum...

Colegul — stofă admirabilă de actor — făcea însă pe nizoniu, urmându-și, foarte serios, *cântatul*, ceea ce încărcă și mai și atmosfera gata-gata să explodeze.

Abia când simți din curmarea respirațiilor că întreaga clasă e pe punctul de a da 'n clocot și că profesorul nu-l mai urmărește 'n carte, ci-l sfredeleşte din priviri, ridică ochii spre el. Când li se 'ntâlniră ochiadele, cel roșu îngălbeni, cel galbăn roși.

O scurtă pauză penibilă. Apoi, profesorul, clătînând muștrător din cap, readuse sângele în inima colegului, sacadând pe un ton mai mult prietenesc:

— Mai dă-te dracului !...

Delicventul era prea bun elev, ca să-l umilească lungindu-i urechile în fața clasei.

— Și de ce-mi spui tocmai acum întâmplarea asta? — se adresează cel cu ochelari povestitorului.

— N'ai înțeles motivul?

— Nu.

— Ca să nu-ți spună direct matale ceea ce a spus profesorul elevului său, — îl luminează al treilea. Prea ți-ai bătut joc astă-seară de buna noastră credință !

Și uite-așa, împletind în urzeala ironiei bătătura seriozității, a temperat omul cu bun simț iureșul unor guri care ne beliau în public obrazul, cu destăinuiți, pe care dacă le putem spune, îndurerăți, între noi, nu le putem striga 'n urechile străinilor, care jubilează auzindu-le.

S. Tamba

Din corespondența redacției

Părintele *G. D. Cruceanu*, Mare Comandor al Sfântului Mormânt, ne informează din Ierusalim, între altele, că „atât Căminul românesc cât și biserița „Sfânta Treime“, situate pe malul Iordanului, în apropiere de Marea Moartă, sunt ridicate prin stăruința maicei românce Porfirie, din Rășinari, și a sorei sale Dobrița Mihalcu, din Ialomița“.

În Ierusalim însă „unde toate neamurile creștine au frumoase așezări bisericești, în care închinătorii lor găsesc întotdeauna adăpostire, povățuire, chiar sprijin și ajutor, — noi *Românii suntem singurii care n'avem pentru închinătorii noștri nici măcar un bordeiu*, deși credința și religiozitatea sunt virtuți care au împodobit întotdeauna viața noastră creștinească“.

De aceea Sf. Sa cu drept cuvânt spune că „neamul românesc trebuie să se afirme cu toată demnitatea în sfânta cetate a Ierusalimului, prin ridicarea unei *biserici*, care să învedereze tuturor religiozitatea noastră strămoșească, și a unui *cămin*, care să adăpostească pe închinătorii noștri pioși care merg să se închine la sfintele locuri“.

Inițiativa, se spune, s'ar fi luat. Noi suntem însă mai neîncrezători decât părintele Cruceanu și am fi bucuroși ca faptele să ne facă de minciună, dar „inițiativa“ va rămânea tot inițiativă atâta vreme cât nu se va găsi un al doilea arhieru ca părintele episcop Nic. Ivan dela Cluj, care să-și pună întreg sufletul întru înălțarea Bisericii și Căminului nostru românesc în sfânta cetate.

Altceva, dacă ar fi vorba de un Cazinou, cu ruletă.... He-hei de când ar fi în funcțiune! Firește, nu pentru închinătorii Sfântului Mormânt, ci pentru cei ai ochiului Mamonei.

Dări de seamă

Th. Capidan, Aromânii. Dialectul aromân, studiu lingvistic. Academia Română. Studii și cercetări. București 1932. Imprimeria Națională. Pag. X + 575.

Lucrările prof. Th. Capidan despre *Meglenoromâni* (2 volume), *Fărșeroți*, *Românii Nomazi* (Studiu din viața Românilor din Sudul Peninsulei Balcanice), despre *influența limbii albaneze, slave* (Elementul slav) și *bulgare* în dialectele limbii noastre, precum și studiul prezent au contribuit în cea mai mare măsură la cunoașterea temeinică a dialectelor: aromân și meglenoromân și la problema formării limbii românești. Chiar dacă n'au putut fi lămurite definitiv toate problemele pe care le pun dialectele transdanubiene, totuși contribuția științifică a acestor lucrări întrece așteptările noastre, prin remarcabila claritate în expunere și prin bogata lor documentare. Ele vor fi totdeauna generatoare de idei pentru viitorii cercetători.

Din partea Academiei Române, lucrarea „Aromânii“ a fost onorată cu marele premiu „Eliade Rădulescu“ al Statului, recunoscându-i și prin aceasta munca intensă și fecundă în rezultate a prof. Th. Capidan.

Trebuie să remarcăm, dela început, că filologia română simțea tot mai mult lipsa unui studiu științific despre tulpina cea mai viguroasă a Românismului sud-dunărean, care a avut un rol istoric important de afirmare a acestei vigurozități în imperiul bizantin. Se împlineau aproape patruzeci de ani de când regretatul prof. G. Weigand, dela Univ. din Lipsca, publica studiul: *Die Aromunen, ethnographisch-philologisch-historische Untersuchungen* (vol. I în 1894; vol. II în 1895). De sigur că în mintea d-lui C., elevul acestui profesor, germina de mult ideea alcătuirii unui studiu lingvistic mai amplu și mai documentat despre frații săi.

Punerea la contribuție a tot ce s'a scris în ultimele aproape patru decenii despre Aromâni, precum și rezultatele cercetărilor personale se oglindesc la fiecare pas în această lucrare. E cel mai evident exemplu de progresul realizat de un elev, devenit însuși maestru.

Studiul prezent cuprinde propriu zis patru mari capitole. În capitolul introductiv (pp. 1—45), d. C. ne vorbește despre numele și răspândirea Aromânilor în Peninsula Balcanică, arătând tulpinele acestora. Discută apoi problema interesantă, dar dificilă din lipsa documentelor istorice, a patriei primitive a Aromânilor. Arată, în continuare, numărul aproximativ al acestora, ocupația lor și situația culturală.

O parte din concluziile acestui interesant capitol s'ar putea expune astfel :

Aromânii (și Dacoromânii) sunt singurii Români care păstrează în denumirea lor etnică pe lat. *Romanus*. În graiul aromân, cuv. latinesc prezintă forma *Armân*, iar la Români din Albania *Râmân*, fără proteza lui *a*. Ceilalți Români, Megleniții și Istroromânii, se numesc *Vlahi*, termen care s'a dat tuturor Românilor de cronicari și chiar de unii învățați streini. Grecii îi numesc pe Aromâni *Cufo-Vlahi* „Români șchiopi“, Sârbii *Țintari*, iar Turcii *Cobani*, după îndeletnicirea lor de căpetenie, păstoritul (pt. originea acestor numiri, v. p. 5—6). Terminul de *Macedoromâni* este impropriu, fiindcă ei locuiesc și în alte regiuni din Pen. Balcanică, nu numai în Macedonia (v. p. 3—11).

În lipsa unei statistici precise, d. C. crede că numărul lor poate fi socotit între 300.000—350.000 (p. 32).

Astăzi, după noua configurație politică a Peninsulei, ei locuiesc în următoarele țări :

În *Grecia* (150.000), în *Tesalia* și *Epir*, în mase compacte. Strămoșii acestora au fost eroii legendari în luptele pentru neătárnarea Eladei. Apoi în *Olimp* (cu prelungiri, dealungul mării, până la Caterina) și aproape de Salonic (în jurul centrelor lor: Vodena și Veria). La răsărit de Salonic, ei se află și în Cavala, Sear, Drama, Xanti, etc. După mărturisirea d. C. „în această parte a Macedoniei nu există așezare omenească, unde să nu se afle și familii aromânești“. Au dispărut aproape în Acarnania și Etolia.

În *Jugoslavia* (100.000), în mase compacte, în jurul orașului *Bitolia* și în centrele Magarova, Târnova, Moloviște, Gopeș, Crușova, etc. În spre Nord dela aceste localități, ei există și în aproape fiecare oraș.

În *Albania* (65.000), în regiunea dinspre mare, numită *Muzachia*, apoi în *Ceameria* (în fața insulei Corfu), în regiunea *Coriței* și *Premeti*. Mulți sunt în orașele *Berat*, *Tirana*, *Durazzo*, *Elbason* și *Cavaia*.

În *Bulgaria* (40.000), în partea apuseană, începând cu Sofia, nu există localitate mai mare unde să nu fie familii aromânești. Ei ajung de se unesc cu Români din Nordul Dunării. Au dispărut cei din Balcani, Rodope și Tracia orientală, pomești de istoriografii bizantini.

În urma războiului greco-turc, din deceniul trecut, au fost colonizați pe locurile lor mulți Greci din Asia-mică. Din această pricină, începând cu anul 1925, au venit mulți în Dobrogea și au fost colonizați în deosebi pe linia Turtucaia-Silistra-Bazargic-Balcic-Cavarna și până la mare. Aici ei reprezintă un element de ordine, un exemplu la curățenie, hărnicie și mândrie națională.

De unde vin acești Români, e problema cu care se ocupă d. C. în cap. „Patria primitivă a Aromânilor“ (pp. 22—30). Nu mai încap astăzi nici o îndoială că limba română, ori din Nordul Dunării ori din Sud, este continuatoarea limbii latine a acestor regiuni. Autorul arată că aspectul lingvistic al dialectului aromân ne face să considerăm că Aromânii, în veacurile trecute, locuiau mai spre nord de regiunile pe care le ocupă astăzi, în nemijlocit contact cu strămoșii Dacoromânilor, Meglenoromânilor și Istroromânilor. Strămoșii Aromânilor și Megleniților se pare că au locuit în partea nordică răsăriteană a Peninsulei, pe când partea apuseană era ocupată de înaintașii Istroromânilor. E probabil că și în părțile sudice ale Peninsulei s'au putut păstra resturi de romanitate, fără să fie grecizate. Dovadă despre acestea ar putea servi numele vechi de localități păstrate numai de Aromâni, ca: *Băiasă* (localit. și râu) lat. *Vavissa*, *Lăsun* (= gr. *Elasona*) și *Sărună* lat. *Salona* (*Salonic*), relevate, cu înfățișare convingătoare, pentru întâia dată de d. C. (p. 27-28). Informațiile istorice și cronicarii bizantini, menționează pe înaintașii Aromânilor, în regiunile pe care le ocupă astăzi, începând cu sec. VIII. În sec. XI (1066, după cron. *Kekaumenos*) Vlahii din aceste părți s'au răscolit împotriva imperiului bizantin. Se pare că organizația lor politică din această vreme se bucura de o semnificativă independență (Gh. Murnu, *Ist. Românilor din Pind. Vlahia-Mare: 980—1259* Buc. 1913). În sec. XI așezările lor se întind până aproape de Constantinopol și inspiră teamă împăraților. Documentele istorice vorbesc de Vlahia Mare (în Tesalia), Vlahia-Mică (în Acarnania și Etolia) și de Vlahia-de-Sus (în Epir). Aromânii sunt de altfel primii Români pomeniți în istorie. Coborîrea lor din partea Nordică a Peninsulei s'a început probabil în sec. VIII—IX. Până în acest secol și în dialectul aromân s'au întâmplat evoluțiile limbii latine identic cu celelalte dialecte ale limbii noastre. Scriitorul *Kekaumenos* ne spune că Aromânii petreceau vara, cu turmele lor, pe munții Bulgariei, iar la iernatec coborau în Tesalia (p. 25). Autorul discută deosebirile de vederi dintre istorici și filologi, susținând (împotriva filologilor) că Aromânii s'au putut menține, în calitate de păstori, și în zona de influență greacă deznăționalizatoare nu trebuie s'o credem că înaintează mult în spre nordul Peninsulei, ci trebuie s'o limităm, cum arată autorul (aprobat și de d. Iorga), la litoralul mării (p. 26). Coborîrea din Nord a Aromânilor se poate sprijini și pe afirmația cron. *Kekaumenos* („ei locuiau mai întâiu în apropierea fluviului Dunăre și Sau, numit Sava). Cauza coborîrii lor spre Sud poate fi și stabilirea Slavilor în masse tot mai compacte și venirea Turcilor în Europa.

Acest capitol expus succint și luminos de autor, este o contribuție însemnată pentru Patria străromână, nord și sud-dunăreană.

În partea I (pp. 46—135) întâlnim o expunere bogată și critică a scrierilor despre dialectul aromân.

Primele probe de limbă aromânească ne vin din „gura învățaților aromâni“, din sec. XVIII, care, spre deosebire de literatura religioasă, istorică, etc. dacoromână, sunt scrise cu alfabetul grecesc, nu cu cel chirilic, căci „scrierea cu slove chirilice n'a fost cunoscută la Aromâni“ (p. 48). Obiceiul de a scrie cu slove grecești nu-l aveau numai Aromânii, ci și Slavii din Macedonia.

Activitatea cărturarilor aromâni din acest secol o împarte d. C. în două direcții. De-o parte admiratorii culturii grecești, convingși că numai în această limbă se poate cineva cultiva. Aceștia căutau cu orice preț să învețe pe Aromâni grecește. Dintre aceștia fac parte: protopopul *Theodor Anastas Cavallioti* din Moscopole, — despre care învățatul german J. Thunmann, prof. la univ. din Halle, spune că era „cel mai învățat dintre Aromâni, care nu cu puțin folos a învățat limbile filosofia și matematica“ (p. 50) — și „dascălul“ *Daniil Moscopoleanul*.

Într'a doua direcție d. C. grupează pe învățații aromâni care credeau nenaturală educația în grecește și militau pentru educația Aromânilor „în graiul lor de acasă“. Cel mai important reprezentant al acestei direcții, cunoscut până acum, a fost protopopul aromân din Posen (Prusia Meridională), *Constantin Ucuta*, care din străi îi are grijă să scrie și să tipărească (la Viena, în 1797) un abecedar cu scopul de a învăța pe copiii Aromânilor limba părintească. „*Codex Dimonie*“, o impunătoare culegere de texte religioase, care se citeau în biserică și acasă, traduse din grecește, pare a fi opera a mai multor Aromâni de prin părțile Albaniei (p. 65) sau a vreunui membru din familia Dimonie, la care s'a găsit acest manuscris.

Pentru cercetătorul imparțial, activitatea acestor învățați aromâni, izvorită din îndemn propriu, reprezintă o dovadă neîndoielnică despre capacitatea și dragostea de carte a Aromânilor, care în această vreme nu știau probabil nimic despre frații lor din Nordul Dunării, apăsați de stăpânirea Fanarioților.

Activitatea scriitorilor aromâni din sec. XIX din Austria și Ungaria („doftorul“ *Gheorghe C. Roja* din Pesta și *G. Boiagi*, prof. de greacă la Viena) se desfășoară de sigur sub influența învățaților din Ardeal, reprezentanții curentului latinist. Aceștia se folosesc în scrierile lor de alfabetul latin și din activitatea lor voiau să creeze o stavilă împotriva curentului grec naționalizator.

În continuare, d. C. ne expune (p. 90—91) în mod critic, primele încercări de studiere științifică a dialectului aromân, în-

cepând cu „Dizertația pentru începutul limbii românești“ și introducerea la *Lexiconul budan* al lui Petru Maior, continuând cu scrisorile lui Eliade Rădulescu din „*Curierul de ambe sexe*“ (vol. I și II), bazate pe o adâncă cunoaștere a acestui dialect; și cu gramatica aromânească a lui I. C. Massimu (din 1862), publicată iarăși cu cheltuiala a doi inimoși aromâni, etc.

Interesul pentru dialectul aromân crește în jumătatea a doua a sec. XIX, odată cu deschiderea primelor școale românești în Macedonia, de Statul român (în 1864) la îndemnul lui D. Bolidineanu, ministru de instrucție. Se creează burse pentru tinerii aromâni ca să poată învăța carte românească în Vechea Țară.

Filologii de seamă, ca slavistul Fr. Miklosich și G. Weigand (care întreprinde mai multe călătorii și cercetări la fața locului) prezintă într'o nouă lumină importanța acestui dialect pentru originea limbii române. Fie profesorii aromâni, care-și fac școala în Țară (Șt. Mihăileanu), fie elevii lui G. Weigand (P. Dachsel, A. Dunker), fie învățații engleji (A. J. B. Wace și M. S. Thompson), toți acordă cel mai deplin interes pentru viața și limba acestei importante ramuri a Românismlui. Iar în deceniile din urmă mai ales Per. Papahagi (v. Capidan, pp. 115—118) și autorul studiului „Aromânii“ contribuie în însemnată măsură la cunoașterea limbii și vieții patriarhale a acestor frați ai noștri.

„Literatura dialectală“ la Aromâni (pp. 124—135) este schițată de d. C., arătând valoarea ei pentru studiul dialectului. Din bibliografia acestui capitol constatăm că autorul a trecut în revistă toate publicațiile periodice și lucrările cunoscute până acum. Informațiile de aici vor servi în mare măsură pentru o bibliografie a literaturii populare aromânești.

În Partea a II-a din lucrarea d-lui C. (pp. 136—198) ni se arată limpede locul dialectului aromân în domeniul limbii române, specificând particularitățile gramaticale mai caracteristice ale acestuia. Este foarte interesant și intuitiv capitolul despre elementul latin din dialectul aromân (pp. 144—155). El demonstrează că Aromânii, deși au fost izolați mai bine de un mileniu de trunchiul Românismlui carpat, totuși limba lor nu arată nici „o alterare esențială în structura ei internă“. Dimpotrivă, conservatismul, în ce privește fondul latin, este mai accentuat față de limba Meglenoromânilor și a Istroromânilor. „Secretul“ acestui conservatism îl explică d. C. prin numărul mare al Aromânilor și prin organizația lor socială în „fălcări“ și „celnicate“, „ducând, în tot timpul îndeletnicirii lor cu păstoritul, o viață izolată față de Greci și de celelalte popoare balcanice“. Lista de cuvinte latine sau de evoluții semantice ale acestora, pe care le consideră d. C. caracteristice numai aromânei, este impresionantă și dă de gândit filologului. Însă credem că ei i se

poate aplica părerea d. C. despre elementul grec din aromână: „dialectul aromân, nefiind cercetat în toate ținuturile locuite de Aromâni..., n'ar fi lucru de mirate ca, la o încercare de exploatare pe teren a acestui graiu, să se dea de elemente nouă, care să pună într'o nouă lumină întreaga problemă a elementului grec din dialectul aromân“ (pp. 155—156). Fără să știrbim valoarea sugestivă a acestui capitol, menționăm că în cercetările noastre pentru Atlasul lingvistic român, am întâlnit și în Nordul Dunării unele cuvinte latine sau evoluții semantice caracteristice aromâniei (*amiridz* „adăpostesc vitele la prânz“ și „locul de adăpost“; *deapâr* „smulg cuiva părul din cap“; *bătrân*, cu sensul de „vechiu“ în „*casă bătrână*“, adică veche; *dzeană*, pe lângă sensul de „geană“ sau „sprânceană“ are și pe cel de „culme“, „coamă“ de deal; *macră* se zice și în dacoromână despre „carnea fără oase“, pe o arie destul de întinsă; *mă inverinez* „mă supăr“, etc.)

Rămâne însă faptul curios, relevat de d. C. (p. 154) că multe din cuvintele latine în dialectul dacoromân, au fost substituite prin împrumuturi slave, pe când în dialectul aromân aceleași cuvinte au fost înlocuite cu forme grecești. Se pare că Dacoromânii au avut mai intens contact cu Slavii, iar Aromânii cu Grecii; dispariția cuvintelor latine și înlocuirea lor cu altele străine s'a întâmplat după ce Aromânii se despărțiseră de Dacoromâni.

Interesante și inovatoare sunt paginile care tratează elementul grec vechiu (mai puțin numeros) și modern (foarte numeros, ca și cel slav din dialectul dacoromân) și cel albanez din dialect. Semnificativă este lista de 54 de cuvinte latine, păstrate numai la Albanezi și Dacoromâni (pp. 170—172). Lipsa acestora în aromână nu se poate explica numai prin dispariție, ci, cum susține d. C. (p. 170), ele reprezintă „un indiciu pentru o mai mare apropiere... între Albanezi și Românii din Nordul Dunării, decât între Albanezi și Românii din Sudul Dunării“, în epocă străromână, deci înainte de desmembrarea Românilor.

Studiul elementului slav, în mare parte comun și identic tuturor dialectelor limbii noastre, reclamă o comunitate intensă între Dacoromâni, Aromâni, Meglenoromâni și Istroromâni. Iar după despărțire, Aromânii n'au încetat raporturile cu Slavii, căci în graiul lor există cuvinte slave pe care nu le au Dacoromânii.

Elementul turcesc, ca număr, urmează după cel grecesc. Pătrunderea lui se explică prin îndelungata stăpânire turcească, de care scapă Aromânii abia după Răsboiul balcanic (1912). În structura gramaticală, ca și cel grecesc și slav, n'a avut o influență însemnată. Elementul turcesc a început chiar să fie înlocuit cu cel grecesc, bulgăresc, sârbesc din graiul noilor stăpânitori.

Raporturile comerciale ale Aromânilor cu Veneția și cu alte orașe italiene, instrucția pe care o dădeau copiilor în școlile italiene („ca să fie în stare a scrie curent franceasca, italiana și să țină registrele de comerț“), precum și tipărirea de cărți explică numărul cuvintelor italiene pătrunse în dialect direct sau chiar prin filieră grecească.

Cunoașterea tuturor limbilor din Balcani, i-a permis d. C. să arate că Aromânii n'au fost numai primitori de cuvinte și de influențe streine, ci, ca un element hotărîtor prin intelegență, curaj, mândrie și vioiciune în Peninsula, a împrumutat Grecilor, Bulgarilor, Sârbilor și Albanezilor un număr destul de mare de cuvinte aromânești.

După ce d. C. ne arată deosebirile de graiu ale tulpinelor aromâne (pp. 193—198), continuă cu partea principală a acestei impunătoare opere, prezentând particularitățile din *fonologie* (pp. 199—373), *morfologie* (pp. 373—512), *derivațiune* (pp. 512—525) și din sintaxa dialectului aromân (pp. 525—576).

Ampla documentare, trimiterea la izvor pentru fiecare cuvânt citat, exprimarea îndoielii despre veracitatea unor forme din bogatele și numeroasele texte dialectale, relevarea în „Observații“ a discuțiilor ivite în jurul diverselor probleme și discuția acestora dovedesc, din partea autorului, o muncă intensă, demnă de admirat, o ascuțită pătrundere a întregului material utilizat și o obiectivitate deplină.

Desigur că cercetările de geografie lingvistică, făcute cu un chestionar, la subiecte puțin influențate de școală, pot aduce completări sau rectificări la numeroasele probleme discutate de autor; cu toate acestea, în majoritatea absolută a cazurilor, d. C. a fixat cadrul diverselor chestiuni și a sugerat idei nouă: că palatalizarea labialelor s'ar fi putut întâmpla și independent de dacoromână, că și spre Sud de linia de influență greacă a lui C. Jireček s'ar fi putut păstra resturi de romanitate, etc.) pe care urmașii n'au decât să le desvolte și completeze.

În cursul anului 1932 am făcut, împreună cu d. C., anchete lingvistice în Dobrogea, pentru ca Atlasul român să cuprindă și graiul Aromânilor. Am studiat graiul celor trei tulpini mai caracteristice ale graiului aromân: a Verienilor, Fărșeroșilor și Grămustenilor. Din notarea impresionistă a sunetelor subiectelor anchetate ne permitem să facem numai câteva observații în legătură cu lucrarea de care am vorbit: (p. 292). Am întâlnit și cazuri de labiale nepalatalizate (pl. vulpi etc. în Giurmaia și Selia) ceea ce ar demonstra, dacă acestea nu sunt influențe dacoromâne, că fenomenul palatalizării labialelor nu este general în aromână, cum

se crede de obicei. Se poate admite că fonomenul este relativ nou în aromână (cum credem că este și în dacoromână) și dezvoltat independent în fiecare dialect (v. Cap. 309). Cuvintele cu labiala nepalatalizată, întâlnite de noi, pot fi probe că nici astăzi fenomenul nu este general în aromână (ceea ce ne arată și dialectul dacoromân, care, în regiuni de palatalizare a labialelor, păstrează totuși cuvinte cu labiala neschimbată).

Pg. 323. Se spune că lui *ce, ci* (< lat. *c + e, i*) din dial. dacoromân îi corespunde consecvent în aromână (și meglenită) *țe, ți* (cazurile de păstrare a rostirii *ce, ci* se explică, de obicei, prin influența sunetelor învecinate; v. Capidan, *Aromânii*, p. 323 și Idem, *Meglenoromânii*, p. 131). Noi însă am notat, în aromână, și alte cazuri de rostire *ce, ci*, acolo unde ne-am aștepta să întâlnim rostirea *țe, ți* (mai ales în graiul din Selia de Sus) sau chiar sunete intermediare, între *č* și *ț* (în celelalte comune studiate). Dacă aceste rostiri nu sunt influințe dacoromâne (Aromânii fiind coloniști în Dobrogea de mai mult de cinci ani), atunci notarea noastră militează mai curând pentru existența unei rostiri *ce, ci* și în aromână (cum susține O. Densușianu, în *Hist. de la langue roum.* I, 215, din care s'a dezvoltat mai târziu rostirea actuală *țe, ți*). Rostirea *ce, ci* este atestată, pentru Olimp și de G. Weigand (*Die Sprache der Olympo-Walachen*, Leipzig, 1888, p. 54), iar com. Selia este situată nu departe de Olimp. D. C. (p. 321), vorbind despre atestarea rostirii *ce, ci*, de Weigand, și în Vlaho-Clisura, Samarina, Seres, spune că toate afirmațiunile acestuia „nu se confirmă”. Despre textele din Samarina însă, însuși Weigand spune că acestea, fiind comunicate de doi învățători, „können also auf besondere Treue des Dialektes keinen Anspruch machen” (*Die Aromunen*, vol. II. p. 359). Deci problema rostirii *țe, ți* din aromână mai are nevoie de informații nouă, luate la fața locului.

Nu insistăm asupra altor chestiuni de amănunt. Semnalând cazurile de mai sus, ne convingem că o anchetă cu un chestionar, pătrunde mai adânc în structura fonetică și morfologică a unui grai de cât basmele care au un lexic aproape stereotip.

Am fi dorit, deși este grea situația financiară a Academiei Române, ca autorul să fi alcătuit un indice mai bogat, care să servească și de dicționar, fiindcă în corpul acestei monumentale opere se discută și se dau multe etimologii. Felul cum este alcătuit singurul dicționar etimologic al dialectului aromân (al d. G. Pascu) nu corespunde necesităților, fiindcă în el se admit de obicei numai etimologiile autorului, care nu sânt totdeauna cele acceptate de toți învățații români și streini.

Pentru cel care citește lucrarea d. C. și nu cunoaște în amănunte configurația geografică de după războiul a Peninsulei, o hartă, cu așezările diferitelor tulpini aromânești în Grecia, Jugoslavia, Albania și Bulgaria ar fi reprezentat o contribuție deosebit de utilă. Autorul operei era persoana cea mai indicată s'o facă cu obiectivitatea științifică care-l caracterizează.

Sever Pop

*

Augusta Dragomir: „Pagini din ziarul meu“. Versuri și proză. Un volum de circa 100 pagini pline de scris feminin curat și mlădios.

Sunt cântece, pasteluri, cu versificația corectă, lipsită de di-buiri supărătoare. În versuri, ca și 'n cele două bucăți de proză, timbrul precis, plin de vigoare tinerească se împletește în mod bizar și totuși plăcut cu nota de tristețe ce se strecoară insistent aproape 'n fiecare strofă, în fiecare rând. Astfel pastelurile D-nei Dragomir au prea puțin din surâsul primăverii și din strălucirea soarelui, în schimb e îngrămădit în ele tot aurul toamnei. Sunt melancolii ce-ți umplu sufletul, fără nici o cauză reală; un gând fugar, o amintire răsleață au uneori puterea să-ți adune lacrimile 'n ochi.

Într'un astfel de moment, nedumerită, se'ntreabă autoarea:

Dece, dece mă simt bătrână
În fiecare primăvară,
Când fruntea albă mi-e senină,
De cute nebrăzdată încă?

Și dece:

Când reînvie'ntreaga fire
Port sufletul meu' șovăelnic
În mână ca pe-o lumânare
A cărei flacăra 'n bătaia
De vânt, înclină să se stângă?...

Sau într'alt loc, chinuită de'ndoială:

Mă'ntreb de nu-s și eu o nălucire
— Privind încremenirea-mi statuară, —
Căci port în ochi cețoasa lor lucire...

Spațiul nu ne îngăduie să reproducem mai mult. Țin să adaug însă că volumul D-nei A. Dragomir, după felul cum se prezintă, merită să fie apreciat.

Ecat. Pitiș

„Omagiu profesorului Onisifor Ghibu“. (Nr. 6 din publicațiile revistei „Satul și Școala“).

Azi, când politica absoarbe nu numai atâtea energii cărturărești, care ar putea fi mult mai de preț în alte domenii, ci și interesul masselor, cărora sub- și suprademagogii partidelor să'n-grijesc să le injecteze la timp serurile necesare menținerii temperaturii propice intereselor lor — serul adulației, dacă e vorba de „ai noștri“, sau serul celei mai înverșunate dușmăanii, dacă e vorba de cei care le pândesc prada actuală sau în spe —; azi, când e de mai mare interes național să se știe unde a strănutat sau unde s'a scărpinat cutare footballist politic, decât să se cunoască seria de muncitori fără odihnă, care, coborîndu-se 'n atelierele din subsolul edificiului Statului, au pregătit sau pregătesc armatura de temelie a acestuia, în lipsa căreia tot ce e deasupra noastră ne-ar cădea'n cap; azi zic, cei care atâtor și atât de deprimantelor rușini politicianiste le opun pilda faptelor și a abnegațiunei adevăraților patrioți, merită toată recunoștința.

Broșura omagială, de 21 pg., prin condeiele domnilor: I. Lupaș, D. Lăpădat, Dimitrie Goga, Const. Iencica și Nicolae Nistor, scot în evidență diferitele laturi ale bogatei și pilduitoarei activității a d-lui prof. O. Ghibu (în Ardealul de dinainte și de după războiu, în V. Regat, și mult prea pe scurt în Basarabia), ca organizator al învățământului românesc, ca pedagog, ca ziarist-literat, ca putere de muncă, ca luptător național, ca revendicator, de o rară tenacitate, al drepturilor Statului Român, ca energic afirmator al demnității naționale etc.

Broșura e bine-venită. Mai ales că vine într'o vreme când oamenii își schimbă opiniile, cum și-ar schimba cravata, când atâtea active și pasionate energii — în sens bun, creator — se frâng la jumătatea drumului, intimidare de mulțimea obstacolelor sau descurajate de întârzierea rezultatului așteptat, când atâta incompetență se răsfață în posturi de comandă. Ea vine par'că anume să scoată'n evidență pe unul din cei pe care ar trebui să-i avem la conducere în vremurile acestea de orbecăire, de cărpăceală, de diletantism, de favoritism și afacerism.

Cunoscând faptele care umplu de conținut trei decenii de viață (din cele cinci câte le-a'mplinit profesorul Ghibu), mereu activă — fără să cunoască șovăiala în fața greutăților întâmpinate în urmărirea țintelor clar văzute — și mereu în serviciul intereselor superioare ale neamului, nu se poate să nu iscălești, fără ezitare, șirele d-lui Const. Iencica: „Dacă și noi am avea respectul oamenilor înzestrați, cum îl au Japonezii, atunci de sigur dl prof. O. Ghibu ar fi fost de mai multe ori Ministru al Instrucției publice în țara noastră“.

Leca Morariu: De-ale Cirebirilor. III. Texte istro-române din leiăn. Extras din revista „Făt-Frumos“. Suceava, 1933.

E un nou fragment din bogatul material folkloric, cules la fața locului, în cursul a două veri consecutive (anii 1927 și 1928) de d. prof. Leca Morariu — de astă-dată din idiomul istro-român nordic, vorbit în izolatul, și până la relevarea lui de către d. L. M. necunoscutul leiăn — cu bogate și, pentru cei care vreau să cunoască *româneasca* acestor frați uitați de sub stăpânirea italiană, cu deosebit de prețioase adnotații referitoare la fonologia, morfologia, lexicologia, semantica graiului leiănenilor.

Broșura, de 24 pg., conține și 7 ilustrațiuni și o detaliată hartă a teritoriului în care sunt așezate cele 8 sate cu cele cca 3500 suflete care se îndărătnicesc încă a-și păstra graiul părinților.

*

Lucian Predescu: Panait Cerna. Viața și opera. Cernăuți 1933. Extras din „Analele Dobrogei“. 54 pg.

Lucrarea d-lui L. P., apărând la 20 de ani dela data morții poetului P. Cerna, vrea să fie un omagiu adus memoriei acestuia.

Punând la contribuție tot ce a putut găsi până acum relativ la poet, mai adăogând și poeziile rămase uitate prin periodicele vremii, mai puțin accesibile publicului, broșura d-lui L. P. devine un indispensabil izvor de informație pentru toți cei care se interesează de viața și opera poetului Cerna.

Din biografie îi reimprospătăm următoarele informații: Tata i-a fost Bulgar: Panait Stanciof. Fiul său însă nu l-a cunoscut, devremece, fiind urmărit în România pentru agitațiile sale iredentiste bulgare, se refugiase în Bulgaria încă pe când viitorul poet abia se născuse. Imprejurarea aceasta, ca și faptul că mama i-a fost Româncă. cu sentimente românești, iar tatăl vitreg din a doua căsătorie a mamei sale tot Român — agricultorul Naum Costea — infirmă aserțiunea celor care susțin că poetul n'ar fi știut românește până la vârsta de 7 ani.

Școala primară pare a o fi făcut la Eftimie Vâlcu, primul învățător român în comuna lui de naștere Cerna (jud. Tulcea), al cărei nume îl ia mai târziu ca pseudonim literar. Liceul îl urmează la Brăila, iar Universitatea în București. Dupăce își ia licența în filosofie „magna cum laude“. T. Maiorescu, voind să-l pregătească pentru o catedră universitară, îi obține o bursă pentru străinătate. Așa ajunge poetul în Germania, unde își trece doctoratul, în 1913, la Leipzig, cu teza „Gedankenlyrik“. Înainte de a se întoarce însă acasă, la 26 Martie același an, moare în urma unei pneumonii, căreia plămânii săi șubrezi nu i-au putut rezista. Osămintele i-au fost aduse la București și înhumate în cimitirul Bellu.

Celelalte capitole ale lucrării d-lui L. P. se ocupă de caracterizarea poeziei lui Cerna și de *criticul* Cerna. E caracteristică judecata poetului de mai târziu privitor la debuturile sale din liceu. O dăm, ca un îndreptar, pentru nerăbdătorii *supra-copii*, sgâlțâitori ai porții imortalității.

„Când mă gândesc — spune poetul într'o scrisoare — că am putut avea curaj să scriu ce n'am găsit bun și de multe ori să susțin lucruri absurde, mă apucă un desgust fără margini de mine însumi, îmi vine — de ar fi chip — să cumpăr toate revistele pe care le-am pătat cu numele meu și să le distrug cu o voluptate de ucigaș, ca să se piardă orice urmă a vremurilor de furie verșiferă.

Toți aceia, cari m'au încurajat cât de puțin, mi se par azi niște oribili criminali, demni de ocnă“.¹⁾

Studiul d-lui L. P. se termină cu o amănunțită bibliografie a poeziilor lui Cerna și cu anexa poeziilor necuprinse în edițiile de până acum ale operei poetului.

*

Biblioteca populară a Asociațiunii, în grija continuă pe care o poartă hranei sufletesti a țărănimii noastre și pentru care nu poate fi lăudată îndeajuns — pune la'ndemâna celor care o caută, drept dar de Crăciun, un nou mănunchiu de 50 cărțișele.

În „*Flori din grădina raiului*“ (No. 202), dl. Septimiu Popa povestește vieța a 30 de femei, pe care le dă ca pilde de statornicie în credința Mântuitorului lumii.

În comedia „*Lege nouă*“ dl. Sebastian Stanca ne înfățișează un sătean convertit de un agent străin la noua lege a comunismului și, pe urmă, readucerea lui la brazdă de către primarul satului.

Despre „*Țara noastră-România*“ (nr. 204—205) dă cunoștințe pe care ar trebui să le aibă fiecare cetățean al ei, dl. prof. Dr. Sabin Opreanu.

Dl. Dr. Sebastian Bornemisa, directorul gazetei „*Lumea și Țara*“, face un scurt istoric al comunismului — cu credințele, apucăturile, caracteristicile stăpânirii lui — deslușind în urmă minților înțelegătoare: „*De ce nu poate fi plugarul român comunist?*“ (nr. 207).

Nrul 206 e rezervat „*Calendarului pentru popor al Asociațiunii, pe anul 1934*“, întocmit de neostenitul semănător de gânduri nobile, de sentimente altruiste, care e dl. Horia Petra-Petrescu, secretarul literar al Asociațiunii.

1) Munteanu-Râmnic, Sarisori de P. Cerna, „*România Viitoare*“ 1 (III) 1921 Nr. 9. p. 6. („*Gazeta cărților*“).

Calendarul, frumos tipărit, cu ilustrații, de aproape 200 pg., dintre care numai 60 rezervate datelor calendaristice, iar restul „părții de învățătură și petrecere“, alcătuită cu dragoste și pricepere, devine — considerând și prețul aproape ridicol de mic : Lei 15.— o adevărată binefacere pentru lumea satelor noastre.

*

Numai vorbe bune putem spune și despre *Calendarul poporului românesc* (editat de revista „Poporul Românesc“, Gara Chitila, jud. Ilfov), cu sfaturi de folos, informații de interes și pagini distractive. Prețul tot 15 Lei. Pg. 96.

*

Ion I. Ghelase, prof., expert contabil: „Contabilul și pregătirea lui profesională“, Buc. 1933, 11 pg., fără indicarea prețului.

*

Reviste.

Junimea Literară, nr. 7—9 (pe Iulie—Sept.) înmănunchiază colaborările d-lor: D. Marmelinc, Ion I. Nistor, Traian Chelariu, N. Tcaciuc-Albu și a 10 poeți, dintre care unii fac, ce e drept, insistente serenade Muzelor, dar fără rezultat. Ferestrele nu se deschid și fruntea stihuitorilor rămâne virgină de sărutul acestora.

Se pare că judiciosul articol al d-lui Traian Chelariu („Înapoi la Eminescu!“), în care se vorbește de „cerebrație dementă“, de „beție de cuvinte“, de „morfolatria care duce la artificiu gol de orice conținut uman“... n'a trecut prin redacție. Altfel, nu ne putem explica nemijlocita vecinătate a acestuia cu „poeziile“ d-lui Neculai Roșca.

*

„Brașovul Literar și Artistic“, nr. 13, pe Noemvrie, adaugă la Nr.-ele anterioare pagini de reținut, datorite condeielor d-lor Cincinat Pavelescu și Ion Focșeneanu, o bine prinsă schiță din biroul unei primării, cu prilejul eliberării unor carnet de identitate (de d. Paul Constant), o alta, din zilele manevrelor de toamnă, de d. N. Cantonieru, și o poezie a d-lui A. Cotruș, a răsvrătitului suflet împotriva „vechilor și noilor ciocii“.

Cronica bogată (ocupă jumătate din revistă), poartă semnăturile: Val. Branisce-Căliman, C. Pavelescu, I. Focșeneanu, I. Al. Bran-Lemeny și Al. Dima.

*

Ce puțin însemna *un an înainte vreme*, în viața unei publicațiuni periodice! Și azi? Azi, pare aproape un record îndrăzneala de a rezista pe poziție un an încheiat, firește fără resurse lăturalnice.

Mulți vor spune că exagerăm. Sunt cei care nu și-au luat încă asupra-și răspunderea apariției unei reviste românești în vremuri ca cele pe care le străbatem. Noi însă, care știm ce afirmăm, ne descoperim cu respect în fața tuturor celor care au ajuns să pună, cu cinste, piciorul în pragul anului al doilea, indiferent dacă-l vor putea și încheia s'au ba.

„**Provincia Literară**“, de sub direcția d-lor Eugen și Paul Constant, e dintre acestea. De aceea ținem să subliniem, cu aprecierea meritată, atât jertfele inițiatorilor cât și pe ale celor care li s'au atașat ulterior, jertfe făcute întru menținerea „singurului semn ce se încăpăținează și rezistă urgiei înghețului prezent, în așteptarea primăverii ce întârzie să vină... în Sibiu în care atâți alți grădinari ai culturii stau desnădăjduiți și inactivi în așteptarea unor vremuri mai sfințite“, — cum se exprimă redacția.

Activul de-un an, ca și garanția pentru viitor a condeielor care-i dau concursul, obligă Sibiu atâtor frumoase tradiții culturale să asigure continuitatea acestui senin colț de altă viață decât cea răsucită de păcatele partidelor politice, mănjită de afaceri necinstite și otrăvită de necruțătoare dușmării.

Nrul ultiu (11—12, pe Aug.-Sept.), de 28 pagini mari, se prezintă cu colaborările d-lor: C. D. Fortunescu, Horia Petra-Petrescu, Ion Focșeneanu, Savin și Paul Constant, Pimen Constantinescu și Petre Cumpănă. Red. și Adm.: Sibiu, Str. Oct. Goga. No. 69. Abon. anual, pentru particulari L. 200.— pentru instituții L. 300.—

B.

*

„**Școala Prahovei**“ An. III, No. 6—7, 60 pg. Este revista inimoasei asociații a învățătorilor din jud. Prahova. Numărul cuprinde articole tratând probleme precumpănitor școlare, fie privitor la organizația actuală a învățământului în Țară — ca acel atât de modest al d-lui Ștefănescu Câmpina: „Cum aș reforma eu învățământul“, — fie privitor la întrebările mai generale ale pedagogiei de astăzi. Preocupările pentru trebuințele vieții școlare locale sunt dimpotrivă mai liniștitoare. Am dori poate ca toată râvna prețuită a colaboratorilor revistei să fie îndreptată în deosebi în acest sens. Discuțiile noastre trebuie să se ridice din nevoile noastre.

În partea literară (căci revista are una) găsim schițe, însemnări și promisiuni ale d-lor I. A. Basarabescu, de la Academia Română, Rădulescu Lemnaru, Constantinidi Zamfirea, G. A. Costea (un fragment de dramă populară).

Numărul începe printr'un articol politic al dlui Gaston Richard despre „Cultura română și Statul român“, articol pe care îl *bănuim* f. instructiv în urmare și — cum ne-au deprins contribuțiile streine — lămuritor pentru problemele *noastre* sociale.

I.

*

Alte reviste primite la redacție: **Societatea de Măine** nr. 10—11 (pe Oct.-Nov.), cu același cuprins bogat, variat, de actualitate, ca întotdeauna. **Orientări** nr. 10 (Oct.) și 11 (Nov.), **Convorbiri Literare** pe Oct-Nov., 1933, **Boabe de Grâu** nr. 10 (pe Oct.), **Neamul Românesc pentru popor** (Buletinul „Ligei Culturale“) nr. 21, 22, 23 (Nov.-Dec.) **România Pitorească** nr. 4—5 (pe Sept.-Oct.), **Poporul Românesc** nr. 17, 18, 19 și 20 (Nov.-Dec.), **Parlamentul Românesc** nr. 127—129 (Nov.-Dec.), **Revista Colegiului Național Sf. Sava** nr. 1—2 (Nov.-Dec.), Red. și Adm. București II. Str. G-I Berthelot 23, Abonamentul 50 Lei, **Arta și Omul** nr. 4 (Oct.), București III. B-dul Dacia No. 38, **Școala și Familia de Măine** nr. 58 (Oct.) București III, Str. N. Bălcescu 2, **Cele Trei Crișuri** nr. 9-10 (Sept.-Oct.) Oradea, Str. Regele Ferdinand 11. Număr închinat lui Delavrancea. **Revista Scriitoarelor și Scriitorilor Români** Nr. 9—10. (Sept.-Oct.), București I, Str. Brezoianu 57. **Siebenbürgische Vierteljahrschrift** nr. 4 (Oct.-Dec.) Adm. Sibiu, Str. Avram Iancu 10. Redacția: Iași, str. Banu 14. Prof. Dr. Karl Kurt Klein. Remarcăm dintre articolele acestui număr: „Jocuri vechi romane de copii în Ardealul de azi“ (de R. Huss) și scurtele comunicări științifice „Țara Bârsei ca o colonizare pentru apărarea graniței“ (de Fritz Schuster). „Participarea unor refugiați poloni la revoluțiunea din 1848 în Principatele Române“ (de Karl Göllner) și relevarea a două împrumuturi din românește în terminologia botanică săsească: „Păpucul Doamnei“ și „busuiocul“ (de Karl Schobel).

*

Ziare: *Ideea Națională* (Buzău), *Telegraful Român* (Sibiu), *România dela Mare* (Constanța).

Jertfa prietenilor, pe anul 1934.

Dr. Gârbacea I. prof. la Acad. Comercială, Cluj	Lei 60.—
Dr. med. Manuilă Sabin, dir. Of. de Recensământ, București	„ 640.—
Schiopol Iosif, atașat de presă, Berna	„ 100.—
Căp. Sorescu Gh., dir. la Fabrica de laminat, Brașov	„ 180.—
Ing. Spârchez Zeno, șeful Ocolului Silvic, Satu-Mare	„ 240.—
Dr. Stănilă N., cons. la Curtea de Casație, București	„ 86.—
Dr. med. Stinghe Valer, Brașov	„ 240.—
Stoian G. I., avocat, fost deputat, București	„ 120.—

Sunt prietenii care nu se uită, ca și cele ale domnilor care n'au trecut cu vederea rugăminta noastră, ci, apreciind-o, ne-au venit într'ajutor prin achiziționarea de noi abonați.

Sunt domnii:

Nan Ioan, farmacist, Satu-Mare, cu 2 abonamente nouă.

Opriș Liviu, avocat, Brăila „ 3 „ „

Ing. Spârchez Zeno, Satu-Mare „ 3 „ „

Tuturora, calde, recunoscătoare mulțumiri.

TABLOUL ABONAȚILOR

care și-au mai achitat abonamentul

Până la 1 Ianuarie 1933.

Dr. Minea Ion, prof. univ., Cluj.

Până la 1 Mai 1933.

Murăroiu Ioan, șef-cont. pens., Brașov.

Până la 1 Iulie 1933.

Dr. Ștefan Ulpiu, medic primar al municip. Brașov.

Până la 1 Ianuarie 1934.

Ardelea R., șef-cont. pens., Brașov

Astra Sâmpetru.

Baboie Nic., profesor, Brașov

Banca „Albina“, Sibiu,

Dr. ing. Carafoli I., Brașov.

Clinciu I., prof. i. r., București.

Comșa Gh., notar, Satulung.

Dr. Comșa N., medic, Sibiu.

Cosac D., avocat, Brăila.

Direct. lic. „Carol I.“, Craiova.

Direct. lic. „Radu Negru“, Făgăraș

Enescu Vlad, preș. de Tribunal, Brașov.

Docent Dr. Filipescu O., Sibiu.

Floașiu Ilie, comerciant, Sibiu

Grecu I., prim-secr. Camerei de Com. și Ind., Satu-Mare.

Gușu A., funcț. sup. Albina, Sibiu.

Ionescu V., ing. șef silvic, Baia-Mare.

Iordache V., secr. of. prot., Brașov.

Dr. Lemeny B. Al. I., publicist, Brașov.

Mailat Al., funcț. în Min. Fin., București

Mailat Gh., avocat, Brașov.

Mateescu N. C., prof., R.-Vâlcea.

Dr. Muțiu I. not. public, Sibiu.

Căp. Navrea Vintilă, Brașov.

Dr. Neaguș A. avocat, Brașov.

Dr. Nema Oct., medic, Târlungeni.

Nicolescu Lucia, prof., Satu-Mare

Dr. Oana Ilie, avocat, Cluj.

Dr. Onișiu Ionel, avocat, Sebeș.

Opriș Liviu, avocat, Brăila.

Oțeleanu Const., avocat, Brăila.

Oțoiu Adrian, adm. delegat B-ca Națională, București.

Dr. Pop Ioan, medic, Brașov.

Pop Romulus, prim-preș. Curții de Apel Brașov.

Popescu Const., dir. școlar, Satu-Mare.

Pușcariu Ioan, inv., Brașov.

Râșnoveanu Șt., cand. silvic, Satu-Mare.

Dr. Simonetti P., avocat, fost dep., Sibiu

Șomlea Mih., farmacist, Cluj.

Ing. Spârchez Zeno, șeful Ocolului Silvic, Satu-Mare.

Ing. Stănicel Andreiu, Brașov.

Dr. Sturza I., medic, Sibiu.

Tiberiu I., comerciant, Brașov.

Dr. Vraciu O., medic, Miercurea-Sibiu.

Până la 1 Mai 1934.

Fătuleț Gh., dir. școlar, Hărman.

Pană V., preot, Zărnești.

Popa Gh., profesor, Cluj.

Soc. de lectură „A. Vlahuță“, Sibiu.

Până la 1 Iulie 1934.

Banciu Sorin, jud. Ia Trib. Tg. Mureș.

Până la 1 Noembrie 1934.

Hossu-Longhin Fr., avocat, Băsești.

Până la 1 Ianuarie 1935.

Comșa Ionel, fost senator, Cluj.

Direcț. Șc. Normale „A. Șaguna“ Sibiu.

Drișcu Gh., jud. Ia Trib. Tg. Mureș.

Dr. Gârbacea I., prof. Ia Acad. Com., Cluj

Dr. Manuilă Sabin, dir. Of. de Recensământ, București.

Schiopol Iosif, atașat de presă, Berna.
Căp. Sorescu Gh., dir. Ia Fabrica de laminat, Brașov.

Dr. Stănilă N., cons. Ia Curtea de Casație, București.

Dr. Stinghe Val., medic, Brașov.

Stoian G. I., avocat, fost deputat, București.

Se mai confirmă primirea următoarelor restanțe :

Direcț. lic. „Gh. Șincai“. București. (întreaga restanță)

Direcț. lic. „Spiru Haret“. „ „ „

Petruțiu N., funcț. sup. Albina, Sibiu „ „

Dr. Harșia I., avocat, Reghin, Lei 200.—

Căp. Scârnciu V., Brașov. „ 350.—

Biblioteca Centrală a Universității „Al.I. Cuza Iași“ Cluj

A primi și reținea o revistă luni sau, mai adeseori, ani de zile, însemnează că-ți place s'o ai la casă — indiferent că o ții numai de ochii lumii sau că-ți satisface o trebuință sufletească.

A o primi, reținea și a nu o plăti, însemnează a te face stăpân pe munca altuia și a abuza de bună-credința celui care, trimițându-ți-o, îți avansează încrederea sa în onorabilitatea d-tale.

A te mai lăsa și somat în scris — după o serie de sublinieri, pe banderola revistei d-tale — și a nici nu răspunde măcar, însemnează a te scoate însuși din rândul celor care mai pot avea pretenții Ia considerațiuni.

Căci considerațiuni nu încap decât, cum am mai spus în alt nr.: pentru cei de bună credință. Pentru cei de rea-credință — fierul roșu.

Socoteală limpede: Cine nu vrea să mai aibă revista, își achită reștanța și avizează administrația că renunță la ea pe viitor. Cine o reține, e dator s'o plătească. In pag. 2 a revistei se spune clar: „**Oricine reține vre-un număr, se consideră abonat**“.

Cei care cred că prin tactica lui „N'aude-Nu-vede“ scapă de plata numerelor primite, strecurându-se neobservați, își fac socoteala fără noi. Dacă preferă câteva sute de lei cinstei obrazului și numelui bun, își vor vătui mai departe urechile, iar noi îi vom trece, pentru posteritate, în vitrina paginei noastre ultime, la secția: „**pomanagii surdo-muți**“.

Clara pacta. ¹⁾

Spre orientare. Nu publicăm dări de seamă decât despre lucrările primite la redacție. Nu luăm notă de cuprinsul revistelor ce ni se trimit decât în măsura reciprocității.

In București, revista se găsește de vânzare numai la librăria Pavel Suru (Calea Victoriei 108).

Omission. Din nebagare de seamă, a fost omis din tabla de materii a anului trecut articolul d-lui **Candida Mușlea**: „**Protopopul Eustatie Grid**“, apărut în nr. 2 (p. 135) și nr. 3 (p. 218). Rugăm întregirea.

Poșta Redacției: D-lui F. P. Dăm ultima:

Reminiscentă

In visul meu,
Care părea o veșnicie,
Trecut-ai tu:
O umbră albă și bizară.

Și 'n urma ta,
Doar stropi de poezie,
Frânturi de vis,
Iluzie amară...

Dacă mai trimiți, să ai curajul să-ți pui și numele.

Nr. acesta a apărut la 21. XII. 1933.

¹⁾ Considerând că acest nr. apare de sărbătorile Nașterii Mântuitorului, îl crufăm de pata reștanțierilor, cărora le vom face cinstea cuvenită în nr-ul viitor.

Rectificare: La pag. 12, rând. 4 de jos să se citească: **Dacii propriu ziși.**